

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση, Ιδιότητα του Πολίτη

**Γυναίκες Πρόσφυγες και Έμφυλη Βία. Βίωμα, Αντίδραση
και Διαχείριση. Περιπτώσεις από τον αστικό ιστό της
Αθήνας.**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαρία Απ. Αποστολάκη

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής, Επιβλέπων

Καρακατσάνη Δέσποινα, Καθηγήτρια, Μέλος

Κουτσούκου Ηλέκτρα, Επιστημονική Συνεργάτις, Μέλος

Κόρινθος, 2018

Women Refugees and Gender –Based- Violence. Experience, Reaction and Management. Cases from the urban fabric of Athens.

Copyright © 2018 Μαρία Απ. Αποστολάκη

All rights reserved. Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα της εργασίας εκφράζει τη συγγραφέα και μόνο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να έχει ολοκληρωθεί χωρίς την αδιάκοπη βοήθεια και συμπαράσταση του Δημήτρη. Η συμβολή του ήταν καθοριστική, καθώς όχι μόνο υπομονετικά άκουσε και επεξεργάστηκε μαζί μου τις σκέψεις και τις αγωνίες μου αλλά επίσης, για αρκετά μεγάλο διάστημα, με απάλλαξε από «οικογενειακά βάρη» και ευθύνες ώστε να μπορέσω να δουλέψω απρόσκοπτα. Για όλα αυτά, τον ευχαριστώ βαθιά, και από τη θέση αυτή. Θερμά ευχαριστώ επίσης τον επιβλέποντά μου κ. Σπυριδάκη Μάνο για τις ιδέες, τις κατευθύνσεις και την ενθάρρυνση που μου προσέφερε με τις συζητήσεις που κάναμε σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Ευχαριστώ ιδιαίτερα, τέλος, τις πληροφορήτριες της έρευνάς μου, που μοιράστηκαν μαζί μου την ιστορία τους και μου έδωσαν την ευκαιρία να πραγματευτώ, μέσα από τα δικά τους λόγια και τη δική τους προσέγγιση, ένα θέμα σκληρό μα συνάμα προκλητικό ερευνητικά.

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Εισαγωγικά στοιχεία	5
Το συγκείμενο της έρευνας.....	6
Ορισμός του θέματος	6
Πρωτοτυπία.....	7
Το πλάνο εργασίας	7
Α΄ ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	9
Κεφάλαιο 1 ^ο : ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ	9
1.1 Ορισμός του/της πρόσφυγα.....	9
1.2 Η Γυναίκα πρόσφυγας από τη στη Συρία και το Αφγανιστάν και ο φόβος δίωξης στη χώρα καταγωγής.....	11
Κεφάλαιο 2ο : ΠΕΡΙ ΒΙΑΣ	13
2.1 Ορισμός της Βίας	13
2.2 Θεωρίες περί βίας γενικά	15
2.2.1 Οι βιολογικές θεωρίες	15
2.2.2 Οι κοινωνικές θεωρίες.....	15
2.3 Βία και Εξουσία	17
2.4 Βία κατά των Γυναικών και Κοινωνικό Φύλο	18
2.5 Ενδοοικογενειακή βία	19
2.5.1 Γενικά περί ενδοοικογενειακής βίας	19
2.5.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις περί ενδοοικογενειακής βίας.....	21
Κεφάλαιο 3ο: Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ & Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.....	23

3.1 Κείμενα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών	23
3.2 Το Συμβούλιο της Ευρώπης	25
3.3 Ελληνική Νομοθεσία	26
Κεφάλαιο 4ο: ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	28
Β' ΜΕΡΟΣ-ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	31
Κεφάλαιο 5ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	31
5.1 Ερευνητική περιοχή – στόχοι της έρευνας	31
5.2 Είδος έρευνας	32
5.3 Πληθυσμός – Δείγμα – Μέθοδος Δειγματοληψίας	33
5.4 Δεοντολογία της έρευνας	34
5.5 Εγκυρότητα	36
5.6 Περιορισμοί της έρευνας.....	36
Κεφάλαιο 6° : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	39
6.1 Μέθοδος ποιοτικής ανάλυσης	39
6.2 Είδος και τύπος συνέντευξης	39
6.3 Οδηγός Συνέντευξης	41
Κεφάλαιο 7°: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	42
7.1 Άξονες της συνέντευξης.....	42
7.1.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	42
7.1.2 Είσοδος και παραμονή στην Ελλάδα.....	43
7.1.3 Περιστατικά Βίας	45
7.1.4 Αντίδραση - Διαχείριση.....	52
7.1.5 Η ζωή σήμερα.....	60
7.2 Συμπεράσματα της Έρευνας	63
7.3 Προτάσεις Πολιτικής	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	69
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	75

Περίληψη

Το θέμα της έμφυλης βίας, ως ακραία έκφραση έμφυλων ανισοτήτων, έχει ερευνηθεί πολλάκις ως καθολικό φαινόμενο που συμβαίνει παγκοσμίως και διαταξικά, αλλά ειδικά σε ό,τι αφορά τον προσφυγικό πληθυσμό είναι ένα πεδίο σχεδόν ανέγγιχτο σε επίπεδο κοινωνικής έρευνας. Η προσφυγική κρίση είναι σχετικά πρόσφατη στον ελλαδικό χώρο και οι μέχρι τώρα μελέτες έχουν εστιάσει σε ζητήματα, κυρίως, ένταξης των προσφύγων. Στόχο της παρούσας μελέτης αποτελεί η εξέταση του φαινομένου σε μια ειδική ομάδα πληθυσμού που συγκεντρώνει χαρακτηριστικά πολλαπλής ευαλωτότητας (γυναίκες πρόσφυγες επιζήσασες έμφυλης βίας), η ανάδειξη του βιώματός τους και ταυτόχρονα η κατανόηση των μηχανισμών και διεργασιών που τις ώθησαν να αντιδράσουν θεσμικά στο φαινόμενο αυτό.

Η μεθοδολογία της μελέτης στηρίζεται στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων από τις πληροφορήτριες της έρευνας, επιζήσασες έμφυλης βίας, από τον αστικό ιστό της Αθήνας. Ερευνητικό εργαλείο της έρευνας αποτέλεσε η ποιοτική (εις βάθος) συνέντευξη. Τα ευρήματα που εξήχθησαν από την ερευνητική διαδικασία είναι διαφωτιστικά εν σχέσει με τα χαρακτηριστικά, τις διαστάσεις και την περιπλοκότητα του φαινομένου στον ιδιαίτερο πληθυσμό των γυναικών προσφύγων. Μέσα από τα τελικά συμπεράσματα και προβληματισμούς της έρευνας οδηγούμαστε εν τέλει στην αποκάλυψη ορθών και μη ορθών πρακτικών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου, και συνακόλουθα μας παρέχεται η δυνατότητα να υποστηρίξουμε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής.

Λέξεις κλειδιά: Γυναίκα πρόσφυγας, επιζήσασα έμφυλης βίας

Abstract

The issue of gender-based-violence, as an extreme expression of gender inequality, has often been researched as a universal phenomenon that is occurring globally and in all social classes, but as far as the refugee population is concerned, it is a field almost “untouched” by social research. The refugee crisis is relatively recent in Greece and the studies so far have focused, mostly, on issues of refugee integration. The object of the present study is to examine the phenomenon in a specific population group that brings together characteristics of multiple vulnerability (women refugees, survivors of gender-based-violence), to highlight their experience and at the same time to help us understand the mechanisms and processes that prompted them to react institutionally to this phenomenon.

The methodology of the study is based on the collection of primary data by the informers, survivors of gender-based-violence, from the urban fabric of Athens. The research tool of the research was the qualitative (in-depth) interview. The findings extracted from the research process are enlightening in relation to the characteristics, dimensions and complexity of the phenomenon in the particular population of refugee women. Through the final conclusions and reflections of the research, we ultimately lead to the reveal of appropriate and inappropriate practices when dealing with the phenomenon, and consequently we are given the opportunity to support concrete policy proposals.

Key words: Woman refugee, gender-based-violence survivor.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έμφυλη βία περικλείει τόσο τη βία που στρέφεται κατά ενός ατόμου, εξαιτίας του φύλου του, όσο και τη βία που επηρεάζει με δυσανάλογο τρόπο τα άτομα λόγω συγκεκριμένου φύλου. Μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική, ή ένας συνδυασμός των παραπάνω μορφών, συμπεριλαμβανόμενης της ενδοοικογενειακής βίας, της βίαιης σεξουαλικής παρενόχλησης, διάφορων επιβλαβών παραδοσιακών πρακτικών κλπ. Θέτοντας υπό διερεύνηση το ζήτημα της έμφυλης βίας, οι περισσότερες σχετικές μελέτες εξετάζουν τα φαινόμενα βίας που υφίστανται τα υποκείμενα που ανήκουν στο γυναικείο φύλο. Αυτό συμβαίνει διότι, παρ'όλο που τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες μπορεί να αντιμετωπίσουν την έμφυλη βία εναντίον τους, εν τέλει η πλειοψηφία των θυμάτων είναι γυναίκες, αποτελώντας έτσι η έμφυλη βία ταυτόχρονα την αιτία αλλά και το αποτέλεσμα των έμφυλων ανισοτήτων.

Εισαγωγικά στοιχεία

Η επιλογή του όρου «έμφυλη βία» στην παρούσα εργασία ταυτίζεται με τον όρο «βία κατά των γυναικών», που απαντάται πολύ συχνά στη βιβλιογραφία και γίνεται σκοπίμως, προκειμένου να αναδειχθεί πως δεν πρόκειται για φαινόμενα βίας που έχουν *τυχαία*, ως αποδέκτες, γυναίκες, αλλά γυναίκες ακριβώς λόγω του *φύλου* τους. Το φαινόμενο απασχολεί τις δυτικές κοινωνίες τα τελευταία περίπου 40 έτη. Στο προοίμιο της Σύμβασης για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διάκρισης έναντι των Γυναικών-(CEDAW)¹, που ψηφίστηκε από η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1979, γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο σημαντικών διακρίσεων. Ο οργανισμός Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε το έτος 1993 την Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών στην κατεύθυνση του να αναγνωριστεί ότι η βία κατά των γυναικών συνιστά παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ότι οι γυναίκες πρόσφυγες αποτελούν μια ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα απέναντι στη βία. Ως βία κατά των γυναικών ορίζεται οποιαδήποτε ενέργεια βίας εξαιτίας του φύλου, που καταλήγει ή είναι πιθανό να

¹ Τη Σύμβαση αυτή επικύρωσε και η Ελλάδα με τον Νόμο 1342 / 1983 (Εφημερίδα της Κυβέρνησης ΦΕΚ 89/Α/1983).

καταλήξει σε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες ενέργειες και του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε συμβαίνει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας υπολογίζει ότι 35% των γυναικών παγκοσμίως βιώνουν κάποια μορφή φυσικής ή / και σεξουαλικής βίας σε κάποιο χρονικό σημείο της ζωής τους (World Health Organization, 2017). Το πρόβλημα γίνεται ακόμη πιο έντονο στους προσφυγικούς πληθυσμούς, όπου οι γυναίκες και τα κορίτσια βρίσκονται εκτεθειμένες σε αυξημένο κίνδυνο έμφυλης βίας.

Το συγκείμενο της έρευνας

Κατά το τελευταίο χρονικό διάστημα και ιδίως κατά την περίοδο των τριών τελευταίων ετών, η Ελλάδα έχει υποδεχθεί τεράστιο αριθμό προσφύγων, από χώρες κυρίως της Ασίας και της Αφρικής. Παρά τη σημαντική μείωση του αριθμού των προσφύγων που έφτασαν στο ελλαδικό τοπίο το 2017, σύμφωνα με δεδομένα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες², από την έναρξη του έτους 2015 μέχρι και τον Οκτώβριο του 2016 πάνω από 1.000.000 πρόσφυγες είχαν αφιχθεί στην Ελλάδα, με τις γυναίκες να αποτελούν ποσοστό 22,3% αυτών³. Καθώς υποχωρεί, σιγά - σιγά, η κυριαρχία του αρσενικού υποκειμένου στις προσφυγικές ροές, στην παρούσα μελέτη θα εστιάσουμε στις γυναίκες πρόσφυγες που διαβιούν στη χώρα μας, ως ειδική ομάδα πληθυσμού και ειδικότερα σε αυτές που διαμένουν ή έχουν διαμείνει στον αστικό ιστό της Αθήνας, σε βάρος των οποίων εκδηλώθηκαν περιστατικά έμφυλης βίας και θα αναδείξουμε την εμπειρία τους.

Ορισμός του θέματος

Η παρούσα έρευνα, στοχεύει να αναδείξει το φαινόμενο της έμφυλης βίας εναντίον γυναικών προσφύγων σε βάρος των οποίων εκδηλώθηκαν τέτοια περιστατικά, μέσα από το βίωμα και τη εμπειρία των ίδιων, αλλά και μέσα τις διεργασίες και τους μηχανισμούς που τις οδήγησαν στην απόφαση της αντίδρασής τους, δηλαδή στην απόφαση της διεκδίκησης μιας κανονικότητας. Θα αξιοποιηθούν οι περιπτώσεις

²<http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>, όπου γίνεται λόγος για μόλις 29.718 αφίξεις κατά το έτος 2017, σε αντίθεση με 173.450 αφίξεις το έτος 2016 και 856.723 αφίξεις το έτος 2015 (τελευταία είσοδος 21-4-2018).

³ Στο ποσοστό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται τα νεαρά/ανήλικα κορίτσια, τα οποία συνυπολογίζονται στο ποσοστό των παιδιών εν γένει.

τεσσάρων (4) γυναικών προσφύγων, που διαμένουν ή έχουν διαμείνει στον αστικό ιστό της Αθήνας και υπήρξαν επιζήσασες⁴ έμφυλης βίας, αιτήθηκαν βοήθεια για την αντιμετώπισή της και πέτυχαν την προστασία τους. Η Αθήνα επιλέχθηκε ως τόπος για πρακτικούς λόγους που άπτονται του πλαισίου διεξαγωγής της έρευνας. Τα ζητήματα που θα διερευνηθούν σχετίζονται αφενός με το βίωμα των γυναικών αυτών, αλλά και με την απόφασή τους για «θεσμική» αντίδραση στη βία.

Πρωτοτυπία

Αν και το φαινόμενο της έμφυλης βίας είναι αρκετά συχνό και πολύπλοκο και αποτελεί αντικείμενο πολλών ερευνών τις τελευταίες δεκαετίες, η έμφυλη βία, ειδικά στον προσφυγικό πληθυσμό, δεν έχει μελετηθεί διεξοδικά από ακαδημαϊκή σκοπιά, και ακόμη λιγότερο έχει μελετηθεί το συγκεκριμένο της παρούσας προσφυγικής κρίσης και ειδικότερα σε ό,τι αφορά γυναίκες πρόσφυγες που διαβιούν στον αστικό ιστό της Αθήνας. Υπό αυτό το πρίσμα θεωρούμε πως η συγκεκριμένη έρευνα είναι πρωτότυπη, επίκαιρη και χρήσιμη και μπορεί να αναδείξει, πέρα από την αναγκαιότητα της προστασίας, δράσεις και καλές πρακτικές για την αντιμετώπισή του φαινομένου αλλά και τυχόν κενά επί της διαδικασίας.

Το πλάνο εργασίας

Η μελέτη αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό μέρος και το ερευνητικό μέρος που αφορά στη διεξαγωγή της έρευνας πεδίου.

Το θεωρητικό μέρος αφορά τη βιβλιογραφική επισκόπηση και αναπτύσσεται σε τέσσερα (4) κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη επισκόπηση της προσφυγικής ιδιότητας. Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται η βιβλιογραφική επισκόπηση της βίας, γενικά, αναπτύσσονται διάφορες θεωρίες περί βίας, συνδέεται η έννοια της βίας με την εξουσία καθώς και η σχέση της με το κοινωνικό φύλο. Τέλος στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται μια πιο εκτενής αναφορά στην ενδοοικογενειακή βία, ως κατεξοχήν μορφή βίας έμφυλης βίας, και παρατίθενται σύντομα διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις επ' αυτής. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η έμφυλη βία κατά των

⁴ Προτιμάται εδώ ο όρος «επιζήσασα» (“*survivor*”) έναντι του όρου «θύμα» (“*victim*”), ακολουθώντας τον τρόπο σκέψης της Liz Kelly, σύμφωνα με την οποία έτσι δίδεται έμφαση στην ελπίδα και όχι στην απελπισία (Kelly, 1988).

γυναικών ως μορφή παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, εξετάζονται οι επιμέρους μορφές έμφυλης βίας κατά των γυναικών, όπως αποτυπώνονται κατά την ερμηνεία των σχετικών νομικών εργαλείων.

Στο ερευνητικό μέρος, προκειμένου να απαντηθούν τα ερωτήματα που θέτει η έρευνα, διεξήχθησαν τέσσερις (4) ατομικές ποιοτικές συνεντεύξεις (συνεντεύξεις σε βάθος) με γυναίκες πρόσφυγες που έχουν ζήσει στον αστικό ιστό της Αθήνας. Η συγκεκριμένη μεθοδολογική επιλογή θα αναλυθεί στη συνέχεια, στο κεφάλαιο της Μεθοδολογίας της Έρευνας, όπου θα παρουσιαστεί και η μεθοδολογία της ποιοτικής ανάλυσης στην οποία βασίστηκαν τα ευρήματα και τα αποτελέσματα της έρευνας. Ακολουθεί το κεφάλαιο της παρουσίασης και ερμηνείας των ευρημάτων της έρευνας και τέλος τα συμπεράσματα, οι προβληματισμοί και οι σχετικές προτάσεις πολιτικής.

Α΄ ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1^ο: ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ

1.1 Ορισμός του/της πρόσφυγα.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων (Σύμβαση της Γενεύης 1951)⁵ και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967)⁶ θεσπίζουν υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να παράσχουν προστασία στους ανθρώπους που δεν είναι μεν πολίτες τους αλλά βρίσκονται στην επικράτειά τους και πληρούν ορισμένα κριτήρια, ώστε να θεωρηθούν πρόσφυγες, δηλαδή πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Τα κριτήρια αυτά θα πρέπει να πληρούνται σωρευτικά, και έτσι, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, ως πρόσφυγας ορίζεται *όποιος / όποια, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης, λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει υπηκοότητα και δεν δύναται, ή λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύσει της προστασίας της χώρας αυτής ή της προηγούμενης συνήθους του / της διαμονής. Σε ό,τι αφορά τη δίωξη, εν προκειμένω, η έννοια αφορά τη σοβαρή βλάβη, με τη μορφή παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων ή σωρευτικών διακρίσεων. Ο φόβος της δίωξης αυτής πρέπει να είναι δικαιολογημένος, δηλαδή υπαρκτός και σοβαρά πιθανολογούμενος, πρέπει, δε να συνδέεται αιτιωδώς με έναν από τους «λόγους» της Σύμβασης, διαφορετικά, αν λείπει αυτό το *nexus*, δεν μπορεί να αναγνωρισθεί η προσφυγική ιδιότητα. (Σεραφεΐμ, 2016).*

⁵Κυρώθηκε με το Ν.Δ. 3989/1959 «Περί κυρώσεως της πολυμερούς Συμβάσεως περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων», (ΦΕΚ 201/Α/26-9-1959).

⁶Κυρώθηκε με τον Α.Ν. 389 της 26-4/4-6-1968 «Περί κυρώσεως του Πρωτοκόλλου της Ν.Υόρκης της 31-1-1967 εν σχέσει προς την Νομικήν Κατάστασιν των Προσφύγων», (ΦΕΚ 125/Α/4-6-1968).

Η απόφαση που απονέμει την διεθνή προστασία έχει αναγνωριστικό χαρακτήρα. Οι πρόσφυγες φέρουν άνευ ετέρου την προσφυγική ιδιότητα εφόσον πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης και η διαδικασία εξέτασης του αιτήματός τους, από την αρμόδια Υπηρεσία Ασύλου, κατατείνει στην αναγνώριση μιας προϋπάρχουσας ιδιότητας. Ως κατάσταση συντρέχει εκ των πραγμάτων. Σύμφωνα με την Arendt, πρόσφυγας είναι «εκείνος που υπήρξε τόσο άτυχος ώστε να φθάσει σε μια καινούρια χώρα χωρίς καθόλου οικονομικούς πόρους και να πρέπει να βοηθηθεί από Επιτροπές Προσφύγων» (Arendt, 2015, σ.10), ενώ αντίστοιχη προσέγγιση σε σχέση με τον ορισμό του πρόσφυγα έχει και ο Agamben, που έχει υποστηρίξει πως πρέπει να διαχωρισθεί αποφασιστικά η έννοια του πρόσφυγα από αυτή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και να πάψουμε να θεωρούμε το δικαίωμα του ασύλου, που ούτως ή άλλως καθορίζεται και περιορίζεται από τις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες, ως την εννοιολογική κατηγορία στην οποία θα ενταχθεί το φαινόμενο (Agamben, 2015, σ. 45).

Υπό το πρίσμα αυτό, στην παρούσα μελέτη δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να διαχωρίσουμε τις αιτούσες άσυλο από τις ήδη αναγνωρισμένες γυναίκες πρόσφυγες, καθώς η θέση μας είναι ότι η προσφυγική ιδιότητα *ενυπάρχει* σε εκείνη τη γυναίκα που ζητά την αναγνώρισή της και την προστασία της ως πρόσφυγας, για τους λόγους που παραπάνω εκτέθηκαν, ακόμη και αν δεν έχει επισήμως αναγνωρισθεί ως τέτοια. Συνακόλουθα, ο όρος *γυναίκα – πρόσφυγας*, δεν αναφέρεται στην αυστηρή του νομική μορφή, όπου προσφυγικό καθεστώς σημαίνει απόδοση πολιτικού ασύλου ή επικουρικής προστασίας, μέσω των αρμοδίων Υπηρεσιών. Αντίθετα, ο όρος περιλαμβάνει όλο τον (γυναικείο) πληθυσμό που έφτασε στην Ελλάδα πριν, αλλά και μετά, τη συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) - Τουρκίας στις 20/03/2016⁷ και διαμένει στη χώρα, ανεξάρτητα από το στάδιο της διαδικασίας ασύλου στο οποίο βρίσκεται.

⁷Βλ. σχετικά τη συμφωνία, διαθέσιμη στο : <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> (τελευταία είσοδος 31-5-2018).

1.2 Η Γυναίκα πρόσφυγας από τη στη Συρία και το Αφγανιστάν και ο φόβος δίωξης στη χώρα καταγωγής.

Ιδιαίτερα για τις γυναίκες από τη Συρία και το Αφγανιστάν που υπήρξαν πληροφορήτριες της έρευνάς μας, ισχύουν τα εξής:

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών (UNHCR, 2015) η κατάσταση των γυναικών στη Συρία έχει επηρεαστεί άμεσα από τις συνεχόμενες συμπλοκές, καθώς υφίστανται μια αυξανόμενη σειρά παραβιάσεων από διαφορετικές πλευρές των συγκρούσεων, εξαιτίας και του φύλου τους. Αναφέρεται ότι χιλιάδες γυναίκες έχουν σκοτωθεί από βομβαρδισμούς σε αστικές περιοχές και, από τη χρήση ελεύθερων σκοπευτών, κατά τη διάρκεια επιδρομών και σφαγών. Άλλες γυναίκες κρατούνται, συλλαμβάνονται ως όμηροι, υφίστανται βασανιστήρια και σεξουαλικής ή άλλης μορφής βία, χρησιμοποιούνται ως ανθρώπινες ασπίδες ή υπόκεινται σε αυστηρή ερμηνεία του νόμου της Σαρία. Ένας αυξανόμενος αριθμός γυναικών και κοριτσιών γίνονται οι κύριες ή οι μοναδικές προστάτιδες των οικογενειών τους, εξαιτίας του τραυματισμού ή της αναπηρίας των άρρενων μελών της οικογένειάς τους, της εξαφάνισης αυτών, του θανάτου, της συμμετοχής τους στις συγκρούσεις ή της αδυναμίας μετακίνησής τους λόγω του φόβου σύλληψής τους, της κράτησης ή των συνοπτικών εκτελέσεων στα σημεία ελέγχου. Αυτές οι γυναίκες και τα κορίτσια αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην ανοικοδόμηση της ζωής τους και στη φροντίδα της οικογένειάς τους, καθώς και αυξημένο κίνδυνο βίας και εκμετάλλευσης.

Σε ό,τι αφορά τις γυναίκες στο Αφγανιστάν, οι σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών (UNHCR, 2016) αναφέρουν ότι συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, βιώνουν πολυάριθμες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ποικίλους φορείς δίωξης. Οι γυναίκες που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι γυναίκες στη δημόσια σφαίρα, οι γυναίκες που θεωρούνται «δυτικοποιημένες», οι γυναίκες συγγενείς στοχοποιημένων ατόμων, οι γυναίκες δημοσιογράφοι, οι γυναίκες άνω των 16 χρόνων που είναι πνευματικά υγιείς και κατηγορούνται για βλασφημία ή άλλες κατηγορίες γυναικών διατρέχουν υψηλό κίνδυνο στοχοποίησης από κρατικούς ή μη κρατικούς φορείς.

Η έμφυλη βία σε βάρος των γυναικών στο Αφγανιστάν παραμένει σύμφωνα με αναφορές ευρέως διαδεδομένη. Η βία αυτού του τύπου περιλαμβάνει τα «εγκλήματα τιμής», απαγωγές, βιασμούς, εξαναγκαστική έκτρωση και την ενδοοικογενειακή βία. Εξάλλου, καθώς οι σεξουαλικές πράξεις εκτός γάμου θεωρούνται στην αφγανική κοινωνία ως ατιμωτικές για τις οικογένειες, τα θύματα βιασμών εκτός γάμου κινδυνεύουν με εξοστρακισμό, εξαναγκαστική έκτρωση, φυλάκιση ή ακόμα και θάνατο. Τα κοινωνικά ταμπού και ο φόβος του στιγματισμού και της αντεκδίκησης, ακόμα και από την ίδια την κοινότητα και τα μέλη των οικογενειών τους, συχνά αποτρέπουν τα θύματα από την καταγγελία της έμφυλης βίας του βιώνουν. Οι κυβερνητικές αρχές συνεχίζουν να παραπέμπουν τις περισσότερες καταγγελίες ενδοοικογενειακής βίας στους παραδοσιακούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Οι γυναίκες και τα κορίτσια που εγκαταλείπουν τα σπίτια τους εξαιτίας κακοποίησης ή απειλής για εξαναγκαστικό γάμο, συχνά βρίσκονται κατηγορούμενες για αόριστα προσδιορισμένα ή και απροσδιόριστα «ηθικά αδικήματα», όπως η μοιχεία (zina) ή η «εγκατάλειψη της κατοικίας». Οι άνδρες που ευθύνονται για την ενδοοικογενειακή βία ή τους εξαναγκαστικούς γάμους σχεδόν πάντα φέρονται να μένουν ατιμώρητοι, ενώ πολλές γυναίκες σε αυτές τις περιστάσεις καταδικάζονται και φυλακίζονται, κατά παράβαση της νομοθεσίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και της νομολογίας. Επιπλέον, καθώς οι γυναίκες συχνά εξαρτώνται οικονομικά από τους δράστες της ενδοοικογενειακής βίας, συχνά διστάζουν να υποβάλουν καταγγελία. Έχουν λίγες εναλλακτικές επιλογές από το να συνεχίσουν να βιώνουν κακοποιητικές καταστάσεις. Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη για γυναίκες που επιζητούν να καταγγείλουν τη βία δυσχεραίνεται επίσης λόγω του γεγονότος ότι οι γυναίκες αστυνομικοί αποτελούν λιγότερο από το 2% των αστυνομικών στη χώρα. Αναφέρεται εξάλλου ότι και οι ίδιες οι γυναίκες αστυνομικοί διατρέχουν κίνδυνο σεξουαλικής παρενόχλησης και προσβολών στο χώρο εργασίας, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού από άρρενες συναδέλφους τους. Περαιτέρω συνεχίζει να καταγράφεται ατιμωρησία για πράξεις σεξουαλικής βίας, εξαιτίας του γεγονότος ότι σε κάποια σημεία της επικράτειας οι φερόμενοι ως βιαστές είναι ισχυροί διοικητές ή μέλη ένοπλων ομάδων ή εγκληματικών συμμοριών, ή έχουν σχέσεις με τέτοιες ομάδες ή με άτομα με επιρροή που τους προστατεύουν από τη σύλληψη ή τη δίωξη.

Κεφάλαιο 2ο : ΠΕΡΙ ΒΙΑΣ

2.1 Ορισμός της Βίας

Τόσο οι ακαδημαϊκοί όσο και οι ερευνητές παγκοσμίως φαίνεται πως αποδέχονται την μεγάλη δυσκολία να οριστεί και να γίνει κατανοητή η βία. Πράγματι, η βία είναι ένα φαινόμενο τόσο διαδεδομένο που η Arendt σχολιάζει : *«Κανένας άνθρωπος που στοχάζεται την ιστορία και την πολιτική δεν μπορεί να αγνοήσει τον τεράστιο ρόλο που παίζει ανέκαθεν η βία στα ανθρώπινα πράγματα, και εκ πρώτης όψεως μάλιστα προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι τόσο σπάνια το θέμα της βίας αποτέλεσε αντικείμενο ιδιαίτερης ανάλυσης. (...) Αυτό δείχνει σε ποιο βαθμό η βία και η σύμφυτη αυθαιρεσία της θεωρήθηκαν δεδομένες και ως εκ τούτου παραμελήθηκαν· κανένας δεν αμφισβητεί ούτε εξετάζει κάτι πασιφανές»* (Arendt, 2000, σ. 71).

Ο Δημητρίου (2003, σ. 31) θεωρεί πως ιδιαίτερο γνώρισμα της βίας είναι η αμφισημία. Από τη μια πλευρά εμφανίζεται ως σύγκρουση δικαιωμάτων και λόγων ή ως αντίθεση προς την κοινωνική ευταξία. Από την άλλη, θεωρείται ξένο στοιχείο για την καθημερινότητα, εκφέρεται με αρνητικότητες και απαγορεύσεις και καταδικάζεται από όλους.

Για τον Δημητρίου (2003), μάλλον επικρατέστερη έχει υπάρξει η άποψη σύμφωνα με την οποία βία είναι η «συμπεριφορά εναντίον άλλου προσώπου η οποία απειλεί, επιχειρεί ή προξενεί φυσική βλάβη με πρόθεση» ή πιο απλά είναι «η πρόκληση φυσικής βλάβης σε φυσικό πρόσωπο, παρά τη θέλησή του» (Riches, 1991 όπως αναφέρεται σε Δημητρίου, 2003, σ.32). Συνιστά «προσβολή στο δικαίωμα να ορίζουμε το σώμα μας» (Litke, 1992, ό.π., σ.32). Βέβαια, με τον περιορισμό του ορισμού της βίας στη φυσική μόνο βλάβη, αγνοείται πλήθος άλλων μορφών ηθικής και ψυχολογικής βίας που προκαλούνται από κοινωνικές πράξεις οι οποίες έχουν διαφορετικές λειτουργίες ανάλογα με τις συνθήκες και το πλαίσιο όπου λαμβάνουν χώρα. Κατά τον Δημητρίου, δεν είναι αρκετή για την ερμηνεία της βίας η τυπολογική της ανάλυση σε σωματική, ψυχολογική, ηθική κλπ., και έχει καταλήξει στο ότι σίγουρα υπάρχουν τεράστιες δυσκολίες για τη διατύπωση του ορισμού της και έτσι

πολλοί θεωρητικοί τείνουν να θεωρούν πως δεν υπάρχει συμφωνία για αυτόν (Lukes, 1986 όπως αναφέρεται σε Δημητρίου, 2003, σ. 31).

Στην προσπάθεια να ορίσουμε τη βία συναντούμε ποικίλες προσεγγίσεις του φαινομένου. Σε γενικές γραμμές, στις κοινωνιολογικές έρευνες η βία θεωρείται κοινωνική πρακτική που περιλαμβάνει δράσεις και αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων ή ομάδων που προκαλούν βλάβη στους ανθρώπους (Bilton κ.α., 1981). Σύμφωνα με εγκληματολογικές μελέτες, οι πράξεις βίας μελετώνται ως ένα κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί να αντιμετωπιστεί, να διερευνηθεί ή να αποτραπεί με τη θέσπιση της κατάλληλης νομοθεσίας (Sutherland & Cressey, 1974). Η θεωρητική εγκληματολογία επιδιώκει να κατανοήσει τη βία ως μια εξήγηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, κυρίως του αρσενικού υποκειμένου. Αντίθετα, στους κλάδους της ανθρωπολογίας και της εθνογραφίας η βία μελετάται σε σχέση με το πού λαμβάνει χώρα και σε συνάρτηση με τις διαφορετικές πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες και αλληλεπιδράσεις (Robben & Nordstrom, 1995).

Προσεγγίζοντας ανθρωπολογικά, ο Δημητρίου (2003) θεώρησε σημαντικό να εξετάζεται το τι αναγνωρίζει η κάθε κοινωνία και η κάθε κουλτούρα ως βία, αφού αποτελούν οι τελευταίες αυτόνομα συστήματα διαφορετικών παραδόσεων και εθίμων, άρα και διαφορετικών μορφών βίας. Η βία μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα και από πολιτισμό σε πολιτισμό. Από εθνογραφική άποψη, η βία είναι κοινωνικά και πολιτιστικά κατασκευασμένη. Η παραπάνω προσέγγιση αναφέρεται κι ως «πολιτισμικός σχετικισμός», η οποία όμως ελλοχεύει τον κίνδυνο να επιδείξουμε τελικά ανοχή σε μια σειρά από ακραίες πράξεις βίας και να απολέσουμε έτσι τα οικουμενικά κριτήρια για να ορίσουμε τη βία.

Όπως έχει επίσης τεθεί (Mason, 2002), η βία διαπερνά πολλές διαστάσεις του πολιτισμού και των μέσων μαζικής ενημέρωσης και συνεπώς και τις περισσότερες πτυχές της καθημερινής μας ζωής. Ο ανθρωπολόγος A. Feldman (1991, σ. 6) έχει υποστηρίξει ότι: «Η βία είναι *διαμορφωτική*, διαμορφώνει τις αντιλήψεις των ανθρώπων για το ποιοι είναι και τι προσπαθούν να κατακτήσουν μέσα στο χώρο και στο χρόνο - μια συνεχής δυναμική που σφυρηλατεί και επηρεάζει ταυτότητες». Η δυσκολία να ορίσουμε τελικά τη βία οδήγησε, στον τομέα της ανθρωπολογίας, στην ύπαρξη ενός ευρέος φάσματος νοημάτων, ιδιαίτερα στην παραγωγή και την αποδόμηση των κοινωνικών σχέσεων (Coronil, 2006).

2.2 Θεωρίες περί βίας γενικά

Κατά τον Δημητρίου (2003), οι θεωρίες που αναφέρονται στη βία μπορούν να χωριστούν σε δύο μεγάλες ομάδες, στις βιολογικές και τις κοινωνικές θεωρίες.

2.2.1 Οι βιολογικές θεωρίες

Σύμφωνα με τις βιολογικές θεωρίες, η βία εξηγείται με αναγωγή στη φυσική εξέλιξη και βάσει των βιολογικών νόμων. Κάποιοι ανθρωπολόγοι, όπως ο Turke, έχουν υποστηρίξει πως η κουλτούρα είναι βιολογική και έχει χημική βάση (1991, όπως αναφέρεται σε Δημητρίου, σ. 50). Αυτή η προσέγγιση της βίας με αναγωγή στη βιολογία αναφέρεται ως βιολογισμός. Επιστημονικά ο βιολογισμός εμφανίζεται με τον κοινωνικό δαρβινισμό, σύμφωνα με τον οποίον η βία συνιστά την φυσική επιλογή για την επικράτηση του ισχυρότερου και ικανότερου. Ο βιολογισμός, ως θεωρία, χρησιμοποιήθηκε από τη ναζιστική ευγονική, και φυσικά—ευτυχώς—κατέρρευσε. Διάδοχη θεωρία υπήρξε αυτή της κοινωνιοβιολογίας, που υποστήριζε πως η επιτυχία του ατόμου μεταβιβάζεται στα γονίδιά του και για αυτό κάθε άτομο προασπίζει τους συγγενείς του, ακόμη με αυτοθυσία και χρήση βίας (Hamilton 1970, ό.π. σ.51). Ωστόσο και η θεωρία αυτή αναιρείται αν σκεφθούμε την ύπαρξη εγκλημάτων κατά συγγενικών προσώπων, ακόμα και κατά των ίδιων των παιδιών (πχ. βρεφοκτονία).

2.2.2 Οι κοινωνικές θεωρίες

Πολύ περισσότερες είναι οι κοινωνικές θεωρίες/ερμηνείες, έχουν διατυπωθεί για τη βία. Οι ερμηνείες αυτές είναι: α) ατομικές, που αφορούν στα χαρακτηριστικά δράστη/θύματος β) κοινωνικοψυχολογικές, που εστιάζουν στην μελέτη της εκδήλωσης της βίας στη βάση της αλληλεπίδρασης του ατόμου με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του και γ) κοινωνικοπολιτισμικές που ερμηνεύουν την άσκηση τα βίας σε κοινωνικούς και δομικούς παράγοντες. Μιλούμε λοιπόν για τρία επίπεδα αναφοράς: το μικρο-επίπεδο (άτομο), το μεσο-επίπεδο (οικογένεια) και το

μακρο-επίπεδο (κοινωνία) (Βλάχου, 2006, σ. 474). Κατά τον Δημητρίου (2003, σ. 57), οι νεότερες κοινωνικές έρευνες διεξάγουν την ανάλυση κατά τρία επίσης επίπεδα: Στο ατομικό και τη βιογραφία του ενόχου β) στο μικρο-κοινωνικό (οικογένειας, γειτονιάς, κλίμας κλπ, με μονάδα ανάλυσης το συμβάν και γ) στο μακρο-κοινωνικό επίπεδο (κοινωνικής τάξης, οικογένειας ανεργίας). Όλα τα παραπάνω επίπεδα βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση με πρωτεύοντα, όμως, κατά τον Δημητρίου, ρόλο να παίζει το μακρο-κοινωνικό επίπεδο.

Υπό το πρίσμα αυτό της πολυεπίπεδης ανάλυσης της βίας, θα αναφερθούμε συνοπτικά σε κάποιες από τις γενικές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί:

2.2.2.1 Η θεωρία της προσωπικότητας

Η θεωρία αυτή επικεντρώνεται στα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά των ατόμων και ιδιαίτερα στην ψυχοπαθολογική πλευρά της προσωπικότητας, για να ερμηνεύσει την προδιάθεση στην επιθετική συμπεριφορά. Αρχικά οι προδιαθεσιακοί παράγοντες εντοπίζονται σε συγκεκριμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά, όπως ανέπτυξε διεξοδικά ο C. Lombroso, ωστόσο, οι συγκεκριμένες θέσεις εγκαταλείφθηκαν με την πάροδο του χρόνου και ακολούθησε η σκιαγράφηση ορισμένων από τα χαρακτηριστικά της δομής της προσωπικότητας των δραστών βίας (επιθετικότητα, εχθρότητα, εξάρσεις θυμού, παραφροσύνη, περιστασιακός και από συνήθεια εγκληματίας, κ.λπ.) (Σκλάβου, 2008, σ. 29).

2.2.2.2 Η ψυχιατρική θεωρία

Από τις πρώτες θεωρίες που διατυπώθηκαν γύρω από το φαινόμενο, ήταν η ψυχιατρική, σύμφωνα με την οποία η βία οφείλεται σε πνευματικές διαταραχές της συνείδησης, ψυχικές ασθένειες, χρήση αλκοόλ και εξαρτησιογόνων ουσιών. Συνιστά δηλαδή η αυτή η μορφή βίας μια ψυχοπαθολογία η οποία αφορά, εν πολλοίς, διαταραγμένες προσωπικότητες. Σήμερα αυτό το μοντέλο της ψυχοπαθολογίας έχει αντικρουσθεί από ερευνητικά δεδομένα (Παπαμιχαήλ, 2008, σ. 27).

2.2.2.3 Η θεωρία των κοινωνικά στρεσογόνων παραγόντων

Κατά την παραπάνω θεωρία υπάρχουν ορισμένοι στρεσογόνοι παράγοντες όπως ο αναλφαβητισμός, η ανεργία, η φτώχεια, η κοινωνική απομόνωση, κλπ. που συνιστούν αιτίες που μπορεί να προκαλέσουν βίαιη συμπεριφορά γενικά (Σκλάβου, 2008, σ. 27). Υπό αυτή τη θεωρία, είναι πιο πιθανό να συναντήσουμε περισσότερα περιστατικά

βίας στα χαμηλότερα στρώματα, από ό,τι στα μεσαία στρώματα, ωστόσο και αυτή η υπόθεση δεν φαίνεται να επαληθεύεται από κοινωνικές έρευνες.

2.2.2.4 Η θεωρία της υποκοουλτούρας της βίας

Με βάση αυτή τη θεωρία, εξαθλιωμένα κοινωνικά στρώματα αναπτύσσουν μια υποκοουλτούρα που ευνοεί την ανάπτυξη βίαιης συμπεριφοράς με κίνητρο την απόκτηση κοινωνικού γοήτρου και εξουσίας (Σκλάβου, ο.π., σ. 29) Την παραπάνω θεωρία ανέπτυξαν, με διαφοροποιήσεις, οι R. Merton και A. Cohen.

2.2.2.5 Η θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή οι διαπροσωπικές σχέσεις διαμορφώνονται σε ένα σύστημα επιβραβεύσεων και αρνητικών κυρώσεων. Συμπεριφορές που επιφέρουν κυρώσεις αποφεύγονται, ενώ αντίθετα προτιμώνται αυτές που συνιστούν κοινωνικές επιβραβεύσεις. Σε μια κοινωνία με χαλαρό κοινωνικό έλεγχο και αναποτελεσματικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης, οι υποψήφιοι δράστες δεν αποτρέπονται από το να δράσουν βίαια εναντίον άλλων προσώπων. Αντίθετα, σε κοινωνίες που το νομικό και κοινωνικό κόστος είναι μεγάλο για τους εν λόγω δράστες, παρατηρείται αποθάρρυνση των δραστών (Σκλάβου, ο.π., σ. 29).

2.2.2.6 Η θεωρία της μάθησης ή κοινωνικοποίησης

Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία, κυριότερος εκφραστής της οποίας υπήρξε ο E Sutherland, η βίαιη συμπεριφορά εξετάζεται ως ένα φαινόμενο που «μαθαίνεται», σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα μέσα από μια διαδικασία επικοινωνίας ή ως μοντέλο συμπεριφοράς για την επίλυση προβλημάτων (Αρτινοπούλου και Φαρσεδάκης, 2003).

2.3 Βία και Εξουσία

Δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την έννοια της βίας δίχως να δούμε έστω και σύντομα τη σχέση της με την εξουσία. Ο Max Weber στις πρώτες παραγράφους του βιβλίου «Η Πολιτική ως Επάγγελμα» (1987) χαρακτήρισε το κράτος ως «εξουσία ανθρώπων πάνω σε ανθρώπους που βασίζεται στα μέσα της νόμιμης, δηλαδή της φερόμενης ως νόμιμης, βίας» αποδεχόμενος έτσι ότι το κράτος αποτελεί πηγή νόμιμης φυσικής δύναμης. Η Arendt και ο Foucault συνέδεσαν επίσης τη βία με

εξουσία. Η Arendt χαρακτήρισε την εξουσία ως την ικανότητα διακυβέρνησης, με σκοπό την υπακοή, και σημείωσε ότι οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη βία για να διατηρήσουν τη δύναμή τους (Arendt,2000). Ο Foucault, στην θεώρηση της βίας ως κοινωνικής σχέσης, υποστήριξε ότι η εξουσία βρίσκεται παντού και υπάρχουν σχέσεις εξουσίας σε όλες τις κοινωνικές οντότητες και τις κοινωνικές τάξεις (Foucault, 1977). Κατά συνέπεια, η ύπαρξη σχέσεων εξουσίας είναι αναπόσπαστη από την ύπαρξη του ατόμου, και έτσι αναπόφευκτη τόσο στην οικογένεια όσο και στους θεσμούς, ή ανάμεσα σε μια κυρίαρχη και μια κυριαρχούμενη κοινωνική τάξη. Επίσης, σε μια λειτουργική ερμηνεία της βίας, ο Radcliffe-Brown (1958) μίλησε για την διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και ευρυθμίας διαμέσου της χρήσης ή της δυνατότητας χρήσης φυσικής βίας.

2.4 Βία κατά των Γυναικών και Κοινωνικό Φύλο

Οι κοινωνιολογικές μελέτες για τη βία αντανακλούν τις προτεραιότητες μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα. Κατά συνέπεια, η μελέτη της βίας μεταξύ συζύγων, συντρόφων κλπ δείχνει να «αφορά» περισσότερο τις γυναίκες ερευνήτριες και να αποτελεί κομμάτι των σπουδών φύλου. Οι φεμινιστικές μελέτες διατυπώνουν τον όρο «κοινωνικό φύλο»-‘gender’ προκειμένου να κατανοήσουν και να φωτίσουν το φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών και το κάνουν αυτό στο πλαίσιο των κοινωνικών και πολιτιστικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η έννοια του «κοινωνικού φύλου» (gender) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την κοινωνιολόγο Ann Oakley (1972), προκειμένου να απεμπλακεί η κοινωνική ανάλυση του φύλου από τα στεγανά του βιολογικού καθορισμού. Ο όρος, που γρήγορα καθιερώθηκε ως αναλυτική κατηγορία στις κοινωνιολογικές και ιστορικές έρευνες, επέτρεψε τη διάκριση ανάμεσα στο βιολογικό φύλο, τον βιολογικό, φυσικό καθορισμό και περιορισμό (sex) και το κοινωνικό και πολιτισμικό φύλο (gender), τον κοινωνικό πολιτισμικό καθορισμό και περιορισμό (Ρεθυμιωτάκη κ.α., 2015).

Την έννοια του κοινωνικού φύλου χρησιμοποίησαν φεμινίστριες ερευνήτριες που παρουσίασαν το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών ως ζήτημα κοινωνικού φύλου και ταυτόχρονα ως ζήτημα ανθρώπινης υπόστασης. Συγγραφείς όπως η Davis

(Davis κ.α., 1991) έχουν επεξεργαστεί το κοινωνικό φύλο ως θεμελιώδη αρχή για την εξήγηση των διαφορών στις εμπειρίες των γυναικών και των ανδρών, και έχουν συμβάλει στο να καταστούν οι σπουδές φύλου σημαντικές για την κατανόηση της φύσης της βίας κατά των γυναικών.

2.5 Ενδοοικογενειακή βία

2.5.1 Γενικά περί ενδοοικογενειακής βίας

Ένα κομβικό σημείο εκκίνησης για την κατανόηση του φαινομένου της έμφυλης βίας κατά των γυναικών καθώς και των διαφορών της από άλλες μορφές βίας, είναι η εξέταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Οι έρευνες σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Σε διεθνές επίπεδο, οι μελέτες σχετικά με τη βία κατά των γυναικών ξεκίνησαν γύρω από το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας σε μια εποχή που αυτό το είδος βίας θεωρούνταν *ιδιωτική υπόθεση* (Χατζηφωτίου, 2005). Η έννοια της ενδοοικογενειακής βίας που αναγνωρίζεται πλέον παγκοσμίως είναι, σε γενικές γραμμές, κάθε πράξη σωματικής, ψυχολογικής και / ή σεξουαλικής κακοποίησης προς τις γυναίκες από τον σύντροφο ή τον σύζυγό τους σε οικογενειακό πλαίσιο (Watts κ.α., 2001).

Ένας ευρύς ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας αφορά τόσο στις σωματικές επιθέσεις, όσο και σε άλλες κακοποιητικές συμπεριφορές, όπως είναι η ψυχολογική και η συναισθηματική κακομεταχείριση, η οικονομική-υλική αποστέρηση, η οικιακή αιχμαλωσία και οι απειλές. Στενότερος ορισμός αφορά μόνο φυσικές προσβολές, δηλαδή σκόπιμες επιθέσεις με στόχο την πρόκληση σωματικής βλάβης ή ψυχικού πόνου. Τέλος, ένας μεικτός ορισμός συνδυάζει την παραδοσιακή μορφή της βίας (ανθρωποκτονία, βιασμό, επίθεση, απειλή) με χρόνιες ενδοοικογενειακού χαρακτήρα συγκρουσιακές καταστάσεις, όπως λ.χ. είναι η σεξουαλική παρενόχληση, η ομηρία, ο εκφοβισμός και οι απειλές άσκησης βίας, οι οποίες αποκτούν προοδευτικά ενδημική υφή τόσο στα πλαίσια μιας οικογένειας όσο και στα πλαίσια μιας μόνιμης ερωτικής σχέσης (Δημόπουλος, 2006). Οι Dobash & Dobash (Dobash & Dobash, 2001, σ. 8) έχουν εύστοχα μιλήσει για τον, ούτως αποκαλούμενο, «αστερισμό της βίας»-

“constellation of violence”, που συμπεριλαμβάνει «όχι μόνο πράξεις σωματικής και σεξουαλικής βίας αλλά επίσης μία γκάμα από εξευτελιστικές και καταπιεστικές συμπεριφορές που εκδηλώνονται στο πλαίσιο ενός συνολικού *nexus* εξουσίας και ελέγχου». Η λίστα με την ταπεινωτικές και καταπιεστικές συμπεριφορές είναι εκτεταμένη και συνήθως περιλαμβάνει απειλή χρήσης βίας, προσβλητικές χειρονομίες, καταστροφή προσωπικής περιουσίας, απειλή και χρήση βίας σε κατοικίδια ζώα, απειλή χρήσης όπλων, δημόσιο εξευτελισμό και συνεχή κριτική της γυναίκας και των οικείων της. Τέτοιες καταπιεστικές ή / και προσβλητικές συμπεριφορές συνιστούν το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο η φυσική βία επαναλαμβάνεται σε τακτά διαστήματα.

Διάφορες μελέτες έχουν καταδείξει ότι, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες η βία κατά των γυναικών, είναι συχνά αόρατη και παραμένει μη αναγνωρισμένη και αδήλωτη (Chatzifotiou & Dobash, 2001, σ. 1024), συνεχίζοντας να εντάσσεται σε αυτό που οι εγκληματολόγοι αποκαλούν «σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας». Κάτι τέτοιο παρατηρείται σε αρκετά σημαντικό βαθμό και στις δικές μας κοινωνίες, στο όνομα, συχνά, της διατήρησης της οικογενειακής συνοχής (Πανούσης, 1995). Έτσι, η πιο σκοτεινή περιοχή έρευνας είναι η βία στο γάμο και στην οικογενειακή κοινότητα εν γένει, όπου η κρατική παρέμβαση απαιτεί την παραβίαση των ορίων μεταξύ της «δημόσιας» και της «ιδιωτικής» σφαίρας (Connell, 1990).

Η ενδοοικογενειακή βία ως μορφή βίας παρέχει την ευκαιρία να φωτιστεί το γενικότερο φαινόμενο της έμφυλης βίας κατά των γυναικών. Όταν εκδηλώνεται βία στην οικογένεια από τους άνδρες, οι οποίοι, βάσει του πατριαρχικού μοντέλου, είναι οι μόνοι φορείς της εξουσίας σε αυτήν την κοινωνική δομή, οι γυναίκες πολλές φορές αναγκάζονται να την αποδεχθούν και να παραμείνουν σιωπηλές για να αποφύγουν περαιτέρω κλιμάκωση της βίας. Επίσης, όπως το έθεσαν οι Dobash & Dobash στη μελέτη τους σχετικά με τους βίαιους άνδρες «σε μια αρσενική κουλτούρα, οι βίαιες πράξεις μπορούν να επιβραβευτούν ως σημάδια αρρενωπότητας, αρσενικής κυριαρχίας, εξουσίας και ελέγχου» (Dobash & Dobash, 1998a, σ.165). Έτσι, ορισμένες μορφές τέτοιας αρρενωπότητας, ιδίως σε αναπτυσσόμενες χώρες, ενδεχομένως να «δικαιώνονται» και οι βίαιες συμπλοκές, για παράδειγμα, μεταξύ ανδρών να αντιμετωπίζονται ως ενδείξεις *λεβεντιάς*.

2.5.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις περί ενδοοικογενειακής βίας

Η μελέτη της ενδοοικογενειακής βίας και των αιτιών της δεν μπορεί να ιδωθεί ξέχωρα από κάποιες θεωρητικές προσεγγίσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς σχετικά με το φαινόμενο. Έτσι, πέρα από τις γενικές θεωρίες περί βίας που διατυπώθηκαν πιο πάνω (υπό 2.2), θα αναφερθούμε εδώ συνοπτικά και τις παρακάτω προσεγγίσεις που αφορούν ειδικά στην ενδοοικογενειακή βία:

2.5.2.1 Η θεωρία της επίκτητης ευλωτότητας

Κατά τη θεωρία αυτή, η αντίληψη των γυναικών - θυμάτων ότι είναι αδύναμες ενώπιον των δραστών συζύγων/συντρόφων τους, αναπόφευκτα επηρεάζει τη διατήρηση της βίαιης σχέσης, αφού καταλήγουν όντως αδύναμες και ανίκανες να απεγκλωβιστούν από την κακοποιητική σχέση (Βλάχου, 2008).

2.5.2.2 Η φεμινιστική θεωρία

Η φεμινιστική προσέγγιση ανάγει ως αίτιο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών συζύγων/συντρόφων την κατώτερη θέση που δόθηκε στη γυναίκα στα πλαίσια της πατριαρχικής κυριαρχίας, και του αντίστοιχου τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας. Η κακοποίηση εντός γάμου συνιστά έναν ακόμη τρόπο διατήρησης της ανδρικής κυριαρχίας. Με βάση αυτή την ερμηνεία, η βία δεν συνιστά απλά παθολογική συμπεριφορά αλλά αποδίδεται στο φαινόμενο μια πολιτική διάσταση: όσο οι γυναίκες εξακολουθούν να μην απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες και αποκλείονται από θέσεις κοινωνικού στάτους και εξουσίας, η βία θα εξακολουθεί να υπάρχει (Χατζηφωτίου, 2005).

2.5.2.3 Η θεωρία του «κοινωνικού φύλου»

Το βιολογικό φύλο (sex) ενός ατόμου είναι γενετικά προκαθορισμένο, ενώ το κοινωνικό φύλο (gender) είναι μια κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή και αναφέρεται στις κοινωνικές κατηγορίες της «αρρενωπότητας» και της «θηλυκότητας», δηλαδή στην ιδιαίτερη συμπεριφορά που αποδίδεται στο καθένα από τα δύο φύλα και θεωρείται ενδεδειγμένη και κατάλληλη για αυτά. Με βάση αυτή την θεωρία, αυτή η κοινωνική κατασκευή του «ανδρικού» και «γυναικείου» μπορεί να διατηρήσει τις ανισότητες του παρελθόντος και να υπονομεύει οποιαδήποτε εξέλιξη με αποτέλεσμα τη διαιώνιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος των γυναικών (Αρτινοπούλου & Φαρσεδάκης, 2003).

2.5.2.4 Η οικονομική θεωρία (θεωρία των πόρων)

Με βάση την θεωρία αυτή, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου αποτελεί σημαντική αιτία ενδοοικογενειακής βίας. Η καλύτερη οικονομική θέση του συζύγου/συντρόφου και συνακόλουθα η διαφορά στη δύναμη, παίζουν σημαντικό ρόλο για την εμφάνιση του φαινομένου. Ο δράστης διαθέτει πολύ περισσότερους πόρους (οικονομικούς, κοινωνικούς, ψυχολογικούς) ώστε να είναι σε θέση να επιβάλει τη βούλησή του στο θύμα, το οποίο έχει προηγουμένως απαξιωθεί και υποτιμηθεί πλήρως (ο.π., 2003).

2.5.2.5 Η θεωρία των οικογενειακών συστημάτων

Η παραπάνω θεωρία εστιάζει στη δυναμική των σχέσεων μέσα στην οικογένεια και εντοπίζει τα αίτια της ενδοοικογενειακής βίας στη δομή της οικογένειας, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μελών της, και τις συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα σε αυτά (ο.π., 2003).

Κεφάλαιο 3ο: Η ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΩΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ & Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.

Η εκδήλωση έμφυλης βίας είναι τόσο η αιτία όσο και το αποτέλεσμα των ανισοτήτων ανάμεσα στα δύο φύλα και συνιστά τροχοπέδη στην πλήρη ανάπτυξη των γυναικών, είναι ένα έγκλημα εξουσίας και κυριαρχίας και συνιστά μη ανεκτή παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι ένα πρόβλημα παγκοσμίων διαστάσεων και διατρέχει όλους τους τομείς της ζωής κατά των γυναικών. Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ενωσιακού δικαίου αλλά και εγχώριας νομοθεσίας, το φαινόμενο αναγνωρίζεται και αντιμετωπίζεται ως εξής:

3.1 Κείμενα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

Τα δικαιώματα του ανθρώπου αναγνωρίστηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948, με την «Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Από τα πρώτα επτά άρθρα της συνάγεται ότι ο κάθε άνθρωπος, ανεξαρτήτου διαφορών, είναι άξιος σεβασμού και πρέπει να ζει ελεύθερος, χωρίς να καταστρατηγούνται τα απόλυτα δικαιώματά του⁸. Στη διακήρυξη αυτή δεν γίνεται κάποια σχετική αναφορά ειδικά στα δικαιώματα των γυναικών.

Το ανωτέρω διεθνές κείμενο ακολούθησε το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα που ψηφίστηκε στη Νέα Υόρκη την 19^η Δεκεμβρίου του 1966 από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο 10 του Συμφώνου που προστατεύει την οικογένεια, την μητέρα, το παιδί και τον έφηβο και αποτελεί απόδειξη ότι διεθνώς φαίνεται πια αδήριτη η ανάγκη προστασίας αυτών των ομάδων. Ούτε και εδώ όμως γίνεται ειδική μνεία αποκλειστικά στα δικαιώματα των γυναικών.

⁸ Βλ. σχετικά αρ. 1-7 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Το ζήτημα της κακοποίησης των γυναικών, ως παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, άρχισε να απασχολεί τους διεθνείς φορείς, τα κράτη - μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τις νεοσύστατες, τότε, οργανώσεις, κατά την δεκαετία του 1970. Σε διεθνές επίπεδο, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε στις 18 Δεκεμβρίου 1979 με το ψήφισμα 34/180 τη Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διάκρισης έναντι των Γυναικών⁹ (CEDAW –«Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women»). Στο προοίμιό της γίνεται αναφορά στο γεγονός ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο σημαντικών διακρίσεων, παρά τα προϋπάρχοντα διεθνή κείμενα. Η σύμβαση αυτή υποχρέωνε τα κράτη να προσφύγουν σε κάθε δυνατό μέσο ούτως ώστε να εξασφαλίσουν την πρόοδο και την συμμετοχή των γυναικών στην Πολιτεία και την κοινωνία. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της ως προς τη βία κατά των γυναικών ήταν ότι α) προσδιόρισε την βία ως μορφή διάκρισης, β) όρισε ότι αυτή η βία παραβιάζει τα ατομικά δικαιώματα και γ) θεώρησε ως διακρίσεις τις προκαταλήψεις και τα παραδοσιακά πρότυπα τα οποία καθιστούν τις γυναίκες κατώτερες από τους άνδρες.

Ακολούθησε η Γενική Σύσταση αρ. 19 που εξέδωσε η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (1993). Σύμφωνα, μάλιστα, με αυτή «η βία που με βάση το φύλο ακυρώνει ή εμποδίζει την απόλαυση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και βασικών ελευθεριών που βασίζονται στο γενικό διεθνές δίκαιο ή στις συγκεκριμένες συνθήκες των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αποτελεί διάκριση εις βάρος των γυναικών, σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συνθήκης» (Αρτινοπούλου, 2006, σ. 17).

Ακολούθησε η Διακήρυξη της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το Πρόγραμμα Δράσης της που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε στις 25^{ης} Ιουνίου 1993, που καταδίκασε τη βία κατά των γυναικών, καθώς και η Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. με το ψήφισμα της 20^{ης} Δεκεμβρίου του 1993, στην οποία αναγνωρίστηκε η επείγουσα ανάγκη για την προστασία των γυναικών υπό το πρίσμα των αρχών της ισότητας, της ασφάλειας, της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας. Στα πλαίσια της τελευταίας ορίστηκε η έννοια της βίας κατά των γυναικών ως «κάθε

⁹ Τη Σύμβαση αυτή επικύρωσε και η Ελλάδα με τον Νόμο 1342 του 1983 (Ν.1342/1983).

πράξη βίας βάσει φύλου, η οποία επιφέρει ή είναι πιθανό να επιφέρει σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο σε γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων και των απειλών για τέτοιες πράξεις, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας είτε συμβαίνει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή». Άξιο αναφοράς είναι επίσης ότι στο αρ. 2 της Σύμβασης γίνεται και λόγος για τη σωματική ή σεξουαλική βία που ασκείται μέσα στους κόλπους της οικογένειας καθώς και για τον ενδοσυζυγικό βιασμό. Περαιτέρω στις 15 Σεπτεμβρίου 1995 η Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Γυναίκα ενέκρινε την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου που αναφέρεται στην ισότητα στις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών σε ζητήματα σεξουαλικών σχέσεων.

Στην μέχρι τη δεκαετία του 1970 παραδοσιακή συζήτηση περί δικαιωμάτων του ανθρώπου, οι παραβιάσεις αυτών θεωρούνταν ως άμεση κρατική παραβίαση εντός της *δημόσιας σφαίρας*. Σε ό,τι αφορά στις γυναίκες, δεν αναγνωρίζονταν παραβιάσεις που σχετίζονταν με σεξουαλική κακοποίηση που ελάμβανε χώρα από μη κρατικούς φορείς, δηλαδή στην ιδιωτική σφαίρα. Με αυτόν τον τρόπο, τέτοιες παραβιάσεις κατά των γυναικών έμεναν αόρατες. Όπως το έθεσε η Roberta Clark (Clark, 1998, σ. 110): «Τα εγκλήματα κατά των γυναικών στερήθηκαν το δημόσιο πρόσωπό τους και επομένως την πολιτική τους σημασία». Για τον λόγο αυτό τα παραπάνω διεθνή κείμενα θεωρούνται τομές στο ζήτημα της αναγνώρισης την έμφυλης βίας ως ακραία παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ιδιαίτερη μορφή διάκρισης κατά των γυναικών, καθώς σηματοδοτήθηκε με αυτά η στροφή στον τρόπο αντίληψης και χειρισμού των ζητημάτων που αφορούν στη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

3.2 Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Στις 11.5.2011 υπογράφηκε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας¹⁰, γνωστή και ως Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Η

¹⁰ Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κυρώθηκε με τον ν. 4531/2018(ΦΕΚ 62/Α/5-4-2018), ο οποίος την ενσωμάτωσε στην ελληνική νομοθεσία και τροποποίησε και ενίσχυσε το ήδη υπάρχον ελληνικό νομικό πλαίσιο προστασίας από την έμφυλη βία.

Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ένα σπουδαίο νομικό εργαλείο διότι σε αυτήν γίνεται με συστηματοποιημένο τρόπο η αποτύπωση μορφών έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας που δεν τυποποιούνταν πρωτότερα νομικά. Στο προοίμιό της, η Σύμβαση καταδικάζει όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών και την ενδοοικογενειακή βία και αναγνωρίζει ότι *«η βία κατά των γυναικών συνιστά εκδήλωση των ιστορικά άνισων σχέσεων ισχύος μεταξύ των γυναικών και των ανδρών, οι οποίες έχουν οδηγήσει σε επικυριαρχία και διακρίσεις κατά των γυναικών από τους άνδρες και στην παρακώλυση της πλήρους προόδου των γυναικών»*. Περαιτέρω, η Σύμβαση αναγνωρίζει τη δομική φύση της βίας κατά των γυναικών, ως βίας βασιζόμενης στο φύλο καθώς και ότι η βία κατά των γυναικών αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς μηχανισμούς μέσα από τους οποίους οι γυναίκες εξαναγκάζονται να βρίσκονται σε υποδεέστερη θέση συγκριτικά με τους άνδρες. Η Σύμβαση ορίζει την έμφυλη βία ως βία που στρέφεται κατά μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα και αποδέχεται ότι το φύλο ενσωματώνει *κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και χαρακτηριστικά που μια συγκεκριμένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλες για τις γυναίκες και τους άνδρες*.

Νωρίτερα, στις 16.5.2005 είχε υπογραφεί στη Βαρσοβία η Σύμβαση Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, της οποίας σκοπός υπήρξε, ταυτόχρονα με την καταπολέμηση τη διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, η παράλληλη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων. Στο κείμενο της Σύμβασης τονίστηκαν ως απαράδεκτες οι διακρίσεις λόγω φύλου και η σπουδαιότητα της αξιοπρέπειας και ακεραιότητας κάθε ανθρώπου.

3.3 Ελληνική Νομοθεσία

Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία από την έμφυλη βία απαρτίζεται από μια σειρά νομοθετημάτων, η οποία παρατίθεται συνοπτικά εδώ:

- ✓ Νόμος 3500/2006 (ΦΕΚ 232/Α/ 14-10-2006) για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

- ✓ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ: Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας, εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής (άρθρα 322 - 353).
- ✓ Νόμος 4531/2018 (ΦΕΚ 62/Α/5-4-2018): Για την κύρωση Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας («Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης»).
- ✓ Νόμος 4216/2013 (ΦΕΚ 266/Α/10-12-2013): Για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων.
- ✓ Νόμος 3896/2010 (ΦΕΚ 207/Α/8.12.2010)¹¹: Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης.
- ✓ Νόμος 3064/2002 (ΦΕΚ 248/Α/15-10-2002) – Για εμπορία ανθρώπων, σεξουαλικά εγκλήματα, παιδική πορνογραφία κλπ.
- ✓ ΠΔ 233/2003 (ΦΕΚ 204/Α/28-8-2003): Προστασία και αρωγή σε θύματα trafficking και άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων που προβλέπονται από τον Ποινικό Κώδικα.
- ✓ Νόμος 1342/1983 (ΦΕΚ 89/Α/1983): Για την κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW).

¹¹ Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο αρ. 2 περ. γ και δ όπου δίδονται οι ορισμοί των όρων «παρενόχληση» και «σεξουαλική παρενόχληση»: « γ. «παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδεδεμένη με το φύλο ενός προσώπου, με σκοπό ή αποτέλεσμα την παραβίαση της αξιοπρέπειας του προσώπου αυτού και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος, δ. «σεξουαλική παρενόχληση»: όταν εκδηλώνεται οποιαδήποτε μορφή ανεπιθύμητης λεκτικής, μη λεκτικής ή σωματικής συμπεριφοράς σεξουαλικού χαρακτήρα, με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός προσώπου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος». Οι παραπάνω συμπεριφορές θεωρείται ότι συνιστούν διάκριση λόγω φύλου και απαγορεύονται.

Κεφάλαιο 4ο: ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Σύμφωνα με την Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. το 1993, ως βία κατά των γυναικών αναφέρεται *«κάθε πράξη βίας βασισμένη στο φύλο που καταλήγει ή μπορεί να καταλήξει σε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη, συμπεριλαμβανομένων των απειλών για τέτοιες ενέργειες, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε συμβαίνει στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή»*. Η πολύπλευρη φύση της βίας κατά των γυναικών καθώς και η ποικιλομορφία του πλαισίου εντός του οποίου μπορεί να προκύψει, περιγράφεται λεπτομερέστερα στη Διακήρυξη ως εξής:

Α) Φυσική (σωματική), σεξουαλική και ψυχολογική βία που συμβαίνει μέσα στην οικογένεια, συμπεριλαμβανομένης της κακοποίησης, της σεξουαλικής κακοποίησης των κοριτσιών της οικογένειας, της βίας που συνδέεται με την προίκα, του βιασμού εντός γάμου, του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων και άλλων παραδοσιακών πρακτικών που είναι επιβλαβείς για τις γυναίκες, της εξωσυζυγικής βίας και της βίας που συνδέεται με την εκμετάλλευση.

Β) Φυσική (σωματική), σεξουαλική και ψυχολογική βία που συμβαίνει στην κοινότητα, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής παρενόχλησης και του εκφοβισμού στην εργασία, στην εκπαίδευση και αλλού, του εμπορίου γυναικών και της καταναγκαστικής πορνείας και

Γ) Φυσική (σωματική), σεξουαλική και ψυχολογική βία που διαπράττεται από το Κράτος, οπουδήποτε συμβαίνει.

Σύμφωνα με τα παραπάνω πρόκειται, δηλαδή, για μια συνάθροιση πολλαπλών, αλληλένδετων και ενίοτε επαναλαμβανόμενων μορφών βίας που λαμβάνει χώρα σε ένα ευρύ πεδίο, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο χώρο, και υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το αρ. 3. της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, ο όρος «βία κατά των γυναικών» νοείται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μία μορφή διάκρισης κατά των

γυναικών και σημαίνει όλες τις πράξεις μίας βίας που βασίζονται στο φύλο, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα, φυσική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό ή την αυθαίρετη αποστέρηση της ελευθερίας, είτε αυτή συμβαίνει στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό βίο. Επίσης, ο όρος «ενδοοικογενειακή βία» σημαίνει όλες τις πράξεις φυσικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας οι οποίες λαμβάνουν χώρα μέσα στην οικογένεια ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, είτε ο δράστης διαμένει ή διέμενε στην ίδια κατοικία με το θύμα είτε όχι.

Στα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, περιγράφονται και τυποποιούνται οι επιμέρους μορφές της έμφυλης βίας κατά των γυναικών με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Ερμηνεύοντας την εσωτερική νομοθεσία, όπως παρατέθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (υπό 3.3.), ιδίως μετά και την πρόσφατη κύρωση με νόμο της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης¹², παρατηρούμε ότι η βία κατά των γυναικών μπορεί να πάρει πολλές και ποικίλες μορφές, συμπεριλαμβανομένων των εξής :

- ✓ Σωματική βία: Η εκ προθέσεως συμπεριφορά που κατατείνει σε πρόκληση βλάβης στη σωματική ακεραιότητα του ατόμου.
- ✓ Σεξουαλική βία: Η εκ προθέσεως διάπραξη μη συναινετικής κολπικής, πρωκτικής ή στοματικής διείσδυσης σεξουαλικού χαρακτήρα στο σώμα άλλου ατόμου καθώς και η διάπραξη άλλων μη συναινετικών πράξεων σεξουαλικού χαρακτήρα με άτομο καθώς και ο εξαναγκασμός άλλου ατόμου να συμμετέχει σε μη συναινετικές πράξεις σεξουαλικού χαρακτήρα με τρίτο άτομο.
- ✓ Ψυχολογική βία: Η εκ προθέσεως συμπεριφορά που κατατείνει στη σοβαρή πρόκληση βλάβης στην ψυχολογική ακεραιότητα του ατόμου ιδίως μέσω καταναγκασμού, απειλών, υποτίμησης, εξευτελισμού κ.α. Στην ψυχολογική βία εντάσσεται και η οικονομική ενδοοικογενειακή βία, η οποία τελείται με την υλική αποστέρηση και την παρεμπόδιση πρόσβασης στο κοινό «ταμείο» των ενήλικων μελών της οικογένειας ή κοινότητας.
- ✓ Παρενοχλητική παρακολούθηση (Stalking) : Η εκ προθέσεως συμπεριφορά που κατατείνει στην επαναλαμβανόμενη απειλητική συμπεριφορά κατά άλλου

¹² Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κυρώθηκε με τον Ν. 4531/2018(ΦΕΚ 62/Α/5-4-2018).

προσώπου με την οποία η επέμβαση στην ιδιωτική σφαίρα του θύματος είναι ιδιαίτερος επαχθής, προκαλώντας φόβο για το ίδιο ή την ασφάλειά του.

- ✓ Σεξουαλική παρενόχληση: η οποιασδήποτε μορφής λεκτική, μη λεκτική ή σωματική συμπεριφορά σεξουαλικής φύσεως που αποσκοπεί ή κατατείνει στην παραβίαση της αξιοπρέπειας του ατόμου, συγκεκριμένα σε περίπτωση δημιουργίας εκφοβιστικού, εχθρικού, μειωτικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος.
- ✓ Αναγκαστικός γάμος: η εκ προθέσεως συμπεριφορά ατόμου που κατατείνει σε εξαναγκασμό ενηλικού ή ανηλικού να συνάψει γάμο.
- ✓ Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων : η εκ προθέσεως συμπεριφορά εκτομής ή ακρωτηριασμού σε ολόκληρο το εύρος ή σε οποιοδήποτε τμήμα των γεννητικών οργάνων γυναίκας καθώς και ο εξαναγκασμός ή η παρότρυνση κοριτσιού να υποβληθεί στις παραπάνω πράξεις.
- ✓ Αναγκαστική έκτρωση και αναγκαστική στείρωση: η πραγματοποίηση έκτρωσης σε γυναίκα χωρίς τη συγκατάθεσή της και η πραγματοποίηση χειρουργικής επέμβασης η οποία έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την παύση της ικανότητας της γυναίκας να αναπαράγει κατά φυσικό τρόπο χωρίς την προηγούμενη ρητή της συγκατάθεση ή κατανόηση της διαδικασίας.
- ✓ Παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (Trafficking) : Η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων με σκοπό τον εξαναγκασμό τους σε σεξουαλικές πράξεις ή εργασία ή υπηρεσίες, μέσω χρήσης βίας ή απειλών, με σκοπό το κέρδος, και φυσικά
- ✓ Ενδοοικογενειακή βία: Η βίαιη και κακοποιητική συμπεριφορά, υπό τις μορφές που πιο πάνω αναπτύσσονται, μέσα στο γάμο ή τη συμβίωση.

Β΄ ΜΕΡΟΣ-ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

Κεφάλαιο 5ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Ερευνητική περιοχή – στόχοι της έρευνας .

Σε κάθε ερευνητική προσπάθεια το ενδιαφέρον του ερευνητή στρέφεται προς τις πλευρές και διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας η οποία παρουσιάζει γι' αυτόν ενδιαφέρον. Εκ των πραγμάτων, ο ερευνητής είναι ενταγμένος σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια, τα οποία διαμορφώνουν τις αντιλήψεις, τις αξίες και τις ιδέες του, και έτσι το ενδιαφέρον του για την έρευνα καθορίζεται σημαντικά από το συγκεκριμένο πλέγμα αξιών και τις αντίστοιχες προσωπικές εμπειρίες του (Ιωσηφίδης, 2008). Ουσιαστικά ο ερευνητής μπορεί να σχηματίσει τις αρχικές του ιδέες που θα τον οδηγήσουν στην ανάληψη ερευνητικής προσπάθειας, ερχόμενος σε επαφή με διάφορες όψεις της κοινωνικής πραγματικότητας, συμμετέχοντας σε ποικίλες δραστηριότητες κοινωνικών ομάδων και παρατηρώντας ποικίλα κοινωνικά φαινόμενα (Berg, 2007).

Στην προκείμενη περίπτωση, η ερευνήτρια έχει αυξημένες προσωπικές επαφές με προσφυγικό πληθυσμό και δη με γυναίκες πρόσφυγες, λόγω της ιδιότητάς της ως δικηγόρου που δραστηριοποιείται επαγγελματικά στο πεδίο της νομικής προστασίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η πρόσφατη συνεργασία της με Μη Κυβερνητική Οργάνωση και η παροχή νομικών υπηρεσιών σε γυναίκες πρόσφυγες που αντιμετώπισαν περιστατικά έμφυλης βίας εναντίον τους και επέλεξαν, μεταξύ άλλων, και τη νομική οδό για τη διαχείρισή τους, αποτέλεσε το βασικό έναυσμα για την επιλογή της συγκεκριμένης ερευνητικής περιοχής.

Κύριος στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση του κοινωνικού φαινομένου της έμφυλης βίας, εναντίον γυναικών προσφύγων που ζούνε ή έζησαν στον αστικό ιστό της Αθήνας σε βάρος των οποίων εκδηλώθηκαν τέτοιου είδους περιστατικά. Η έρευνα προσπαθεί καταρχήν να αναδείξει την εμπειρία των υποκειμένων που

ανήκουν σε αυτήν την ειδική ομάδα πληθυσμού που συγκεντρώνει χαρακτηριστικά πολλαπλής ευαλωτότητας. Επιπρόσθετα, επιχειρεί να φωτίσει τους μηχανισμούς και τις διεργασίες μέσα από τις οποίες τα υποκείμενα της έρευνας διαχειρίστηκαν, τόσο συναισθηματικά όσο και θεσμικά, την αντίδρασή τους στο φαινόμενο της έμφυλης βίας εναντίον τους. Απώτερο αλλά εξίσου σημαντικό στόχο της έρευνας αποτελούν, στο επίπεδο της εμπλοκής τρίτων στο πλαίσιο της διαχείρισης του φαινομένου, η ανάδειξη τυχόν κενών επί της διαδικασίας καθώς και η προσπάθεια υποβολής προτάσεων πολιτικών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του.

Με βάση τα παραπάνω, τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας διαρθρώνονται ως εξής:

- Πώς βίωσαν τα υποκείμενα της έρευνας το κοινωνικό φαινόμενο της έμφυλης βίας εναντίον τους ;
- Μέσω ποιων μηχανισμών αντέδρασαν τα υποκείμενα της έρευνας στην έμφυλη βία και ποιοι παράγοντες επηρέασαν την αντίδρασή τους;
- Είναι ικανοποιημένα τα υποκείμενα της έρευνας από την θεσμική διαχείριση του φαινομένου και τις πολιτικές αντιμετώπισής του;

5.2 Είδος έρευνας

Για την παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική κοινωνική έρευνα, καθώς βασικό της ενδιαφέρον είναι, μέσω της εις βάθος μελέτης, η διερεύνηση των νοημάτων που τα κοινωνικά υποκείμενα αποδίδουν στα κοινωνικά φαινόμενα. Στόχο της ποιοτικής μεθόδου αποτελεί η διερεύνηση του φαινομένου «από τα μέσα» και η έμφαση στις μη μετρήσιμες πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας, τα κοινωνικά νοήματα, τις αναπαραστάσεις, τη βιωμένη εμπειρία και τους μηχανισμούς παραγωγής συγκεκριμένων κοινωνικών διαδικασιών (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 43).

Καθώς η ποιοτική μέθοδος προσπαθεί να αναλύσει, να ερμηνεύσει και να κατανοήσει τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από απαντήσεις σε ερωτήματα του τύπου «τι», «πως» και «γιατί», ή ακόμη και να αποκαλύψει αιτιακές σχέσεις (Ιωσηφίδης 2008), κρίνεται η καταλληλότερη στην παρούσα έρευνα για τη διερεύνηση του

φαινομένου της έμφυλης βίας κατά γυναικών προσφύγων, μέσα από το δικό τους βίωμα και την ανάδειξη των διεργασιών και μηχανισμών που τις οδήγησαν στην απόφαση της αντίδρασής τους, δηλαδή στην απόφαση της διεκδίκησης μιας κανονικότητας.

Επιπλέον, επιλέγεται η ποιοτική έρευνα καθώς έχει «ερμηνευτική» λειτουργία, υπό την έννοια ότι ασχολείται με τον τρόπο που βιώνεται, γίνεται κατανοητός, εξηγείται και παράγεται ο κοινωνικός κόσμος, και ταυτόχρονα παράγει κοινωνικές εξηγήσεις που είναι κατά κάποιον τρόπο γενικεύσιμες ή έχουν ευρύτερη απήχηση (Mason, 2011, σ. 18). Υπό αυτό το πρίσμα, είναι σημαντικό να φωτιστεί ο τρόπος που οι ίδιες οι επιζήσασες νοηματοδοτούν και ερμηνεύουν την έμφυλη βία, την αντίδρασή τους απέναντι στο φαινόμενο και το πώς αυτό επηρεάζει τις ίδιες και ενδεχομένως τον περίγυρό τους.

5.3 Πληθυσμός – Δείγμα – Μέθοδος Δειγματοληψίας

Στην παρούσα έρευνα πληθυσμό αποτελούν γυναίκες πρόσφυγες που διαμένουν ή διέμειναν στον αστικό ιστό της Αθήνας και υπήρξαν επιζήσασες έμφυλης βίας στην οποία αποφάσισαν να αντιδράσουν. Η ερευνήτρια κατέφυγε στη *σκόπιμη δειγματοληψία* (purposive sampling) στην οποία γίνεται αξιοποίηση της πρότερης γνώσης των ερευνητών και κυρίως επιλέγονται οι συμμετέχοντες ώστε να εξυπηρετούνται οι γενικοί και ειδικοί σκοποί της ερευνητικής διαδικασίας (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 64). Η σκόπιμη δειγματοληψία προϋποθέτει καλές γνώσεις του υπό έρευνα χώρου και των περιπτώσεων πριν από την επιλογή του δείγματος. Με τη σκόπιμη δειγματοληψία ο ερευνητής επιλέγει περιπτώσεις που θεωρεί ότι είναι χαρακτηριστικές του θέματος που θέλει να ερευνήσει (Κυριαζή, 2011, σ. 116).

Το δείγμα αποτελείται από τέσσερις (4) γυναίκες πρόσφυγες οι οποίες πρόσφατα έλαβαν υπηρεσίες νομικής συμβουλευτικής ή / και δικαστικής εκπροσώπησης από την ερευνήτρια, στα πλαίσια της συνεργασίας της με την προαναφερόμενη Μη Κυβερνητική Οργάνωση, για τα ζητήματα της έμφυλης βίας που αντιμετώπισαν. Επιλέχθηκε το συγκεκριμένο δείγμα γιατί η ερευνήτρια θεώρησε ότι αφορούν περιπτώσεις γυναικών που είναι σε θέση να δώσουν απαντήσεις στα

ερωτήματά που τίθενται. Η επιλογή του δείγματος σχεδιάστηκε με τρόπο ώστε να παρασχεθεί η δυνατότητα μιας λεπτομερούς και σχολαστικής, όσο ήταν δυνατό, θεώρησης και εξέτασης του φαινομένου σε έναν πληθυσμό που εμφανίζει πολλαπλή ευαλωτότητα (γυναίκες πρόσφυγες-επιζήσασες έμφυλης βίας).

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα η γενίκευση των ευρημάτων, με την έννοια της αντιπροσωπευτικότητας, σπάνια αποτελεί το ζητούμενο. Απεναντίας, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε μεμονωμένες περιπτώσεις που χρήζουν σε βάθος διερεύνησης. Το δείγμα χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες κοινωνικο-πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, που δε γενικεύονται σε έναν γενικό πληθυσμό αναφοράς. Αυτό δε σημαίνει ότι στην ποιοτική έρευνα δεν γίνονται γενικεύσεις, αφορούν, ωστόσο, σε περισσότερο αναλυτικές ή θεωρητικές γενικεύσεις. Στην ποιοτική μέθοδο έρευνας στόχος είναι σε η βάθος μελέτη κοινωνικών φαινομένων μέσα από τις εμπειρίες και τα βιώματα των κοινωνικών υποκειμένων, έτσι ώστε να διατυπωθούν θεωρητικές θέσεις που να συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών διαδικασιών (Ιωσηφίδης, 2008).

Μέσα από εις βάθος συνεντεύξεις, λοιπόν, θα μελετηθούν οι απόψεις, οι στάσεις, οι αντιδράσεις, οι αξίες, οι εμπειρίες και τα προσωπικά βιώματα των υποκειμένων της έρευνας, και θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε το φαινόμενο της έμφυλης βίας με αποδέκτες τις συγκεκριμένες γυναίκες, και τον τρόπο με τον οποίον οι ίδιες την βίωσαν και την αντιμετώπισαν.

Η συλλογή των στοιχείων έγινε από την ερευνήτρια με τη χρήση ενός οδηγού συνέντευξης (βλ. Παράρτημα Ι).

5.4 Δεοντολογία της έρευνας

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα τα ζητήματα της ηθικής και της δεοντολογίας που προκύπτουν σχετίζονται με την επαφή και την εμπλοκή του ερευνητή με τις πλευρές της ζωής των κοινωνικών υποκειμένων. Για τον λόγο αυτόν θα πρέπει να καταλαμβάνουν κεντρική θέση στην ερευνητική διαδικασία. Τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας σχετίζονται με τα μέσα που χρησιμοποιούνται από τον ερευνητή για την επίτευξη του σκοπού του, τα οποία οφείλουν να είναι κοινωνικά και επιστημονικά

παραδεκτά, έχοντας μάλιστα τη συναίνεση των συμμετεχόντων στην ερευνητική διαδικασία (Ιωσηφίδη, 2008, σ. 277).

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα και σημαντικότερα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας είναι, κατά Ιωσηφίδη, τα εξής:

- ✓ Εμπιστευτικότητα και ανωνυμία
- ✓ Εντιμότητα και εμπιστοσύνη
- ✓ Προστασία από τυχόν κινδύνους
- ✓ Πληροφορημένη συναίνεση (*Informed Consent*)
- ✓ Κόστος, όφελος και αμοιβαιότητα
- ✓ Πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας
- ✓ Χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Η ερευνήτρια λειτούργησε τηρώντας τις παραπάνω αρχές της ηθικής και δεοντολογίας στο σύνολο των διαδικασιών που απαιτήθηκαν για την υλοποίηση της εργασίας. Εγγυήθηκε την ανωνυμία των συμμετεχουσών και του απορρήτου, παρέσχε εμπιστοσύνη σε αυτές (λόγω και της προηγούμενης γνωριμίας μαζί τους, ως Δικηγόρος τους). Έλαβε πριν την διεξαγωγή των συνεντεύξεων ενήμερη πληροφορημένη συγκατάθεση από τα υποκείμενα της έρευνας όπου γνωστοποιήθηκε ο σκοπός της και έγινε η σαφής επισήμανση ότι αυτή διενεργείται στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των μεταπτυχιακών σπουδών της ερευνήτριας υπό την μορφή εκπόνησης διπλωματικής εργασίας. Λόγω ακριβώς της εξασφάλισης του απορρήτου και της ανωνυμίας τους, δεν διακινδυνεύθηκε οποιαδήποτε μορφή ή πρόκληση βλάβης στις πληροφορήτριες, οι οποίες μάλιστα διαβεβαιώθηκαν ότι μπορούν, εφόσον το επιθυμούν, να σταματήσουν τη συνέντευξη σε οποιοδήποτε στάδιο, χωρίς καμία συνέπεια για αυτές. Επιπλέον αναφέρθηκαν στις συμμετέχουσες τα έμμεσα οφέλη της έρευνας αυτής, που είναι η περαιτέρω γνώση και κατανόηση του κοινωνικού φαινομένου της έμφυλης βίας κατά των γυναικών προσφύγων που ζουν στην Αθήνα και η αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του μέσω της διαδικασίας τυχόν σχετικής επιστημονικής δημοσίευσης όπου θα παρατίθενται συμπεράσματα, προβληματισμοί και προτάσεις πολιτικής. Τέλος, η ερευνήτρια εγγυήθηκε την πλήρη πρόσβαση των πληροφορητριών στα αποτελέσματα της έρευνας καθώς και την χρήση αυτών μόνο για ακαδημαϊκούς/επιστημονικούς σκοπούς.

5.5 Εγκυρότητα

Σύμφωνα με την Mason (2011) ερευνητές που χρησιμοποιούν ποιοτικές μεθόδους δεν έχουν την δυνατότητα να εφαρμόζουν συμβατικούς ελέγχους αξιοπιστίας, αφού τα δεδομένα που παράγονται δεν μπορούν να πάρουν την μορφή ενός καθαρά τυποποιημένου συνόλου μετρήσεων. Παρόλα αυτά, την ερευνήτρια ενδιαφέρουν όλα τα ζητήματα που αφορούν την αξιοπιστία και την ακρίβεια της μεθόδου που ακολούθησε. Το ενδιαφέρον αυτό εκφράζεται μέσα από την προσπάθεια να διασφαλισθεί και να αποδειχθεί παρακάτω ότι η παραγωγή και η ανάλυση των δεδομένων όχι μόνο ήταν κατάλληλη για το ερευνητικό θέμα αλλά υπήρξε διεξοδική, προσεκτική και έντιμη.

Η εγκυρότητα της ποιοτικής έρευνας, αναφέρεται στο κατά πόσο οι ερευνητικές υποθέσεις, σκοποί και ερωτήματα αντιστοιχούν στα ευρήματα της ερευνητικής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, εξετάζεται το κατά πόσο τα δεδομένα της έρευνας, καθώς και η ανάλυση και ερμηνεία τους, ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της έρευνας, αντιστοιχούν στην κοινωνική πραγματικότητα ή απαντούν με επαρκή τρόπο στα ερευνητικά ερωτήματα (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 269).

Υπό το πρίσμα αυτό, η ερευνήτρια προσπάθησε να διασφαλίσει την εγκυρότητα της έρευνας μέσα από ξεκάθαρες, εις βάθος, ερωτήσεις και προσεκτικό σχεδιασμό του ερωτηματολογίου, καθώς με την κατά το δυνατόν αμεροληψία της και, την ειλικρινή σχέση της με τις συνεντευξιαζόμενες, αποφεύγοντας τυχόν προκαταλήψεις.

5.6 Περιορισμοί της έρευνας

Τα προβλήματα και οι περιορισμοί που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας σχετίζονται αφενός με πρακτικά ζητήματα, αφετέρου με την ίδια τη φύση του θέματος. Το βασικό πρακτικό ζήτημα της πρόσβασης στα υποκείμενα της έρευνας ήταν σχετικά διαχειρίσιμο λόγω της συνεργασίας μου, ως Δικηγόρος, με Μη Κυβερνητική Οργάνωση που δραστηριοποιείται στο πεδίο αντιμετώπισης της έμφυλης βίας κατά γυναικών προσφύγων, όμως ο διαθέσιμος χρόνος για την

ολοκλήρωση της έρευνας, αναγκαστικά με καθοδηγούσε σε ένα μικρής έκτασης έργο, συγκριτικά με τις μελέτες που διεξάγονται με παραμονή στο πεδίο μακρόχρονης διάρκειας.

Ο πιο σημαντικός περιορισμός, όμως, πήγαζε από το ίδιο το θέμα. Η έμφυλη βία αποτελεί ένα από τα πλέον ευαίσθητα ζητήματα, τα οποία προϋποθέτουν, για τη διερεύνησή τους, να έχει δημιουργηθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας που δεν μπορούσε να εξασφαλισθεί σε μικρό χρονικό διάστημα, μεταξύ υποψήφιων πληροφορητριών και ερευνήτριας. Για το λόγο αυτό, το αίτημά μου για διεξαγωγή συνεντεύξεων σε βάθος, ακόμη και από γυναίκες των οποίων είχα υποστηρίξει στο παρελθόν τις νομικές υποθέσεις, στα πλαίσια της προαναφερόμενης συνεργασίας μου με την Οργάνωση, δεν ήταν αυτονόητο ότι είχε θετική ανταπόκριση. Έτσι, κατάφερα εν τέλει να έχω μόνον τέσσερις (4) πληροφορήτριες, ενώ αρχική ευχή μου ήταν να έχω τουλάχιστον έξι (6).

Επιπρόσθετα, το εμπόδιο της γλώσσας επικοινωνίας μεταξύ μας, οδήγησε σε ανάγκη διερμηνείας, κάτι που κατέστησε την εγγύτητα με τις πληροφορήτριες ακόμη πιο δύσκολη και την απόδοση των νοημάτων αρκετές φορές προβληματική. Η ύπαρξη τρίτων προσώπων στη διαδικασία των συνεντεύξεων, παρά το ότι επρόκειτο για γυναίκες διερμηνείς, δημιούργησε κάποια συστολή στις πληροφορήτριες, κάτι που μπόρεσα να το αντιληφθώ από μη λεκτικές ενδείξεις αλλά και αμήχανες σιωπές, που με τη σειρά τους οδήγησαν συχνά σε διάθεση ελαφράς παρεμβατικότητας από την πλευρά των διερμηνέων.

Επιπλέον, οι περισσότερες πληροφορήτριες είναι νέες μητέρες με μικρά παιδιά, τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις έπρεπε να είναι μαζί τους (ακόμη και πάνω στην αγκαλιά τους, σε περίπτωση θηλάζοντος βρέφους!) κατά την διεξαγωγή των συνεντεύξεων, λόγω έλλειψης εναλλακτικού τρόπου φύλαξης αυτών, και τούτο αυτονόητα επηρέαζε την δυνατότητά τους να εκφραστούν σε βάθος αλλά περιόρισε εξίσου και εμένα την ίδια στο να θέσω ορισμένες ερωτήσεις που περιείχαν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα με τη σαφήνεια που θα ήθελα.

Έχοντας αποφασίσει, τέλος, οι συνεντεύξεις που αφορούν την παρούσα έρευνα να γίνουν εκτός του χώρου των γραφείων της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης με την οποία συνεργάζομαι, επισημαίνω και την επιπλέον δυσκολία του να βρεθεί ο κατάλληλος χώρος για την διεξαγωγή τους. Στις δύο από τις τέσσερις περιπτώσεις οι

πληροφορήτριες διέμεναν κατά τον χρόνο διεξαγωγής της έρευνας σε ξενώνες φιλοξενίας της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων για κακοποιημένες γυναίκες, στους οποίους η πρόσβασή μου προαπαιτούσε απαραίτητα επίσημη άδεια μετά από χρονοβόρα και γραφειοκρατική διαδικασία, κάτι το οποίο αποφάσισα εν τέλει να αποφύγω, λόγω πίεσης χρόνου, και έτσι οι συναντήσεις μας έγιναν σε υπαίθριο ουδέτερο χώρο. Στις άλλες δύο περιπτώσεις οι πληροφορήτριες διέμεναν είτε σε μικρά κοινωνικά διαμερίσματα μαζί με συγκατοίκους είτε σε ξενώνα ΜΚΟ πάλι μαζί με συγκατοίκους, κάτι το οποίο επίσης δυσχέραινε σχετικά την διαδικασία ως προς την εύρεση ελεύθερου χώρου αλλά και χρόνου για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων.

Κεφάλαιο 6^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

6.1 Μέθοδος ποιοτικής ανάλυσης

Η ποιοτική έρευνα βασίζεται σε μια «ερμηνευτική» φιλοσοφική θέση, υπό την έννοια ότι επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται, κατανοείται και βιώνεται ο κοινωνικός κόσμος. Βασίζεται σε μεθόδους ανάλυσης οι οποίες προϋποθέτουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας και της λεπτομέρειας και στοχεύει σε μία σφαιρική αντίληψη, μέσα από την κατανόηση του εκάστοτε σύνθετου και πολυεπίπεδου πλαισίου (Mason, 2011, σ. 18-19). Για την παρούσα μελέτη επιλέχθηκε η ποιοτική συνέντευξη (με χρήση μαγνητοφώνου) ως μέθοδος ποιοτικής ανάλυσης.

6.2 Είδος και τύπος συνέντευξης

Η ποιοτική συνέντευξη ως όρος αναφέρεται στις σε βάθος συνεντεύξεις, που ο Burgess αποκαλεί και «συζητήσεις με κάποιο σκοπό» (1984, σ. 102). Σε αυτόν τον τύπο συνέντευξης ο ερευνητής κατευθύνει τον πληροφορητή σε βασικά θέματα, αλλά ο τελευταίος αναπτύσσει τις σκέψεις του και τις απόψεις του ελεύθερα και σε βάθος. Στόχος αυτού του τύπου συνέντευξης είναι η παραγωγή όσο το δυνατόν πλουσιότερων δεδομένων σχετικά με τις απόψεις, τις στάσεις και τις εμπειρίες των ερευνητικών υποκειμένων.

Διακρίνονται τρία βασικά είδη ποιοτικών συνεντεύξεων, η δομημένη, η ημιδομημένη και η μη δομημένη και από αυτά επιλέχθηκε η *ημιδομημένη συνέντευξη*. Σε αυτόν τον τύπο συνέντευξης τίθεται ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, με αρκετή όμως ευελιξία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου τους, ανάλογα με τον ερωτώμενο, και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 111-112).

Ως ποιοτική μέθοδος έρευνας, η συγκεκριμένη απαιτεί ένα «γενικό πλάνο της εξέτασης, στο οποίο περιλαμβάνονται τα ζητήματα που πρέπει να καλυφθούν, αλλά

όχι ένα σύνολο ερωτήσεων που πρέπει να τεθούν με συγκεκριμένη διατύπωση και σειρά» (Babbie, 2011, σ. 494). Τα θέματα αυτά δεν έχουν υποχρεωτικά προκαθορισμένη σειρά με την οποία συζητιούνται, και οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις που έχουν σχεδιαστεί πριν την διεξαγωγή της συνέντευξης, ανανεώνονται και προσαρμόζονται στην εξέλιξή της. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις αποτελούν, μαζί με τις μη-δομημένες, τα δύο είδη ποιοτικών συνεντεύξεων. Οι μη-δομημένες συνεντεύξεις είναι ο τύπος συνέντευξης που χρησιμοποιείται συνήθως στην εθνογραφική έρευνα πεδίου, επιπρόσθετα προς την συμμετοχική παρατήρηση που τελείται εντός της, ώστε να αναζητηθούν από την εκάστοτε ερευνήτρια εξηγήσεις για τις συμπεριφορές που παρατηρούνται. Αντίθετα, οι ημιδομημένες συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο όταν η συνέντευξη είναι η μοναδική πηγή δεδομένων για μία έρευνα (Di-Ciccio Bloom & Crabtree, 2006, σ. 314-315). Για το λόγο αυτό, επιλέγεται η μέθοδος αυτή και στην παρούσα έρευνα, που δεν χρησιμοποιεί καμία άλλη μέθοδο συλλογής δεδομένων. Οι Di-Ciccio Bloom και Crabtree έχουν εξηγήσει, σχετικά με τη λειτουργία της μεθόδου : *«Οι ημιδομημένες εις βάθος συνεντεύξεις είναι η πιο ευρέως χρησιμοποιημένη μορφή συνέντευξης για ποιοτική έρευνα, και μπορούν να γίνουν είτε με ένα άτομο, είτε σε ομάδες. Συνηθέστερα, διεξάγονται μόνο μία φορά για ένα άτομο ή ομάδα, και κάνουν από τριάντα λεπτά έως πολλές ώρες να ολοκληρωθούν Η ατομική εις βάθος συνέντευξη επιτρέπει στον συνεντευκτή να εμβαθύνει σε κοινωνικά και προσωπικά ζητήματα.....»* (2006, σ. 315).

Ο συνεντευκτής, ξεκινά από ένα αρχικό θέμα, αλλά στη συνέχεια, και μέχρι κάποιο βαθμό, καθοδηγείται από τις απαντήσεις του ερωτώμενου για να συνεχίσει την επόμενη ακολουθία θεμάτων. Επιπλέον, έχει τη δυνατότητα να δώσει επεξηγήσεις σε ερωτήσεις εφόσον το επιθυμεί ο συνεντευξιαζόμενος, να παραλείψει κάποιες άλλες, αν κρίνει ότι είναι ακατάλληλες για κάποιο συγκεκριμένο ερωτώμενο, ή να συμπεριλάβει κάποιες καινούριες ερωτήσεις εφόσον το κρίνει απαραίτητο για τους σκοπούς της έρευνας (Robson, 2007, σ. 321).

Για τη βαθύτερη διερεύνηση των απόψεων, στάσεων και συμπεριφορών των συνεντευξιαζόμενων επέλεξα την ατομική συνέντευξη. Για τη συλλογή μόνο των δημογραφικών στοιχείων επέλεξα κλειστές ερωτήσεις, ενώ για τις υπόλοιπες ερωτήσεις της έρευνας που αφορούν τα ερευνητικά ερωτήματα επιλέχθηκαν ανοικτές ερωτήσεις (Ιωσηφίδης, 2008, σ. 115). Οι ανοικτές ερωτήσεις δεν ενέχουν κανέναν

περιορισμό στο περιεχόμενο ή τον τρόπο απόκρισης, εκτός βέβαια από αυτόν της θεματολογίας. Λόγω της ευελιξίας τους, ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ συνεντευκτή και συνεντευξιζόμενου, και δίνεται έτσι η δυνατότητα στους ερωτώμενους να μιλούν ανοικτά, δίχως περιορισμούς για προσωπικές τους εμπειρίες ή συμπεριφορές από τις οποίες μπορεί να αντληθεί μία πλειάδα, συχνά μη αναμενόμενων, πληροφοριών, χρήσιμων για την έρευνα (Robson, 2007, σ. 327).

6.3 Οδηγός Συνέντευξης

Η ημιδομημένη συνέντευξη στην έρευνα βασίστηκε στους παρακάτω θεματικούς άξονες:

- Δημογραφικά στοιχεία
- Είσοδος και διαμονή στην Ελλάδα
- Περιστατικά έμφυλης βίας
- Αντίδραση και διαχείριση
- Η ζωή σήμερα

Κεφάλαιο 7^ο: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

7.1 Άξονες της συνέντευξης

Οι άξονες και οι ερωτήσεις της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκαν για τη διεξαγωγή της έρευνας παρουσιάζονται στον Οδηγό Συνέντευξης που παρατίθεται στο Παράρτημα Ι. Κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας των ημι-δομημένων συνεντεύξεων κάποιες από τις ερωτήσεις τροποποιήθηκαν, άλλες παραλήφθηκαν και αντικαταστάθηκαν από νέες, που αντανακλούσαν ζητήματα που αναδείχθηκαν από τις ίδιες τις πληροφορήτριες.

7.1.1 Δημογραφικά στοιχεία

Το δείγμα της έρευνας αποτελούν τέσσερις (4) γυναίκες πρόσφυγες που διέμεναν, κατά την διεξαγωγή της έρευνας, στον αστικό ιστό της Αθήνας. Για ευνόητους λόγους δεν δίνονται τα πλήρη ονοματεπωνυμικά στοιχεία τους.

Η S.F. είναι 26 ετών, αφγανικής ιθαγένειας, παντρεμένη με τρία ανήλικα παιδιά. Έχει λάβει την υποχρεωτική εκπαίδευση, δεν εργάστηκε ποτέ στη χώρα της.

Η Η.Α. είναι 33 ετών, συριακής ιθαγένειας, παντρεμένη με τέσσερα ανήλικα παιδιά. Έχει λάβει την υποχρεωτική εκπαίδευση στη χώρα της, εργάστηκε για μικρό διάστημα ως πωλήτρια πριν παντρευτεί και κάνει οικογένεια.

Η Υ.Δ. είναι 21 ετών, συριακής ιθαγένειας, χωρισμένη με ένα ανήλικο αγοράκι. Έχει ολοκληρώσει μόνο το γυμνάσιο στη χώρα της και δεν εργάστηκε ποτέ πριν το γάμο της.

Η Μ.Η. είναι 20 ετών, αφγανικής ιθαγένειας, ελεύθερη, χωρίς παιδιά. Έχει ολοκληρώσει το λύκειο στη χώρα της, δεν έχει εργαστεί μέχρι σήμερα.

Εκτός από το μορφωτικό τους επίπεδο, οι συμμετέχουσες στην έρευνα δεν κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με την οικονομική τους κατάσταση, αφού λόγω

της προσφυγικής ιδιότητάς τους και της εξαιτίας αυτής de facto ευαλωτότητάς τους, το οικονομικό τους υπόβαθρο κρίθηκε ότι δεν θα συνέβαλλε περαιτέρω στις απαντήσεις των ερωτημάτων της έρευνας, οπότε δεν έγινε και η σχετική κατηγοριοποίηση.

Η επιλογή των συγκεκριμένων υποκειμένων έγινε για τον προφανή λόγο ότι όλες οι παραπάνω γυναίκες πληρούν τις προϋποθέσεις του πληθυσμού –στόχου που μπορεί να απαντήσει στα ερωτήματα της έρευνας, καθώς είναι γυναίκες που έχουν έλθει στην Ελλάδα ως πρόσφυγες από τη Συρία και το Αφγανιστάν, και ζούνε κατά τον χρόνο διεξαγωγής της έρευνας στον αστικό ιστό της Αθήνας, είναι δε επιζήσασες έμφυλης βίας στην οποία αντέδρασαν.

7.1.2 Είσοδος και παραμονή στην Ελλάδα

Με τις ερωτήσεις μου στον άξονα αυτό, θέλησα κυρίως να αντλήσω στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες διαμονής των ερωτώμενων κατά τη χρονική περίοδο εκπόνησης της έρευνας, δηλαδή μετά την μετακίνησή τους στην ενδοχώρα, από τα νησιά του Αιγαίου από όπου εισήλθαν στον ελλαδικό χώρο ως πρόσφυγες μαζί με τις οικογένειές τους (συζύγους και παιδιά) ή στενούς συγγενείς τους. Αυτή η θεματική, παρότι αρχικά φαντάζει ασύνδετη με τα ερωτήματα της έρευνας, εν τέλει μας δίνει σημαντικά στοιχεία που θα αναλυθούν στην ενότητα των συμπερασμάτων, και ειδικότερα διότι από τις απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις του συγκεκριμένου άξονα προέκυψε ότι βασικό κομμάτι της διαδικασίας αντίδρασης στην έμφυλη βία είναι η απομάκρυνση, υπό στενή εννοία, των πληροφορητριών, από τους δράστες και η μετέπειτα διαμονή τους σε ασφαλή περιβάλλοντα.

Από τις τέσσερις πληροφορήτριές μας, οι τρεις ήλθαν στην Ελλάδα μέσα στο 2016 και μία μόνο στις αρχές του 2017, (οπότε δηλαδή και είχαν ήδη αρχίσει να υποχωρούν σημαντικά οι προσφυγικές ροές προς τη χώρα μας).

Σε ό,τι αφορά τη διαμονή τους κατά τον χρόνο λήψης των συνεντεύξεων¹³, οι πληροφορήτριες σημειώνουν τα εξής: «Σήμερα διαμένω με τα ανήλικα στον Ξενώνα Κακοποιημένων Γυναικών Πειραιά, ο σύζυγος μου είναι στο καμπ του Ελαιώνα. Είμαι ευχαριστημένη σήμερα από τις συνθήκες διαμονής μου εδώ γιατί νοιώθω ασφαλής. Εδώ που είμαι τώρα, είναι πολύ καλά. Δεν φοβάμαι, είμαι ήσυχη ότι δεν είναι εύκολο να με βρει ο άντρας μου. Εδώ είναι απόρρητη τοποθεσία.», λέει η S.F, ενώ η Η.Α. αναφέρει τα εξής: «Σήμερα μένω μαζί με τα τέσσερα παιδάκια μου σε ξενώνα της Κάριτας Ελλάς εδώ στην Αθήνα και περιμένω απάντηση από ξενώνα για κακοποιημένες γυναίκες. Δεν ξέρω πού θα με στείλουν, Πάτρα, Τρίπολη, δεν ξέρω. Δεν με πειράζει το πού. Είμαι αρκετά ευχαριστημένη σήμερα εδώ που βρίσκομαι, νιώθω σχετικά ασφαλής και έχω μαζί μου και άλλους ανθρώπους από τη Συρία το οποίο μου αρέσει γιατί μπορώ να μιλήσω στη γλώσσα μου. Και τα παιδιά παίζουν με άλλα παιδάκια από τη Συρία. Οι συνθήκες είναι καλές, έχει και σερκιούριτι στην είσοδο». Η Υ.Δ. μας απαντά «εδώ και δύο εβδομάδες μένω με το παιδί σε Ξενώνα για Κακοποιημένες Γυναίκες στο Μενίδι. (... ..) Οι Ξενώνες είναι απόρρητοι και καμία υπηρεσία δεν μπορεί να δώσει πληροφορίες για το πού βρίσκομαι. Ναι νοιώθω καλά τώρα εδώ που είμαι. Έχει και άλλες 3 γυναίκες από τη Συρία. Κάνουμε παρέα και κάνουν παρέα και τα παιδιά μας μαζί». Τέλος, η Μ.Η. μας λέει : «Τώρα αυτή τη στιγμή μένω στην Αθήνα μόνο με την αδελφή μου σε κοινωνικό διαμέρισμα της PRAKSIS, (...) Στην Αθήνα τώρα που μένουμε σε αυτό το κοινωνικό διαμέρισμα μπορώ να πω ότι είμαι σχετικά ευχαριστημένη(...)Εδώ που μένουμε τώρα είναι καθαρά, έχουμε με την αδελφή μου το δικό μας δωμάτιο, ζει άλλη μια οικογένεια Αφγανών στο ίδιο σπίτι, ένα ζευγάρι με 2 παιδάκια».

Είναι σημαντικό πως όλες οι πληροφορήτριες απαντούν με ικανοποίηση σχετικά με τη διαμονή τους είτε σε κρατικές δομές προστασίας όπως είναι οι Ξενώνες Κακοποιημένων Γυναικών της Γ.Γ.Ι.Φ¹⁴ είτε σε κοινωνικό διαμέρισμα και ξενώνες

¹³ Πρέπει να τονιστεί για άλλη μια φορά ότι οι συγκεκριμένες πληροφορήτριες είναι επιζήσασες έμφυλης βίας στην οποία αντέδρασαν, και a priori γνωρίζουμε ότι οι συγκεκριμένες συνεντεύξεις έχουν δοθεί μετά τα βίαια συμβάντα εναντίον τους και χωρίς να υπάρχει εγγύτητα με τους δράστες.

¹⁴ Πρόκειται για Ξενώνες Φιλοξενίας για Κακοποιημένες Γυναίκες και τα Παιδιά τους, θύματα έμφυλης βίας ή πολλαπλών διακρίσεων, της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων που λειτουργούν υπό το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020, βλ. <http://www.isotita.gr/ethniko-programma-drasis/>, τελευταία είσοδος 23-5-2018.

Μ.Κ.Ο που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της στέγασης και το πρώτο που θίγεται από αυτές είναι η ασφάλεια καθώς και το απόρρητο της διεύθυνσης, εφόσον πρόκειται για τους Ξενώνες της Γ.Γ.Ι.Φ. Αμέσως μετά αναφέρεται η ύπαρξη ομοεθνών συγκατοίκων, κάτι που από την ερευνήτρια εκλαμβάνεται ως η προφανής ανάγκη του «ανήκειν» στην κοινότητα, ενώ σαφώς μικρότερη αναφορά γίνεται στις υλικές ανέσεις.

Αναφερόμενη μία πληροφορήτρια σε προηγούμενη διαμονή της είναι εμφανές ότι η απάντησή της διαφέρει σημαντικά: Λέει η Μ.Η. : *«Όταν πρωτοήρθαμε Αθήνα μείναμε για κάποιους μήνες στο καμπ στο Ελληνικό. Μας πήγανε στο καμπ στο Ελληνικό. Μείναμε σε ένα κοντέινερ με δυο μεγαλύτερες κυρίες....Εκει στο καμπ δεν ήταν πολύ καλά, ένιωθα εγκαταλελειμμένη. Να καταλάβεις τις συνθήκες, δεν είχε ζεστό νερό, το φαγητό ήταν χάλια, αν ζητούσες φάρμακο είχαν μόνο ασπιρίνη.. Το μεγαλύτερο πρόβλημά μου όμως ήταν ότι ένιωθα μεγάλη ανασφάλεια».* Το γεγονός ότι η πληροφορήτρια, αυθόρμητα, μίλησε τόσο αρνητικά σε σχέση με την παλαιότερη διαμονή της σε κέντρο φιλοξενίας προσφύγων (ούτως αποκαλούμενο “camp”) ήταν ενδεικτικά επιβεβαιωτικό των συχνών περιστατικών βίας που παρατηρούνται στα κέντρα φιλοξενίας της ενδοχώρας, που άλλωστε έχουν αποτυπωθεί και τεκμηριωθεί από ανεξάρτητα όργανα της Πολιτείας, όπως εν προκειμένω η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ, 2017).

7.1.3 Περιστατικά Βίας

Στον παρόντα άξονα εντάχθηκαν οι ερωτήσεις που αφορούσαν στην απάντηση του σημαντικού ερωτήματος της έρευνας σχετικά με το βίωμα της έμφυλης βίας από τα ίδια τα υποκείμενα. Θέλησα με τις ερωτήσεις μου να διερευνήσω τα περιστατικά έμφυλης βίας που αντιμετώπισαν οι πληροφορήτριες καταρχάς κατά την παραμονή τους στην Ελλάδα και τις μορφές βίας που δέχθηκαν, καθώς επίσης να αντλήσω στοιχεία για τους δράστες και το αν επρόκειτο για συμπτωματικές ή γενικευμένες συμπεριφορές εναντίον τους. Επίσης, τα ίδια ερωτήματα κλήθηκαν να απαντήσουν οι ερωτώμενες και σε ό,τι αφορά την χώρα προέλευσης ή / και την διαδρομή τους προς τη χώρα μας. Μέσα από τις απαντήσεις τους, οι πληροφορήτριες δίνουν την δική τους νοηματοδότηση σε σχέση με το φαινόμενο.

Η S.F. μοιράζεται την εμπειρία της: «Στο καμπ του Ελαιώνα (...) μου ασκούσε βία ο άντρας μου, με χτυπούσε, μου τραβούσε τα μαλλιά, χτυπούσε και τα παιδιά. Με έσπρωχνε και με χτυπούσε στον τοίχο, με έκοβε με αιχμηρά αντικείμενα. Όλα αυτά γίνονταν μέσα στο κοντέινερ του καμπ όπου μέναμε. Αυτά τα περιστατικά που περιγράφω γίνονταν πολύ συχνά, επίσης κάθε μέρα υπήρχαν προσβολές και βρισιές και κάθε μέρα σχεδόν με παρενοχλούσε (.....) Τα παιδιά τον έχουν δει, βέβαια, να με χτυπάει πάρα πολλές φορές.(...) Τα έχει χτυπήσει και αυτά και κυρίως το αγόρι, που είναι το μεγαλύτερο και μου μοιάζει φυσιογνωμικά.(.....) Με χτυπούσε σχεδόν κάθε μέρα, παντού, μέσα στο κοντέινερ, ακόμη και στην τουαλέτα (...) Αυτή η κατάσταση με τη βία ξεκίνησε από την αρχή του γάμου, στη χώρα μου, όσα χρόνια είμαστε παντρεμένοι, 9 χρόνια δηλαδή, καμιά μέρα καλή δεν είδα. Αφού έμεινα έγκυος στο πρώτο παιδί, μετά κατάλαβα ότι έχει πρόβλημα με το αλκοόλ. Με χτυπούσε και κατά τη διαδρομή μας από το Αφγανιστάν προς την Ευρώπη. Κάθε φορά που είχαμε μια ιδιαίτερη δυσκολία στο ταξίδι, με χτυπούσε ακόμη περισσότερο. Έκανα υπομονή, μέχρι να φτάσουμε.».

Η Η.Α. απαντά ως εξής: «Εδώ στην Ελλάδα; φυσικά έχω δεχτεί βία από τον άντρα μου, αυτός ήταν και ο λόγος που αποφάσισα τελικά να τον αφήσω μετά από τόσον καιρό (....) Ναι φυσικά συνέβη αυτό πάρα πολλές φορές από τότε που ήρθαμε εδώ στην Ελλάδα. Δεν τον ένοιαζε καθόλου αν πονάω, αν φωνάζω. Έχει φτάσει σε σημείο ακόμη και να σβήσει τσιγάρο πάνω στο πρόσωπό μου, στο μάγουλό μου, να εδώ το βλέπεις το σημάδι; (...) Σε κάποια συγκεκριμένη φάση ο άντρας μου χτύπησε και τη μικρή μας κόρη τη Ν.(...) Ο άντρας μου άρχισε να με χτυπάει σχεδόν από την αρχή του γάμου μας. Στην Δαμασκό παντρευτήκαμε, πριν 8 χρόνια. Ξεκίνησε λοιπόν να με χτυπάει από πολύ νωρίς, αμέσως μόλις είχα μείνει έγκυος στο πρώτο παιδάκι μας. Συνήθως με χτυπούσε με χαστούκια στο πρόσωπο χωρίς καμία ιδιαίτερη αφορμή. (...). Φαντάσου ότι δεν με άφηνε ούτε να δουλέψω οπότε ήμουν όλη την ημέρα στο σπίτι, δεν είχα και πολλές φίλες. Ξύλο και ένταση στο σπίτι, πολλές εγκυμοσύνες (....) Καμιά φορά μπορούσε να με κλωτσάει ή να με χτυπάει με μπουνιές, ακόμα και στην κοιλιά όταν ήμουν έγκυος. Είχε πολλά νεύρα πάντα και θύμωνε με το παραμικρό και ξεσπούσε πάνω μου. Ναι έπινε καμιά φορά, όχι βέβαια κάθε μέρα. Ε, τότε τα πράγματα γίνονταν ακόμα χειρότερα. Δεν νομίζω ότι ήταν το πρόβλημά του το αλκοόλ, όμως. Δηλαδή και χωρίς να πίνει πάλι τα ίδια θα μου έκανε νομίζω».

Τόσο η S.F. όσο και η Η.Α. που είναι ακόμη τυπικά παντρεμένες με τους συζύγους τους κατά τη χρονική στιγμή που δίνονται οι συνεντεύξεις, μας αναφέρουν περιστατικά που αφορούν στο αρχετυπικό παράδειγμα της ενδοοικογενειακής βίας με θύτη τον σύζυγο και θύμα τη σύζυγο αλλά ενίοτε και τα τέκνα της οικογένειας. Και οι δύο πληροφορήτριες περιγράφουν περιστατικά φυσικής βίας, και η S.F. επιπλέον λεκτικής βίας εναντίον της. Καμία από τις δύο δεν εργάζεται μετά το γάμο, ωστόσο η Η.Α. το αναφέρει αυτό σαφώς ως αποτέλεσμα της σχετικής απαγόρευσης του συζύγου. Επιπρόσθετα, και οι δυο αυτές πληροφορήτριες μας αναφέρουν ότι οι σύζυγοί τους έχουν πρόβλημα με το αλκοόλ, ωστόσο καμία από τις δύο δεν αποδίδει σε αυτό αιτιακή σχέση με το ζήτημα της βίας.

Η Υ.Δ. που έχει χωρίσει ήδη πριν έλθει στην Ελλάδα, μας μιλά σχετικά με βία στην έγγαμη συμβίωση: *«...από την αρχή που παντρευτήκαμε με τον άντρα μου άρχισαν να φαίνονται τα προβλήματα, ήταν πολύ επιθετικός απέναντί μου κάθε φορά που κάτι δεν πήγαινε καλά στη δουλειά του, και ξεκίνησε από την αρχή της σχέσης μας να με προσβάλλει πολύ άσχημα κάθε φορά που είχε νεύρα. Όταν είχε νεύρα έπινε κιόλας και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να ξεσπάει πάνω μου. Επίσης με ζήλευε πάρα πολύ, δεν με άφηνε να συνεχίσω τις παρέες που είχα από το σχολείο. Είχα αρχίσει να νιώθω πολύ περιορισμένη, είχα γεννήσει και το μικρό, δεν δούλευα, οπότε δεν έφευγα καθόλου από το σπίτι». Συνεχίζει, περιγράφοντας το ταξίδι της αφού έφυγε από τη Συρία: «Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μέχρι να φτάσουμε στην Τουρκία ο άντρας μου είχε απαίσια συμπεριφορά απέναντί μου και τότε ήταν που άρχισε να με χτυπάει πού και πού, με χαστούκια είναι ξυλιές στα χέρια μου (.....) Αργότερα στην Αλεξανδρέττα, ήταν πολύ κακές οι συνθήκες διαμονής στον καταυλισμό. Και ο άντρας μου είχε αρχίσει να με χτυπάει πια πολύ συχνά (...) κάθε φορά βέβαια αυτός ζητούσε συγνώμη και από μένα και από τους γονείς μου, εγώ τον συγχωρούσα αλλά μετά από μία εβδομάδα μπορούσε πάλι για παράδειγμα να με χαστουκίσει ένα βράδυ επειδή δεν του άρεσε το φαγητό που είχα φτιάξει να φάει, λες και μπορούσα να του φτιάξω και τίποτα καλό εκεί(....)(Αργότερα στη Σμύρνη) ο άντρας μου έβγαινε κάθε βράδυ έξω και με άφηνε μόνη μου εμένα και το παιδί, και ερχόταν πίσω μεθυσμένος. Μία μέρα του είπα δεν πάει άλλο θέλω να χωρίσουμε, δεν είναι ζωή αυτή . Προς μεγάλη μου έκπληξη αυτός είπε ότι θα το σκεφτεί, έφυγε από το σπίτι και γύρισε μετά από δύο μέρες. Ήταν μεθυσμένος και μου είπε τρεις φορές ‘σε χωρίζω’ και αυτό ήταν, μου είπε “ Τώρα μπορείς να φύγεις”. Τα μάζεψα αμέσως και έφυγα μαζί με το παιδί». Στην περίπτωση*

της Y.D. διακρίνουμε για άλλη μια φορά ενδοσυζυγική βία η οποία ξεκινά με τη χρήση λεκτικής και ψυχολογικής βίας, με προσβολές, ύβρεις αλλά και περιορισμό της πληροφορητριας στα του «οίκου» και αποκοπή της από το προϋπάρχον φιλικό και δυνητικά επαγγελματικό περιβάλλον. Η κλιμάκωση έρχεται με την χρήση πια και σωματικής βίας με τον καιρό, η οποία επιδεινώνεται on route προς την Ελλάδα. Και εδώ αναφέρεται η χρήση αλκοόλ, ωστόσο ούτε και αυτή η πληροφορητρια αποδίδει την βία σε αυτό το στοιχείο. Επίσης ενώ αρχικά (κατά τον χρόνο διαμονής στη χώρα προέλευσης) συσχετίζει τα επαγγελματικά προβλήματα του συζύγου με νεύρα και την άσχημη συμπεριφορά εναντίον της, αργότερα κατά τη διαδρομή προς την Ευρώπη από τα συμφραζόμενα αντιλαμβανόμαστε πως η ίδια πιστεύει πως οι κακές συνθήκες διαβίωσης ήταν που συνέβαλαν στην κλιμάκωση της βίας εναντίον της

Κάτι πολύ σημαντικό που αναφέρεται από τις πληροφορητριες S.F. και Y.D., και μάλιστα αυθόρμητα και χωρίς να έχει τεθεί η σχετική ερώτηση, είναι οι *συνθήκες* κάτω από τις οποίες παντρεύτηκαν και οι δύο τους συζύγους τους. Η S.F. μας αναφέρει τα εξής: *«Ήταν γνωστός της οικογένειάς μου, βασικά ήταν συμφωνία μεταξύ των γονιών μας. Ήμουν μόνο 17 χρονών. Εγώ δεν τον ήξερα και πολύ, και βέβαια δεν είχαμε καμία σχέση, ούτε επαφή πριν τον γάμο»*. Αντίστοιχα, η Y.D. μας αναφέρει τα εξής: *«Στην ηλικία των 15 χρονών παντρεύτηκα τον άντρα μου ή καλύτερα με πάντρεψαν. Εκείνος ήταν τότε 25 χρόνων, με περνούσε 10 χρόνια, δεν τον γνώριζα από πριν. Με ζήτησε από τους γονείς μου και αυτοί συμφώνησαν.(...) Έπρεπε να ακολουθήσω αυτό που μου έλεγαν οι γονείς μου, ο άντρας μου είχε και κάποια οικονομική επιφάνεια και δεν μου είχε φανεί και κακός τελοσπάντων. Ο γάμος μας ήταν θρησκευτικός, παρουσία ενός Μουλά, και επειδή ήμουνα ανήλικη δεν αναγνωρίστηκε τυπικά από το συριακό κράτος, δεν είχαν γίνει δηλαδή οι διαδικασίες που έπρεπε, άδεια από δικαστήριο και τέτοια. Δεν είναι πολύ δύσκολο όμως στη Συρία να παντρευτεί κανείς μία πολύ νεαρή κοπέλα, ακόμα και σήμερα. Απλά γίνεται ο γάμος, θρησκευτικός ενώπιον του Μουλά και τελειώνουν εκεί τα πράγματα (...) Εννοείται πως ήταν ο πρώτος μου ερωτικός σύντροφος»*. Παρατηρούμε πως και στις δύο αυτές περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε επί της ουσίας με το φαινόμενο αναγκαστικού γάμου (“forced marriage”) με ανήλικες συζύγους, που δεν μπορούν να αντιδράσουν, να εκφράσουν την βούλησή τους και να επιλέξουν οι ίδιες τον ερωτικό τους σύντροφο και σύζυγο. Ο αναγκαστικός γάμος είναι μια επιβλαβέστατη παραδοσιακή πρακτική

που απαντάται τόσο στο Αφγανιστάν όσο και στη Συρία ¹⁵ και συνιστά σοβαρή μορφή έμφυλης βίας και κατάφωρη καταπάτηση των ατομικών δικαιωμάτων γυναικών και κοριτσιών, συχνά δε «επικυρώνεται» από τους θρησκευτικούς παράγοντες των αντίστοιχων περιοχών.

Επιπλέον, αυτές οι ίδιες πληροφορήτριες αναφέρουν πως κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης ήταν αναγκασμένες να συνευρίσκονται ερωτικά με τους συζύγους τους ακόμη και χωρίς να το επιθυμούν, ομολογώντας έτσι σεξουαλικής φύσης βία εναντίον τους. Όπως το θέτει η S.F. «...δεν με υπολόγιζε ποτέ. Πχ, όταν δεν ήθελα να έχουμε επαφές, με έβαζε με το ζόρι να κάνουμε έρωτα. Συνήθως ήταν πιωμένος όταν συνέβαινε αυτό. Αλλά όταν μια γυναίκα είναι παντρεμένη με έναν άντρα, πρέπει να το κάνει αυτό, είναι καθήκον, ακόμη και όταν δεν θέλει. Είναι κάτι σαν υποχρέωση οπότε ναι, ακόμη και αν δεν τον ήθελα, ήμουν αναγκασμένη να το κάνω» . Η Y.D. αναφέρει το ίδιο :«...ερχόταν πίσω μεθυσμένος συχνά και ήθελε συνεχώς να κάνει σεξ μαζί μου ενώ εγώ δεν είχα καμία διάθεση και του το έλεγα. Φυσικά πολλές φορές αναγκάστηκα να το κάνω γιατί με απειλούσε πως αλλιώς θα με χτυπήσει πολύ άσχημα». Για την S.F., αυτό που ο δυτικός νομοθέτης τυποποιεί ποινικά ως «ενδοσυζυγικό βιασμό», ή άλλως ως «εκ προθέσεως διάπραξη μη συναινετικής κολπικής διείσδυσης σεξουαλικού χαρακτήρα» σύμφωνα με το γράμμα της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, αποτελεί καθήκον της συζύγου, το οποίο δεν μπορεί να αρνηθεί. Από τη στάση του σώματός της και τον τρόπο με τον οποίο η ίδια περιγράφει αυτά τα συμβάντα μου δημιουργεί αμφιβολίες αν και κατά πόσο η ίδια συνειδητοποιεί ότι αυτή ακριβώς η σεξουαλική συμπεριφορά του συζύγου της, που δεν χαίρει της συναίνεσής της, αλλά στην οποία υποκύπτει, επειδή το θεωρεί καθήκον της, ενέχει στοιχεία παράνομης πράξης. Παρομοίως η Y.D. αποκαλύπτει ότι πολλές φορές αναγκάστηκε να έχει σεξουαλική επαφή με τον σύζυγό της, ενώ δεν το επιθυμούσε, μπροστά στην απειλή χρήσης βίας από αυτόν. Ακούγοντας την Y.D. ίσως είναι πιο ξεκάθαρο ότι η έλλειψη συναίνεσης εκφράστηκε από αυτήν, δεν θεώρησε δηλαδή a priori καθήκον της να υποκύψει, όπως η παραπάνω πληροφορήτρια S.F., αλλά τελικά η όποια αντίδρασή της κάμφθηκε μέσω απειλών.

Η μορφή έμφυλης βίας που βίωσε η πληροφορήτρια M.H. διαφέρει από όλες τις παραπάνω και δεν εντάσσεται στα πλαίσια της ενδοσυζυγικής/ενδοοικογενειακής

¹⁵ Βλ. Ξανά και Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες στη σελ. 12 και 13 της παρούσας.

βίας. Η Μ.Η. μοιράζεται μαζί μας την εμπειρία της: « (στο καμπ του Ελληνικού) δεν υπήρχε κανένας έλεγχος και ο καθένας έκανε ό,τι ήθελε. Κοντά στο κοντέινερ που μέναμε εμείς, υπήρχε ένα άλλο κοντέινερ όπου κάποια στιγμή, άρχισε να μένει μια μεγάλη οικογένεια Αφγανών. (...) Ο μεγάλος γιος, ο J, από την αρχή που τον γνωρίσαμε ένοιωθα συνεχώς ότι με κοιτάζει πολύ έντονα. (...) Αυτός τελικά ήταν πολύ περίεργος όμως, μας ρώτησε μια μέρα γιατί δεν φοράμε τη χιτζάμπ. Εδώ πρέπει να σας πω ότι ούτε εγώ ούτε η αδελφή μου θέλουμε να φοράμε αυτή τη μαντήλα τώρα που είμαστε εδώ. Του το εξηγήσαμε αλλά μας είπε ότι αυτό δεν είναι σωστό. Εγώ πειράχτηκα και του είπα πως δεν είναι δική του δουλειά, σκέφθηκα πως είναι λίγο περίεργος και πως δεν θέλω να του ξαναμιλήσω . Τότε αυτός μου είπε με αυστηρό ύφος 'αυτό δεν θα το κάνατε στο Αφγανιστάν'. Τρόμαξα λιγάκι τότε και είπα στην αδελφή μου να μην του ξαναμιλήσουμε και να φύγουμε». Σύμφωνα με τα λεγόμενα της Μ.Η, ένας άγνωστός της άνδρας, «γείτονας» στο κέντρο φιλοξενίας προσφύγων όπου διαμένει, και ομοεθνής της, νοιώθει πως έχει το δικαίωμα να κρίνει επιλογή της να μη φορά τη χιτζάμπ. Η στάση του της προκαλεί αρχικά δυσφορία αλλά το πραγματικό πρόβλημα αρχίζει από εδώ και πέρα: Η Μ.Η. συνεχίζει: «Από εκείνη την στιγμή άρχισα να έχω πολύ σοβαρό πρόβλημα μαζί του. Έβγαινα από το κοντέινερ και τον έβλεπα συνεχώς να είναι στημένος από έξω, σαν να μας παρακολουθεί. Στην αρχή δεν έδωσα σημασία αλλά μετά από μια ολόκληρη ημέρα που συνέβαινε συνεχώς αυτό, και όποτε έβγαινα από το κοντέινερ μου τον έβλεπα απ' έξω, άρχισα να ενοχλούμαι πολύ . Του είπα 'τι κάνεις εδώ; Να φύγεις από εδώ''. Αυτός χαμογέλασε ειρωνικά, μετά έφυγε. Εκείνο το βράδυ δεν βγήκα καν να πάω στην τουαλέτα μόνη μου. (...) Την άλλη μέρα το πρωί όταν άνοιξα την πόρτα του κοντέινερ, τον είδα πάλι απ' έξω. Τρόμαξα πολύ. Δεν ήξερα τι να κάνω, πού να το πω, σε κάποιον υπεύθυνο του καμπ, ένιωσα πολύ απροστάτευτη, με ενοχλούσε πολύ η παρουσία του συνεχώς εκεί έξω. Φοβόμουν και για την αδερφή μου που είναι μικρότερη από εμένα και γενικά αυτή το είχε πάρει ελαφρά, έκανε λίγο πλάκα με αυτό. Αποφάσισα να κάνω ότι δεν συμβαίνει τίποτε μήπως και έτσι σταματήσει αυτή η φάση. Όμως το ίδιο απόγευμα ο J ήταν πάλι απ' έξω, και κοιτούσε. Πήγα στην κοινωνική λειτουργό του καμπ και της το είπα και μου είπε πως δεν μπορεί να κάνει κάτι (...). Λοιπόν πέρασαν άλλες τρεις ημέρες όπου ο τύπος αυτός εμφανιζόταν συνέχεια μπροστά μου! Όταν έβγαινα από το κοντέινερ τον έβλεπα μπροστά μου, όταν πήγαινα στην κουζίνα να φτιάξω κάτι να φάω, τον έβλεπα μπροστά μου, ό,τι και να έκανα ήταν εκεί. Εγώ όχι, είχα σταματήσει να του μιλάω. Το βράδυ της τρίτης μέρας που ήταν πάλι έξω από το κοντέινερ τελικά βγήκα και τον

έπιασα και του είπα "φύγε επιτέλους από μπροστά μου και σταμάτα να με παρακολουθείς, θα πάω στην αστυνομία". Τότε εκείνος ξέρεις τι έκανε ; Μου έπιασε με τα χέρια τα στήθη, έτσι απλά, και τα ζούληξε! Και αμέσως σηκώθηκε και έφυγε, πριν προλάβω να κάνω κάτι! Πάγωσα, τα έχασα, δεν ήξερα τι να κάνω. Ένιωσα τόσο άσχημα, σαν να με έχει "λερώσει" με κάτι».

Η Μ.Η. αφηγείται μια ιστορία παρενοχλητικής παρακολούθησης ("stalking"), υπό της μορφή της εισβολής (με τη φυσική του παρουσία) στην καθημερινότητά της ενός άγνωστου άνδρα, ο οποίος την παρακολουθεί, την «επιτηρεί», την προσεγγίζει άμεσα. Η συμπεριφορά του κλιμακώνεται και αυξάνεται σε ένταση για να ακολουθήσει η σεξουαλική παρενόχληση με διάπραξη ασελγούς πράξης (πιάσιμο και ζούληγμα στήθους) που προσβάλλει την αξιοπρέπειά της στο πεδίο της γενετήσιας ζωής της. Είναι αξιοσημείωτο πως, ως προς την παρενοχλητική παρακολούθηση, η γνώμη της εργαζόμενης στην Κοινωνική Υπηρεσία του Κέντρου Φιλοξενίας είναι πως «δεν μπορεί να γίνει κάτι», πράγμα που δεν προκαλεί μεγάλη εντύπωση στη ερευνήτρια, αν σκεφθούμε πως μέχρι πολύ πρόσφατα, μέχρι δηλαδή την ψήφιση του Ν. 4531/2018 (ΦΕΚ 62/Α/5.4.2018) ο οποίος κύρωσε τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, η παραπάνω συμπεριφορά δεν ήταν καν τυποποιημένη ως ποινικό αδίκημα αυτοτελώς, εφόσον δεν συνοδευόταν από άλλη πράξη απειλής ή και χρήσης βίας. Σε ό,τι αφορά την αντίδραση της Μ.Η. είναι σαφές ότι στην αρχή απλά δυσφορεί αλλά γρήγορα θορυβείται με την εξακολούθηση αυτής της συμπεριφοράς εναντίον της, τρομάζει, ανησυχεί και αναζητά τρόπο προστασίας και δυστυχώς δεν τα καταφέρνει, εν τέλει. Όταν η συμπεριφορά του άγνωστου άνδρα κλιμακούμενη αγγίζει πια τη σεξουαλική βία, η Μ.Η. τα χάνει και νιώθει προσβολή και εξευτελισμό («Πάγωσα, τα έχασα, δεν ήξερα τι να κάνω. Ένιωσα τόσο άσχημα, σαν να με έχει "λερώσει" με κάτι»).

Διαφορετικού τύπου «καταδίωξη» βίωσε η Υ.Δ. που περιγράφει πώς, τελικά, μετά τον χωρισμό της από τον σύζυγό της, αυτός την εντόπισε, ακόμη και όταν εκείνη ήρθε εδώ στην Ελλάδα. «(...)έναν μήνα περίπου μετά το χωρισμό μας ο άντρας μου ήρθε και με βρήκε.. Μου ζήτησε να γυρίσω μαζί του στη Σμύρνη, εγώ αρνήθηκα και τότε εκείνος έφυγε και πήρε μαζί του το παιδί για να με εξαναγκάσει να τον ακολουθήσω. Εγώ δεν τον ακολούθησα παρόλα αυτά .(...)Μετά από μερικές μέρες μου επέστρεψε το παιδί. (...)Μετά από αυτό ο άντρας μου επιστρέφει πάλι στη Σμύρνη, και συνεχίζει να με ενοχλεί για μεγάλο διάστημα τηλεφωνικά και να με πιέζει να γυρίσω

πίσω, με τον καιρό όμως σταμάτησε να επιμένει και ερχότανε μόνο κάθε 15 μέρες περίπου στον καταυλισμό για να δει το παιδί μας. Στην Ελλάδα τελικά αποφάσισα να έρθω μόνη μου με το παιδί και τους γονείς μου μετά το καλοκαίρι του 2016. (.....) Όταν έφτασα στην Ελλάδα πίστευα ότι ο άντρας μου δεν θα με ακολουθήσει, του είχα πει βεβαίως ότι θα φύγω στην Ελλάδα μαζί με τους γονείς μου αλλά νόμιζα ότι αυτός πια θα χάσει τα ίχνη μου. Δεν τον πήρα τηλέφωνο ποτέ από την Ελλάδα. Το Δεκέμβριο του 2016 εγκαταστάθηκα τελικά σε ένα κοινωνικό διαμέρισμα της Μ.Κ.Ο Praksis(...) Στα τέλη του Φλεβάρη του 2017 χτύπησε ένα απόγευμα το κουδούνι της πόρτας και όρμηξε μέσα στο διαμέρισμά εντελώς ξαφνικά ο άντρας μου! Τα έχασα. Δεν ήξερα τι να κάνω. Αμέσως άρχισε έξαλλος να μου φωνάζει ότι σηκώθηκα και έφυγα από την Τουρκία και πήρα το παιδί μαζί του και ότι αυτός έχει ρωτήσει τους πάντες για να μας βρει και τελικά μας βρήκε και τώρα θα δω τι θα πάθω! Εγώ ήμουν σε κατάσταση σοκ από την έκπληξή μου, αλλά ευτυχώς ήτανε μέσα και οι συγγάτοικοί μου, και μάλιστα η μία λειτούργησε πολύ ψύχραιμα(...) Όμως δεν καταφέραμε να κάνουμε πολιτισμένη συζήτηση και μετά από λίγο αυτός θύμωσε και άρχισε να με χαστουκίζει και να με βρίζει μπροστά στο παιδί, μάλιστα με απείλησε πως θα το πάρει μαζί του αλλά τελικά σηκώθηκε και έφυγε λέγοντας ότι θα ξαναέρθει. Φυσικά τρομοκρατήθηκα.(...) Εκείνος ξαναήρθε στο σπίτι και με απείλησε καθώς και τις συγγάτοικούς μου ότι θα μας βάλει φωτιά στο σπίτι και θα μας κάψει αν δεν του δώσω το παιδί την επόμενη φορά που θα έρθει». Η ιστορία της Y.D. αφορά την περίπτωση που ο σύζυγος αλλάζει γνώμη ως προς την απόφασή του να χωρίσει, ξαναζητά από την σύζυγο να είναι πάλι μαζί και όταν εκείνη αρνείται, την απειλεί, «εργαλειοποιώντας» το κοινό τέκνο. Ακόμη και όταν εκείνη φεύγει προς την Ελλάδα, εκείνος αναζητά τα ίχνη της και καιρό μετά εμφανίζεται αίφνης επιθετικά και της ασκεί φυσική βία, μπροστά στο τέκνο, που γίνεται για άλλη μια φορά μάρτυρας και συνεπώς ταυτόχρονα έμμεσο θύμα της βίας, ενώ παράλληλα απειλεί ότι θα επιστρέψει και θα της κάνει κακό.

7.1.4 Αντίδραση - Διαχείριση

Στον παρόντα άξονα τέθηκαν οι ερωτήσεις που απαντούν σχετικά με την αντίδραση από την πλευρά των υποκειμένων της έρευνας, στα περιστατικά έμφυλης βίας εναντίον τους και την διαχείριση, εν γένει, του φαινομένου. Η σημασία της

«απάντησης» των ίδιων των γυναικών είναι τεράστια, διότι αντικατοπτρίζει, πρώτα και πέρα από όλα, την ανάγκη τους να διεκδικήσουν μια κανονικότητα.

Με τις ερωτήσεις μου σε αυτόν τον άξονα θέλησα λοιπόν να διερευνήσω πώς κινητοποιήθηκαν τα υποκείμενα της έρευνας ώστε να αντιδράσουν στα περιστατικά της έμφυλης βίας, τι αποτέλεσε για αυτές τις γυναίκες την αφορμή, προς ποια κατεύθυνση έγινε η πρώτη απεύθυνση για βοήθεια. Επιπλέον θέλησα να αντλήσω στοιχεία σχετικά με το πώς αξιολογούν οι πληροφορήτριες την αντιμετώπιση και διαχείριση των περιστατικών τόσο από επαγγελματίες του πεδίου όσο και από τις τυχόν αστυνομικές/δικαστικές αρχές που επιλήφθηκαν. Τέλος, έθεσα κάποιες ερωτήσεις μέσω των οποίων προσπάθησα να διερευνήσω αν η προσπάθεια και οι ενέργειές τους να αντιδράσουν έλαβαν χώρα για πρώτη φορά στην Ελλάδα, όπου βρίσκονται ως πρόσφυγες ή πρόκειται για μια διαδικασία από την οποία είχαν ξαναπεράσει στο παρελθόν στη χώρα καταγωγής τους.

Η S.F. αφηγείται πώς αποφάσισε να αντιδράσει στην βία που υφίστατο από τον σύζυγό της : *«Αποφάσισα να μιλήσω για όλα αυτά και να τον καταγγείλω εδώ, στην Ελλάδα. Το πήρα απόφαση όταν κατά τη διάρκεια ενός καυγά με τον άντρα μου, που κατέληξε πάλι σε ζύλο, μπήκε στη μέση ο αδερφός μου και τον χτύπησε και αυτόν πολύ άσχημα. Τότε σκέφτηκα ότι πρέπει να αντιδράσω, να μιλήσω κάπου για όλο αυτό. Όταν χτύπησε τον αδελφό μου, ναι, θύμωσα πάρα πολύ. Δεν μπόρεσα να το "καταπιώ". Είχα φτάσει κιόλας σε ένα σημείο νομίζω που αναγκάστηκα πια να το κάνω. Όταν αποφάσισα να μιλήσω, πρώτα πήγα στην Κοινωνικό Λειτουργό του IRC¹⁶, στο καμπ. (...) Ήρθε και μια διερμηνέας και με βοήθησε. Μίλησα για τη ζωή μου, τους ζήτησα να με βοηθήσουν. Τους είπα ότι ο άντρας μου έπινε πολύ και με χτυπούσε. Τους είπα ότι θέλω να με βοηθήσουν να χωρίσω, να φύγω από αυτόν.»* Για την πληροφορήτρια αυτή, ως αφορμή να αντιδράσει υπήρξε το συμπτωματικό γεγονός ότι ο σύζυγός της φέρθηκε κάποια στιγμή βίαια και σε κάποιο άλλο συγγενικό της πρόσωπο, και συγκεκριμένα στον αδελφό της. Η απεύθυνση για βοήθεια γίνεται τελικά προς την Κοινωνική Υπηρεσία της Οργάνωσης που δραστηριοποιείται στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας του Ελαιώνα, όπου αναφέρει όλα τα σε βάρος της βίαια συμβάντα. Φαίνεται πως το γεγονός ότι και κάποιος άλλος συγγενής της δέχθηκε βίαιη συμπεριφορά από τον σύζυγό της, την κλόνησε. Ενθυμούμενη όμως η ερευνήτρια ότι

¹⁶ Το International Rescue Committee (IRC) είναι διεθνής Μ.Κ.Ο που δραστηριοποιείται στο πεδίο προστασίας προσφύγων και εν γένει αντιμετώπισης ανθρωπιστικών κρίσεων.

η πληροφορήτρια δεν είχε αντιδράσει με τον ίδιο τρόπο όταν ο σύζυγος χτυπούσε και τα παιδιά («*αδώς το αγόρι, είχε πει, επειδή μου μοιάζει φυσιολογικά*») επανήλθα με το ερώτημα γιατί η αντίδρασή της δεν είχε έλθει νωρίτερα, όταν δηλαδή εκείνος χτυπούσε και τα παιδιά της. Η ερώτηση όμως δεν απαντήθηκε, δημιουργήθηκε σχετικό κλίμα αμηχανίας και έτσι δεν επέμεινα.

Η Η.Α. το θέτει λίγο διαφορετικά: «*Δεν ξέρω αν μίλησα πρώτη φορά εγώ για τη βία ή αν ήρθε και μου είπε κάποιος από το Πικπα¹⁷ της Λέρου όπου μέναμε τότε, ότι αυτό το πράγμα δεν μπορεί να συνεχιστεί πια. Τα έχω λίγο χαμένα, εκείνες τις μέρες δεν θυμάμαι ακριβώς τι έκανα. Ναι, εκεί είχε και κοινωνικό λειτουργό. Αν θυμάμαι καλά, ναι, είχε και πολλούς εθελοντές καθημερινά, κατοίκους δηλαδή από το νησί που έρχονταν να μας βοηθήσουν, νομίζω λοιπόν πρώτη φορά μία τέτοια εθελόντρια μου μίλησε και μου είπε πως δεν γίνεται να μου συμπεριφέρεται έτσι ο άντρας μου και να κάνω επιτέλους κάτι για αυτό. Της είπα τι να κάνω, που να πάω, έχω 4 παιδιά δεν μπορώ να φύγω μόνη μου, να πάω πού; Ναι τώρα το θυμάμαι, η αφορμή ήταν ότι σε κάποια συγκεκριμένη φάση ο άντρας μου χτύπησε και τη μικρή μας κόρη τη Ν.Την πήγαμε και στο κέντρο υγείας. Ο γιατρός είδε τα σημάδια από το ξύλο στα μπράτσα της. Αυτή ήταν η αφορμή.*» Η Η.Α. καταλήγει ότι αφορμή να αντιδράσει ήταν το γεγονός ότι τελικά θύμα της βίαιης συμπεριφοράς του συζύγου υπήρξε ο ξυλοδαρμός και της μικρής τους κόρης. Η αντίδρασή της δηλαδή ενεργοποιήθηκε απέναντι στη *βία του πατέρα*, και όχι αυτή του συζύγου. Όταν η ίδια είχε νωρίτερα δεχθεί συστάσεις να εγκαταλείψει την κακοποιητική σχέση, είτε από αλληλέγγυους εθελοντές είτε από το προσωπικό της δομής, είχε αρχικά διστάσει, σκεπτόμενη τη δυσκολία του να φύγει μακριά με τα 4 παιδιά της.

Για την Υ.Δ. τα πράγματα είναι κάπως διαφορετικά, αφού έχει ήδη μια φορά ξεφύγει από τη βία του συζύγου της αλλά εκείνος τελικά την καταδίωξε και την εντόπισε στην Ελλάδα, όπου τελικά της ξαναεπιτέθηκε και την απείλησε ότι θα απάγει το παιδί τους. «*Πήρα την επόμενη μέρα τηλέφωνο την κοινωνική λειτουργό από την οργάνωση PRAKSIS που μας παρακολουθούσε η οποία μου είπε ότι σίγουρα θα χρειαστώ δικηγόρο, μου είπε επίσης ότι στην Ελλάδα υπάρχει συγκεκριμένη νομοθεσία και δεν μπορεί κάποιος να κακοποιεί έτσι μία γυναίκα ούτε να παίρνει το παιδί και να*

¹⁷ Πρόκειται για την «Ανοιχτή Δομή Προσωρινής Υποδοχής Αιτούντων Διεθνή Προστασία», στο κτίριο του ΠΙΚΠΑ στο Λακκί Λέρου (ΦΕΚ 2177/Β/13-7-2016) όπου διέμενε η πληροφορήτρια αρχικά με την οικογένειά της, πριν έλθει στην Αθήνα.

φεύγει (...), εκείνος ξαναήρθε στο σπίτι και με απείλησε καθώς και τις συγκατοίκους μου ότι θα μας βάλει φωτιά στο σπίτι και θα μας κάψει αν δεν του δώσω το παιδί την επόμενη φορά που θα έρθει. Μετά από αυτό το γεγονός εγώ φοβήθηκα πάρα πολύ και ζήτησα να δω δικηγόρο από Μ.Κ.Ο. για να πάρω μέτρα και να με μεταφέρουν σε άλλο διαμέρισμα για να μη γνωρίζει ο άντρας μου τη διεύθυνση ...». Η Υ.Δ. δείχνει περισσότερο αποφασισμένη από τις προηγούμενες δύο πληροφορήτριες και αμέσως μόλις γίνεται θύμα νέας επίθεσης εδώ στην Ελλάδα από τον πρώην σύζυγό της, αναφέρει το περιστατικό σε κοινωνική λειτουργό, από την οποία παίρνει μια πρώτη καθοδήγηση σχετικά με το εγχώριο νομικό πλαίσιο και της δίνεται η συμβουλή να δει δικηγόρο. Χωρίς ιδιαίτερες λεκτικές ενδείξεις, είναι σαφές για εμένα ότι η Υ.Δ. αντλεί ικανοποίηση και δύναμη να προχωρήσει σε ενέργειες μετά την ενημέρωσή της για το νομικό πλαίσιο στη χώρα μας. Άμεσα επίσης και λόγω κλιμάκωσης της έντασης, ζητά να αλλάξει κατοικία ώστε να μην μπορεί εκείνος να την επαναπροσεγγίσει εύκολα.

Η Μ.Η. διαμένοντας στη δομή φιλοξενίας προσφύγων στο Ελληνικό είναι θύμα, αρχικά, παρενοχλητικής παρακολούθησης από άγνωστο ομοεθνή της. Προσπαθεί αμέσως να αντιδράσει σε αυτό, πριν η κατάσταση εξελιχθεί χειρότερα όπως μας αφηγήθηκε προηγουμένως, αλλά χωρίς αποτέλεσμα, και μας απαντά τα εξής: «Πήγα στην κοινωνική λειτουργό του καμπ και της το είπα και μου είπε πως δεν μπορεί να κάνει κάτι, αφού δεν συμβαίνει κάτι επικίνδυνο και δεν με πειράζει αυτός ο άνδρας, μου πρότεινε απλώς να προσέχω και αν συμβεί κάτι άλλο να της το πω αμέσως». Και σε αυτήν την περίπτωση, όπως σε όλες σχεδόν τις προηγούμενες, παρατηρούμε πως είναι κοινωνική λειτουργός το άτομο στο οποίο καλεί η πληροφορήτρια σε βοήθεια, που όμως, ενώ προσπαθεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά, τελικά αποδεικνύεται πως δεν μπορεί να κάνει πολλά για τη συγκεκριμένη περίπτωση παρενόχλησης.

Περαιτέρω, ρωτώντας τις συνεντευξιαζόμενες σχετικά με την πρακτική διαχείριση των περιστατικών βίας και την εμπλοκή τρίτων (επαγγελματιών του πεδίου), έλαβα απαντήσεις οι οποίες με οδήγησαν σε συμπεράσματα αναφορικά με το δείκτη ικανοποίησής τους από τις υπηρεσίες που έλαβαν από τους/τις επαγγελματίες που κλήθηκαν να τις υποστηρίξουν.

Η Σ.Φ. μας λέει: «Από το IRC έμεινα ευχαριστημένη γιατί με στείλανε στα κατάλληλα άτομα. Είδα ψυχολόγο γιατί ένιωθα πολύ αδύναμη και μετά είδα Δικηγόρο.

Με βοήθησε τελικά η κοινωνική υπηρεσία του IRC και από το Σεπτέμβρη έχω έρθει εδώ στον Ξενώνα Γυναικών Πειραιά».

Η Η.Α. απαντά « Νομίζω πως αυτή η εθελόντρια μίλησε σε μία οργάνωση, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και ευτυχώς τα κανόνισαν να με πάρουν από κει και να μείνω κάπου αλλού... μιλούσα και με μία δικηγόρο από μια οργάνωση από την Αθήνα με Skyre και αυτή τελικά ευτυχώς πήγε στην Κω και έκανε ασφαλιστικά μέτρα για να έχω εγώ τα παιδιά και να μην με πλησιάζει αυτός, γιατί στη Λέρο δεν έχει δικαστήριο, Όχι βέβαια, δεν πλήρωσα τίποτα. Την έβαλε η Οργάνωση.»

Η Υ.Δ. αναφέρει τα εξής: «Αμέσως μόλις άλλαξα σπίτι συναντήθηκα και με τη δικηγόρο μιας κοινωνικής οργάνωσης η οποία με ενημέρωσε ότι εδώ έχω δικαιώματα, ότι δεν είμαι υποχρεωμένη να ανέχομαι βίαιη συμπεριφορά από κανέναν και ότι έχω δικαίωμα να χωρίσω και να έχω εγώ την επιμέλεια του παιδιού και επίσης με ενημέρωσε για κάτι που εγώ δεν ήξερα! Ότι δηλαδή ο γάμος που είχα κάνει με τον άντρα μου στη Συρία δεν ισχύει εδώ στην Ελλάδα! Γιατί; Επειδή είχε γίνει ενώπιον του Μουλά, χωρίς χαρτιά, μόνο προφορικά! Έτσι λοιπόν αποφάσισα να ξεκινήσω όλες τις διαδικασίες με τη βοήθεια της δικηγόρου για να προστατευτώ από τον άντρα μου, δηλαδή αποφάσισα να του κάνω μήνυση και ασφαλιστικά μέτρα για να μην μπορεί να μην πλησιάζει και να μου πάρει τον μικρό.»

Τέλος, η Μ.Η. απαντά τα εξής: «Όταν ρώτησα μετά (σ.σ. μετά το περιστατικό σεξουαλικής βίας με την ασελγή πράξη) αν επιτρέπεται να ‘κολλάνε’ έτσι σε μια γυναίκα και αν μπορεί να μου πιάνει το στήθος έτσι ένας άνδρας, εν ψυχρώ, μου είπαν πως φυσικά και δεν επιτρέπεται αυτό και πως κάθε βδομάδα έρχονται δικηγόροι στο καμπ και κάνουν κάτι σαν διαλέξεις ενημερωτικές για τα δικαιώματα των γυναικών και τέτοια πράγματα και να δηλώσω συμμετοχή. Ναι, εννοείται πως δήλωσα συμμετοχή... αλλά μέχρι να έρθει ο δικηγόρος τι θα έκανα; (...) Ζήτησα τελικά να δω τη Δικηγόρο που ερχόταν στον καμπ. Τι μου είπε; Μου είπε κάτι που στην αρχή δεν καταλάβαινα, ότι αυτό που συμβαίνει είναι λέει παράνομο αλλά ότι δεν μπορεί μάλλον να με βοηθήσει να μη με παρακολουθεί αυτός εδώ μέσα στο καμπ που ζω, και ότι βέβαια μπορούμε να του κάνουμε μήνυση που μου έπιασε το στήθος και ότι αν αυτό το κάνουμε τώρα αμέσως, ίσως τον συλλάβει η αστυνομία».

Από τις απαντήσεις των ερωτώμενων προκύπτει ότι, σε γενικές γραμμές, το πρόσωπο αναφοράς στο οποίο καταφεύγουν για βοήθεια όταν αποφασίζουν να

κινητοποιηθούν, είναι κάποιος άνθρωπος που εργάζεται στις κοινωνικές υπηρεσίες των δομών όπου διαμένουν ή των κοινωνικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτές τις δομές και τις συνδράμουν. Από εκεί ξεκινά η διαχείριση του περιστατικού και παραπέμπονται οι γυναίκες σε άλλους επαγγελματίες (ψυχολόγους, δικηγόρους κλπ). Τελικά, από τις τέσσερις συνολικά πληροφορήτριες, εμφανίζονται σε γενικές γραμμές ικανοποιημένες οι πρώτες τρεις σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητα της δράσης των εμπλεκόμενων επαγγελματιών, πλην της τελευταίας πληροφορήτριας, η στάση και οι απαντήσεις της οποίας υποδηλώνουν δικαιολογημένη δυσαρέσκεια σε ό,τι αφορά την αδυναμία άμεσης αντιμετώπισης του συμβάντος που την αφορά, κάτι το οποίο δεν μπορεί να ιδωθεί ξέχωρα από τις γενικότερες κακές συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στις δομές φιλοξενίας, εν γένει, με τις ελλιπέστατες παροχές και τον ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο έκθεσης γυναικών και κοριτσιών σε σεξουαλική βία και επιθέσεις¹⁸.

Από την άλλη πλευρά, όσες πληροφορήτριες είχαν επαφή με τις αστυνομικές ή και δικαστικές αρχές για την διευθέτηση των περιστατικών βίας εναντίον τους, δεν έδωσαν θετικές απαντήσεις σχετικά με την αντιμετώπισή τους.

Η S.F. μοιράζεται ως αρνητική την εμπειρία της από την απεύθυνσή της σε αστυνομικές αρχές : *«(…) είχα πάει δύο φορές στην αστυνομία στον Ελαιώνα, έξω, (σ.σ. εννοεί την Αστυνομική Φρουρά στην είσοδο του Κέντρου Φιλοξενίας) πριν μιλήσω στην κοινωνική λειτουργό. Αλλά δεν με αντιμετώπισαν σωστά. Μου είπαν πως δεν μπορούν να κάνουν κάτι. Και τις δυο φορές, και παρόλο που με είδαν με μελανιές στο πρόσωπο, το μόνο που μου είπαν είναι ότι δεν μπορούν να μπουνε μέσα και να τον συλλάβουν και ότι μόνο αν φύγω και τον χωρίσω, θα γλιτώσω. Μάλιστα δεν είχε καν διερμηνέα εκεί και δεν μπορούσαμε να συνεννοηθούμε καλά. Ναι, μου πρότειναν το*

¹⁸ Βλ. την Ετήσια Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας του 2017 για την Ελλάδα, όπου ειδικά για τη Δομή Φιλοξενίας του Ελληνικού αναφέρονται τα εξής: *«Τον Ιούνιο, εκκενώθηκαν οι τρεις προσφυγικοί καταυλισμοί στο Ελληνικό, όπου στεγάζονταν περίπου 1.000 πρόσφυγες και μετανάστες, πολλοί εκ των οποίων ήταν παιδιά. Οι περισσότεροι από αυτούς μεταφέρθηκαν σε άλλους καταυλισμούς. Οι συνθήκες στους καταυλισμούς του Ελληνικού, οι οποίοι αποτελούνταν από δύο πρώην ολυμπιακές εγκαταστάσεις και το χώρο αφίξεων του παλιού αεροδρομίου, ήταν άθλιες και δεν υπήρχε καμία ασφάλεια. Πολλές οργανώσεις είχαν εκφράσει σοβαρές ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των γυναικών και των κοριτσιών στους καταυλισμούς. Πολλές γυναίκες ανέφεραν λεκτικές επιθέσεις και κίνδυνο σεξουαλικής βίας και παρενόχλησης.»* (<https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/21288/ellada-etisia-ekthesi-2017>, τελευταία είσοδος 16-5-2018).

διαζύγιο αλλά δεν έκαναν τίποτε για να τον πιάσουν. Είπαν ότι δεν με συμφέρει να κάνω μήνυση και πως έπρεπε απλά να βρω ένα φιλικό σπίτι και να φύγω μαζί με τα παιδιά. Εγώ δεν είχα πού να πάω όμως».

Δυσαρέσκεια μεγάλη απηχούν και τα λόγια της Η.Α. σχετικά με την εμπειρία της από τις αστυνομικές αλλά και τις εισαγγελικές αρχές: «Αν έχω πάει στην αστυνομία; Είχα πάει στην αστυνομία για αυτό το περιστατικό όχι μόνο εγώ αλλά και κάποιοι εθελοντές από το Πικπα. Μάλιστα τον συλλάβανε τον άντρα μου για αυτό το περιστατικό με το κοριτσάκι μας αλλά έμαθα μετά ότι ο Εισαγγελέας από το δικαστήριο της Κω έδωσε εντολή να τον αφήσουν. Όχι δεν έγινε αυτόφωρο δικαστήριο τότε. Μου είπαν πως έπρεπε να πάω και εγώ στην Κω σαν μάρτυρας και πού να αφήσω τα 4 παιδιά, δεν γινόταν. Μήπως όμως και η αστυνομία κάνει τη δουλειά της;(....)Έχω να σας πω ότι από τότε που έφυγα από τον άντρα μου έγιναν πολλά ακόμα περιστατικά, μου την έπεσε στο δρόμο και μου επιτέθηκε, με απειλούσε πως θα βάλει ανθρώπους να μου κάνουν κακό ακόμα και πως θα έβαζε να με βιάσουνε με απείλησε. (...)Γενικά δεν μπορούσε κανένας να τον κάνει καλά, ούτε η αστυνομία, πήγα πολλές φορές στο Τμήμα να παραπονεθώ, όχι μόνο εγώ αλλά και διάφοροι εργαζόμενοι από τις οργανώσεις, τους οποίους επίσης τραμπούκιζε. Ναι βέβαια του έχουνε κάνει και αυτοί μήνυση. Έχουν γίνει αρκετές μηνύσεις, νομίζω είναι όλες στο συρτάρι του εισαγγελέα ακόμα, από ό,τι μου είπε η Δικηγόρος μου (...)Δεν νομίζω ότι μπορούσε να κάνει πάρα πολλά πράγματα τελικά η αστυνομία όταν ο Εισαγγελέας τους έπαιρνε τηλέφωνο και τους έλεγε να τον αφήσουν. Ίσως αδιαφορούσε για εμάς τους πρόσφυγες, ίσως είχε πάρα πολλή δουλειά, δεν ξέρω»

Η Μ.Η. δίσταζε αρχικά να ακολουθήσει διαδικασίες στις οποίες εμπλέκονται οι αστυνομικές αρχές, και μας το δικαιολογεί: «Εγώ στην αρχή δεν ήθελα να κάνω μήνυση και να μπλέξω με αστυνομίες και τέτοια γιατί είχα στο μυαλό μου την αστυνομία στη χώρα μου (...). Τελικά η Μ.Η. προχωρά, όμως από την εν γένει διαδικασία και την εξέλιξη δεν φαίνεται τόσο ικανοποιημένη: «Τελικά έκανα μήνυση μαζί με την δικηγόρο αυτή, πήγαμε την άλλη μέρα στην αστυνομία εκεί κοντά. Ήταν μεγάλη ταλαιπωρία, περιμέναμε ώρες, ήθελαν να τους τα πω από την αρχή αλλά εγώ ήμουν λίγο τρομαγμένη και δεν μπορούσα να μιλήσω, είχε έναν άνδρα διερμηνέα και δεν μπορούσα να μιλήσω άνετα και να με ακούσουν όλοι εκεί μέσα ότι ένας άγνωστος μου έπιασε το στήθος στα καλά καθούμενα! (...). Ο αστυνομικός άρχισε να φωνάζει κάτι σαν 'τι ήρθατε να κάνετε εδώ, αφού δεν σου έκαναν τίποτε τελικά'. Τελικά τα είπε

η δικηγόρος αντί για εμένα, ότι δηλαδή αυτός με παρακολουθούσε τρεις μέρες και μετά με βρήκε και μου έπιασε εν ψυχρώ το στήθος. Μετά τι να γίνει; Τίποτα, γυρίσαμε στο καμπ. Δεν μας έδωσαν ούτε ένα χαρτί. Πάντως ούτε αστυνομία ήρθε ούτε καμία δίκη έχει γίνει μέχρι τώρα. Πέρασε σχεδόν ένας χρόνος. Δεν ξέρω, μου είπε και αυτή η δικηγόρος τότε ότι αυτά αργούν πολύ. (...) Νομίζω ότι αυτό θα έπρεπε να κάνω από την αρχή, να το πω στον πατέρα του, αλλά τον ντρεπόμουν, αυτός θα τον συνέτιζε».

Από τις αφηγήσεις των τριών, λοιπόν, σε σύνολο τεσσάρων πληροφορητριών που είχαν εμπλοκή και απάντησαν σχετικά, παρατηρούμε ότι εκφράζεται δυσαρέσκεια ως προς τη στάση των αστυνομικών αρχών, και αποδίδεται ολιγωρία και απροθυμία για άμεσες κατασταλτικές δράσεις (π.χ. σύλληψη δράστη έμφυλης βίας στα πλαίσια του αυτοφώρου) και τελικά αναποτελεσματικότητα ως προς την επιθυμητή προστασία. Τονίζεται ιδιαίτερα η έλλειψη κατάλληλης διερμηνέως (γυναίκας), κάτι που εξ αρχής δυσκολεύει την διαδικασία καταγγελίας των περιστατικών έμφυλης βίας, ενώ επιπρόσθετα σοβαρά παράπονα ακούγονται για τις δικαστικές/εισαγγελικές αρχές που καθυστερούν ή αρνούνται να διευθετήσουν αρμοδίως την κατάσταση, με μία πληροφορήτρια μάλιστα να αποδίδει αυτή τη στάση στο ενδεχόμενο αδιαφορίας τους ως προς τις ανάγκες του προσφυγικού πληθυσμού.

Οι τελευταίες ερωτήσεις αυτού του άξονα είχαν να κάνουν με τη διερεύνηση του κατά πόσο οι ερωτώμενες είχαν αντιδράσει σε φαινόμενα έμφυλης βίας εναντίον τους και στο παρελθόν στην χώρα καταγωγής τους, ή αν εδώ τους δόθηκε για πρώτη φορά η ευκαιρία, και γιατί.

Η S.F. απαντά τα εξής: «Για πάρα πολλά χρόνια ανεχόμουν τον άντρα μου και δεν έφευγα ακριβώς επειδή είχαμε τα παιδιά. Δεν είναι εύκολο να χωρίσεις στο Αφγανιστάν αν έχεις παιδιά. Είχα καταγγείλει τον άντρα μου μια φορά στην αστυνομία, έφυγα από το σπίτι μετά από ξυλοδαρμό. Τα παιδιά όμως τα κράτησε ο άντρας μου και επειδή στη χώρα μου σύμφωνα με τη Νομοθεσία, αν χωρίσει το ζευγάρι, μπορεί να τα κρατήσει ο άντρας τα παιδιά, όταν αυτά είναι πάνω από 7 χρονών, αυτό με αποθάρρυνε πολύ και επέστρεψα. Φοβόμουν να προχωρήσω σε διαδικασίες για διαζύγιο και τέτοια γιατί θα έχανα την κηδεμονία. Μετά, είχαμε το ταξίδι για την Ευρώπη. Εδώ στην Ελλάδα, όταν αποφάσισα να φύγω και να χωρίσω, είχα ήδη ενημερωθεί από τη Δικηγόρο ότι δεν θα μου πάρουν τα παιδιά αν τον αφήσω. Ήταν το πρώτο πράγμα που ρώτησα όταν πήρα την απόφαση. Αυτό με ανακούφισε και είπα πως θα προχωρήσω με

τις διαδικασίες». Γίνεται άμεσα αντιληπτό πως η νομοθεσία του κράτους προέλευσής σχετικά με την τύχη των παιδιών μετά από ένα διαζύγιο, λειτούργησε αποθαρρυντικά για αυτή την πληροφορήτρια, η οποία συνέχισε για τον λόγο αυτό να υπομένει έναν βίαιο σύζυγο και μια κακοποιητική σχέση προκειμένου να μην απομακρυνθεί από τα παιδιά της. Επιπρόσθετα, ίσως η ανάγκη να φθάσει η οικογένεια στην Ευρώπη, συντέλεσε σε μια διαρκή αναβολή αντίδρασης στη βία. Όταν αυτή η αρνητική συνθήκη εξέλιπε πια, αφού εν τέλει έφθασαν στην Ελλάδα, η πληροφορήτρια δεν δίστασε τελικά να προχωρήσει και να τον εγκαταλείψει.

Πολύ πιο λακωνικά, η Η.Α. απαντά πως ποτέ άλλοτε στη χώρα της δεν είχε αντιδράσει και καταγγείλει βίαιο περιστατικό εξαιτίας του φόβου της για τις Αστυνομικές Αρχές και της έλλειψης αξιοπιστίας αυτών: *«Τουλάχιστον εδώ κατάφερα και έκανα μήνυση, άσχετα με το αποτέλεσμα. Στη Συρία κάτι τέτοιο θα ήταν σχεδόν αδύνατον. Δεν πιστεύουν ποτέ μία γυναίκα οι αστυνομικοί. Εξάλλου σχεδόν καμία γυναίκα δεν θέλει να πάει σε αστυνομικό τμήμα εκεί, μπορεί να πάθει χειρότερα».*

Η Υ.Δ. στα σχετικά ερωτήματα απαντά ότι δεν είχε ποτέ σκεφθεί να καταγγείλει τον σύζυγο στην αστυνομία στη χώρα της, *«άλλωστε κάποια στιγμή τον εγκατέλειψα»*, μας λέει, ενώ η Μ.Η. δεν είχε ποτέ υπάρξει θύμα έμφυλης βίας στη χώρα της, αλλά από την συνολική αφήγησή της, έμμεσα καταλαβαίνουμε την κακή εικόνα που έχει για τις Αστυνομικές Αρχές εκεί : *«... είχα στο μυαλό μου την αστυνομία στη χώρα μου όπου όλοι ήθελαν λεφτά κλπ για να κάνουν τη δουλειά τους κλπ. και γενικά δεν είναι και πολύ εύκολο να πάει μια γυναίκα στην αστυνομία και να πει τι, ότι της κολλάει κάποιος στο δρόμο; Αφού δεν θα κάνουν τίποτα».* Η αρνητική γνώμη της Μ.Η. για την στάση των Αστυνομικών Αρχών στη χώρα της μας δημιουργεί την υπόθεση ότι δεν θα προέβαινε στη χώρα καταγωγής της εύκολα σε καταγγελία ενός περιστατικού σαν αυτό που της συνέβη εδώ. Παρόλ'αυτά, δεν κατέστη δυνατό αυτή η υπόθεση να επιβεβαιωθεί.

7.1.5 Η ζωή σήμερα

Στον τελευταίο άξονα του Οδηγού Συνέντευξης εντάχθηκαν ερωτήσεις οι οποίες με βοήθησαν να αντλήσω στοιχεία και να συμπεράνω σχετικά με την ζωή των

πληροφορητριών σήμερα, τα συναισθήματά τους, τις σκέψεις τους αλλά και τη σημερινή στάση του περιγύρου τους απέναντί τους.

Η S.F. απαντά σε όλα αυτά ως εξής: « *Εγώ (...) παρά τις απειλές, νιώθω καλά που πήρα αυτή την απόφαση. Τώρα νιώθω ελεύθερη για πρώτη φορά. Βέβαια είμαι δύσκολα οικονομικά γιατί έχω και τα παιδιά, αλλά με τίποτε δεν γυρίζω πίσω. Για αυτό έκανα και τα ασφαλιστικά μέτρα, και πήρα εγώ τα παιδιά, και του έκανα και τη μήνυση να μη με πλησιάζει, για να μην πρέπει να γυρίσω πίσω σε αυτόν.(.....) Παρά το ότι είμαι πρόσφυγας, βλέπω με αισιοδοξία τη ζωή μου, εδώ στην Ελλάδα. Είμαι ευχαριστημένη και ξέρω πως έχω δικαιώματα σαν γυναίκα. Νιώθω ασφάλεια.*». Για αυτήν την πληροφορήτρια, η απόφαση να αφήσει πίσω τον κακοποιητή σύζυγο είναι *απελευθερωτική* και από τις απαντήσεις της διαφαίνεται ότι ενισχύεται η αυτοπεποίθησή της λόγω της γνώσης της και της συνειδητοποίησης της θέσης της γυναίκας στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό και σημαντικό ότι η ίδια έχει αξιοποιήσει όλα τα νομικά εργαλεία προστασίας που της προσφέρει το ελληνικό νομικό πλαίσιο. Προσθέτει ότι ο κοινωνικός και συγγενικός της περίγυρος είναι ομοίως ευχαριστημένος με την απόφασή της, ακόμη και οι γονείς της, που μας θυμίζει ότι ήταν αυτοί που επί της ουσίας της επέβαλαν με εξαναγκασμό τον γάμο της: *Λέει σχετικά: «Όλοι με αντιμετωπίζουν θα έλεγα καλά, οι ομοεθνείς κλπ., άνθρωποι από το καμπ που ήξεραν τι μου συνέβαινε, με παίρνουν τηλέφωνο και μου λένε ότι είναι χαρούμενοι για εμένα (...) χαίρονται που γλίτωσα. Και οι γονείς μου βέβαια χαίρονται γιατί ήξεραν τι περνούσα 9 χρόνια αλλά δεν μπορούσαν να κάνουν κάτι, αφού αυτοί με έδωσαν σε αυτόν...»* Η S.F. μοιράζεται τέλος μαζί μας τα συναισθήματά της για άλλες ομοεθνείς της που βίωσαν ή βιώνουν την ενδοσυζυγική βία όπως εκείνη: *«Γνωρίζω γυναίκες που επίσης περνάνε άσχημα με τους άντρες τους (...) πίσω στη χώρα μου έχω φίλες που έχουν περάσει και περνάνε τα ίδια. Η Κυβέρνηση της χώρας μου δεν υποστηρίζει καθόλου τις κακοποιημένες γυναίκες. Για αυτό το λόγο οι γυναίκες αυτές τρελαίνονται, κάποιες αυτοτραυματίζονται, φτάνουν και στην αυτοκτονία. Νιώθω πάρα πολύ άσχημα για αυτές τις γυναίκες. Η καρδιά μου καίγεται για αυτές τις γυναίκες, τις συμπονάω πάρα πολύ. Θα μπορούσα να είμαι μια από αυτές αν ήμασταν ακόμη εκεί».*

Από τις απαντήσεις της Η.Α. γίνεται αντιληπτό ότι δεν πίστευε ότι μπορεί εύκολα να αλλάξει τη ζωή της: *«Ζούσα σαν σκιά του εαυτού μου. Όταν ήρθαμε στην Ελλάδα για να αφήσουμε πίσω τον πόλεμο αρχικά το μόνο που με ένοιαζε ήταν αυτό,*

να γλιτώσουμε. Πίστευα δηλαδή ότι η ζωή μου με τον άντρα μου δεν θα αλλάξει ποτέ, ότι κάπως έτσι θα είναι από δω και πέρα για πάντα, νομίζω δηλαδή πως είχα παραιτηθεί, ναι είχα παραιτηθεί». Σήμερα που έχει καταφέρει να ξεφύγει από την κακοποιητική σχέση, είναι συγκρατημένα αισιόδοξη: «Τώρα που είμαι στην Ελλάδα, δεν ξέρω τι θα κάνω από δω και πέρα στη ζωή μου ξέρω όμως ότι μπορώ να δοκιμάσω να κάνω πολλά πράγματα ακόμα και να βρω μία δουλειά ή να σπουδάσω. Χαίρομαι που νιώθω ότι έχω πάρει λίγο τα πάνω μου». Όταν ερωτάται για τη στάση του συγγενικού της περιγύρου ως προς την απόφασή της να εγκαταλείψει τον κακοποιητή σύζυγο, διαπιστώνουμε ότι δεν είναι οι αντιδράσεις όλων αυτονόητα χαρούμενες, κάποιες, δε, απηχούν ακραίες πατριαρχικές αντιλήψεις: «Με συγγενείς που μιλάω στο τηλέφωνο από τη Συρία, με τη μαμά μου για παράδειγμα, μου είπε πως χάρηκε για μένα, ότι χώρισα βέβαια, εντάξει, αλλά τουλάχιστον η κόρη της δεν υποφέρει. Κάποια ξαδέρφια με ρώτησαν πώς τόλμησα να αφήσω τον άντρα μου! Νομίζουν πως είμαστε υποχρεωμένες να πεθάνουμε μαζί τους. Ξέρετε πολλές γυναίκες υποφέρουν έτσι στη χώρα μου όπως υπέφερα εγώ, όχι μόνο φτωχές γυναίκες αλλά ακόμα και με χρήματα και μορφωμένες. Νιώθω πολύ άσχημα για αυτές τις γυναίκες, δεν θα ήθελα με τίποτα οι κόρες μου να πάθουν το ίδιο στη ζωή τους». Τα τελευταία της λόγια απηχούν την διαταξικότητα του κοινωνικού φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας στη χώρα καταγωγής της και εκφράζει την συμπόνια της για ομοιοπαθούσες γυναίκες αλλά και την ανησυχία της σχετικά με το μέλλον των κοριτσιών της.

Οι απαντήσεις της Y.D. είναι περισσότερο λακωνικές και απηχούν την ανάγκη της να διευθετήσει, καταρχήν, πρακτικά ζητήματα: «Ναι νιώθω καλά τώρα εδώ που είμαι. (...) Τώρα πρέπει να γράψω τον μικρό πάλι στο Νηπιαγωγείο, να μάθει να μιλάει ελληνικά, κι εγώ πρέπει να μάθω να μιλάω τη γλώσσα. Να φύγουμε; Πού να πάμε, δεν ξέρω. Δεν είναι άσχημα εδώ. Νομίζω πως θα μπορέσω να ζήσω καλά εδώ αν βρω μια δουλειά. Αν δεν με ενοχλεί κανένας, θα μπορέσω να τα πάω καλά. Βλέπω πως οι γυναίκες εδώ δεν είναι όπως στη χώρα μου. Είναι πιο ελεύθερες γιατί δεν φοβούνται. Εδώ δεν έχω ανάγκη ούτε αυτόν για να ζήσω, ούτε τον πατέρα μου». Η Y.D. μας δίνει να καταλάβουμε πως κύριο μέλημά της είναι να ζει ως ανεξάρτητη και ελεύθερη ενήλικας, και αυτό θεωρεί πως μπορεί να το πετύχει στην Ελλάδα, εξασφαλίζοντας τα προς το ζην με κάποια εργασία, μιλώντας τη γλώσσα της χώρας, επιχειρώντας δηλαδή την ένταξή της κανονικά στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Τα τελευταία, σημαντικά, λόγια της Y.D. μαρτυρούν την επιθυμία της να αποτινάξει τόσο την πατρική όσο και την συζυγική εξουσία στη ζωή της.

Η τελευταία πληροφορήτρια Μ.Η.δίνει τη σημερινή διάσταση της ζωής της στην Ελλάδα και αξιολογεί η ίδια την αντίδρασή της στο μεμονωμένο περιστατικό που υπέστη, ως εξής: «Νοιώθω αισιοδοξία εδώ, αν και περιμένω να δω τι θα γίνει με το άσυλό μου. Θέλω να δουλέψω και να μάθω τη γλώσσα, αν και θα προτιμούσα ίσως να πάω να βρω τον αδελφό μου στη Γερμανία κάποια στιγμή.. Να σας πω, για αυτό που με ρωτάτε, που έγινε στο Ελληνικό, δεν έκανα κάτι φοβερό αλλά νιώθω καλά τελικά που πήγαμε και τον καταγγείλαμε. Δεν ξέρω τι θα μπορούσε να μου είχε κάνει αν το κράταγα για τον εαυτό μου. Γιατί να νοιώθω τόσο άσχημα; Ξέρετε ότι κάτι τέτοιο στη χώρα μου θα μπορούσε να συμβεί και μετά να σε παντρέψουν με αυτόν που σου κόλλαγε στο δρόμο, χωρίς να το θες, μόνο και μόνο επειδή το αποφάσισε αυτός; Έχει συμβεί σε γνωστές μου. Όχι, αυτό δεν θα συμβεί σε εμένα (...) μπορεί να έφυγα από την πατρίδα μου και να τα αφήσαμε όλα πίσω αλλά ξέρω ότι εδώ θα είμαι πιο ελεύθερη και πιο τυχερή.» Η νεαρή Μ.Η. νοιώθει και δείχνει χαρούμενη που αποφάσισε να διαχειριστεί με τον ενδεδειγμένο τρόπο τη σύντομη ιστορία έμφυλης βίας που έζησε στη δομή φιλοξενίας Ελληνικού. Επιθυμεί την ένταξή της και στα λόγια της διακρίνουμε την πεποίθησή της ότι εδώ στην Ελλάδα και γενικά στην Ευρώπη, παρά το ότι έχει έρθει ως πρόσφυγας, τα πράγματα θα πάνε καλύτερα.

7.2 Συμπεράσματα της Έρευνας

Από την επεξεργασία των ευρημάτων της έρευνας, προέκυψαν τα εξής δεδομένα:

Κατά τη διερεύνηση των βιωμάτων, καταρχήν, των πληροφορητριών της έρευνας, συναντούμε ενδημικά φαινόμενα ενδοοικογενειακής βίας με δράστη το σύζυγο, υπό τη μορφή της φυσικής, λεκτικής και ψυχολογικής βίας, που ενίοτε συντρέχει και με φυσική βία εναντίον των τέκνων. Αυτού του είδους η βία προϋπάρχει στην χώρα προέλευσης και συνεχίζει να εκδηλώνεται και στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως της δομής φιλοξενίας, τυπικής ή άτυπης, σε αστικό κέντρο ή στην περιφέρεια, όπου διαμένει αρχικά η οικογένεια. Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, στην ενδοοικογενειακή βία, αυτή μπορεί να συντρέχει με προϋπάρχοντα αναγκαστικό ή/και πρώιμο γάμο, κάτι που στη χώρα καταγωγής συναντάται ως παραδοσιακή πρακτική που επιβάλλεται από το εθιμικό δίκαιο, καθώς επίσης μπορεί να παίρνει τη μορφή σεξουαλικής κακοποίησης μέσα στην έγγαμη σχέση, με μη συναινετική συνουσία ή εν γένει σεξουαλικές

πράξεις. Επιπρόσθετα, περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης με αγνώστους δράστες διαπιστώνεται πως είναι ευκολότερο να λάβουν χώρα κατά του γυναικείου πληθυσμού σε μια ανοιχτή δομή φιλοξενίας όπου οι κακές συνθήκες διαβίωσης και η έλλειψη αστυνομικής εποπτείας εκθέτουν σε μεγαλύτερους κινδύνους ευάλωτες ομάδες γυναικών, όπως είναι οι νεαρές μόνες γυναίκες

Αναλύοντας περαιτέρω τα ευρήματα της έρευνας συμπεραίνουμε, χωρίς καμία διάθεση πολιτισμικής σχετικοποίησης της έμφυλης βίας, πως το φαινόμενο μπορεί να επηρεάζεται κάθε φορά από ιδιαίτερους παράγοντες που ισχύουν σε κάθε διαφορετικό συγκείμενο, (εν προκειμένω, σε ό,τι αφορά στις χώρες καταγωγής των πληροφορητριών μας, αυτοί οι παράγοντες *θα μπορούσαν* να είναι μια επικρατούσα πατριαρχική κουλτούρα, κάποιες τοπικές / θρησκευτικές παραδόσεις, η ελλιπής νομοθεσία σχετικά με την αναγνώριση των δικαιωμάτων των γυναικών, η ατιμωρησία των δραστών κλπ). Προέκυψε, περαιτέρω, από τις μαρτυρίες των γυναικών, ότι η αντιμετώπιση του φαινομένου, ιδίως υπό τη μορφή της ενδοοικογενειακής βίας, ίσως αναβάλλεται στη χώρα καταγωγής, στα πλαίσια μια στρατηγικής «επιβίωσης», στο βαθμό που κυριότερο μέλημα της οικογένειας είναι η μετάβαση σε μια ασφαλή χώρα, στην οποία μπορεί να εξασφαλιστεί μια ζωή χωρίς διώξεις και πόλεμο.

Σε κάθε περίπτωση, από τις απαντήσεις των πληροφορητριών προέκυψε πως η έμφυλη βία πρόκειται για διαταξικό φαινόμενο, χωρίς διάκριση ηλικίας, οικονομικού υποβάθρου κλπ, το οποίο αναπαράγεται τελικά και στην χώρα υποδοχής, δηλαδή την Ελλάδα. Κρίσιμο συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου, πρέπει να συντρέχει μια *ίδια*, για όλες τις επιζήσασες, συγκεκριμένη και αναγκαία προϋπόθεση: Η λήψη της *απόφασής* τους να αντιδράσουν και να διεκδικήσουν μια *κανονικότητα*. Η απόφαση αυτή έρχεται μέσα από διεργασίες που αυτονόητα επηρεάζονται από την πλαισίωση και υποστήριξή τους από εξειδικευμένους/ες επαγγελματίες στο πεδίο (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους κ.ο.κ.). Ειδικά σε περιπτώσεις χρόνιας ενδοοικογενειακής βίας, η αποκάλυψη τέτοιων περιστατικών αποτελεί μια ιδιαίτερα περίπλοκη απόφαση που απαιτεί *χρόνο*, τον οποίον τα στελέχη των Φορέων και όλων των εμπλεκόμενων στο πεδίο χρειάζεται να είναι εκπαιδευμένα για να τον διαθέτουν, και να παρέχουν την αναγκαία ψυχοκοινωνική υποστήριξη, ώστε να συνδράμουν τις επιζήσασες να λάβουν τις καλύτερες κατά το δυνατόν αποφάσεις για το μέλλον τους. Παράλληλα όμως

απαιτείται και κάποια εγρήγορση και ικανότητα εκτίμησης του κινδύνου, εκ μέρους των παραπάνω επαγγελματιών, ώστε να πραγματοποιείται μια έγκαιρη παρέμβαση προτού κλιμακωθεί η ένταση και προκύψουν ακραίες καταστάσεις.

Στην λήψη της απόφασης για αντίδρασή τους συντελεί καταλυτικά, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των πληροφορητριών της έρευνας, η γνώση ότι στην χώρα υποδοχής κάθε μορφή έμφυλης βίας είναι κοινωνικά απαράδεκτη και επιφέρει ποινική τιμωρία. Έτσι, κρίσιμης σημασίας ζήτημα είναι η παροχή σαφούς, πλήρους και έγκυρης πληροφόρησης σχετικά με τα νομικά δικαιώματα και τις επιλογές των επιζησάσων, καθώς και περαιτέρω η παροχή νομικής συνδρομής, από εξειδικευμένους/ες νομικούς/δικηγόρους στη διαχείριση των περιστατικών έμφυλης βίας. Επιπρόσθετα, διαπιστώνεται ότι η εξασφάλιση με κάθε δυνατό τρόπο της απρόσκοπτης πρόσβασής τους στην άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, και η θετική στάση όλων των θεσμικών αρμοδίων αρχών σε ό,τι αφορά την απονομή δικαιοσύνης, εν γένει, μπορεί να λειτουργήσουν ενθαρρυντικά στην όλη διαδικασία, και vice versa.

Κατά τα επιμέρους στάδια αντίδρασης στην έμφυλη βία, κομβικής σημασίας ρόλο φαίνεται πως παίζει, καταρχάς, η άμεση απομάκρυνση, υπό στενή εννοία, των γυναικών, και τυχόν παιδιών τους, από τους δράστες, εφόσον πρόκειται για μια ενεργή άσκηση βίας (περιστατικό σε κρίση) με τη μορφή της ενδοοικογενειακής βίας ή της άσκησης σεξουαλικής βίας/παρενόχλησης. Μετά την απομάκρυνση από τους θύτες, η προστασία των επιζησάσων ενισχύεται με την μετεγκατάστασή τους σε ασφαλή περιβάλλοντα σε *αστικά κέντρα* (εν προκειμένω σε Ξενώνες/Καταφύγια ή κοινωνικά διαμερίσματα Μ.Κ.Ο εμπλεκόμενων στο πεδίο προστασίας προσφύγων). Η ασφάλεια, την οποία εγγυάται το απόρρητο της διεύθυνσης διαμονής, συνιστά πρωταρχική ανάγκη των επιζησάσων και κατόπιν βέβαια ακολουθεί η ανάγκη τους να βλέπουν μέλη της κοινότητάς τους (φίλες/ους, συγγενείς) ή ανθρώπους που μιλούν την ίδια γλώσσα. Προκύπτει αβίαστα, και από αυτή την έρευνα, το συμπέρασμα ότι οι ανοιχτές δομές φιλοξενίας στερούνται αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και επιτείνουν την ευαλωτότητα των γυναικών προσφύγων. Συνακόλουθα, πολύ σημαντικό ρόλο στην εν γένει διαχείριση του φαινομένου, παίζει, όπως προέκυψε από την έρευνα, η παροχή νομικής βοήθειας καθώς και η απονομή δικαιοσύνης, δηλαδή ο άμεσος εντοπισμός και δίωξη του θύτη.

Από τις τελικές απαντήσεις των ερωτώμενων σε ό,τι αφορά την ζωή τους μετά την αντίδραση στα περιστατικά έμφυλης βίας, (ακόμη και σε συμπτωματικό περιστατικό που συνέβη άπαξ) συμπεραίνουμε την αυτονόητη ανακούφιση και ικανοποίησή τους που διέφυγαν της κακοποίησης και διεκδίκησαν και πέτυχαν ασφάλεια και προστασία για τις ίδιες (και τα παιδιά τους, όταν υπάρχουν). Διαπιστώνεται, επιπρόσθετα, πως η ένταξή τους στη χώρα υποδοχής, με την εύρεση εργασίας, την εκμάθηση της γλώσσας από τις ίδιες αλλά και τα παιδιά τους κλπ είναι προαπαιτούμενο για την κατάκτηση, γενικά, αξιοπρεπών συνθηκών ζωής.

Κατά τη διαδικασία της θεσμικής αντιμετώπισης της έμφυλης βίας στη χώρα υποδοχής παρατηρούνται ορισμένα κενά καθώς και μη ορθές πρακτικές, όπως αποτυπώθηκαν από τις ίδιες τις πληροφορήτριες της έρευνάς μας:

A) Καταρχάς, ο σχεδιασμός των περισσότερων δομών φιλοξενίας δεν πληροί προδιαγραφές ασφάλειας και είναι έντονες οι ανησυχίες των ίδιων των γυναικών σε σχέση με την προστασία τους. Επιπρόσθετα, απουσιάζει η αστυνομική παρουσία εντός των δομών, στην οποία θα μπορούσαν οι επιζήσασες να αναφέρουν τα περιστατικά και να αναζητήσουν βοήθεια, όταν συντρέχει περιστατικό έμφυλης βίας σε κρίση.

B) Οι αστυνομικές αρχές, εν γένει, αν και βασικός θεσμός για τη διασφάλιση της προστασίας των γυναικών προσφύγων-επιζήσασων έμφυλης βίας, εμφανίζονται αρχικά διστακτικές να αναλάβουν τη διαχείριση των περιστατικών, ιδίως αν οι επιζήσασες απευθύνονται σε αυτές μόνες τους, δίχως τη συνδρομή δικηγόρου ή συνοδού-εργαζόμενου σε κάποια κοινωνική υπηρεσία. Η περιορισμένη απόκριση στα περιστατικά έμφυλης βίας αποδίδεται κυρίως στη στελέχωση του σώματος βασικά από άνδρες αλλά και στην έλλειψη κατάλληλης τεχνογνωσίας και εκπαίδευσης των αστυνομικών για τη σωστή αντιμετώπιση των περιστατικών.

Γ) Διαπιστώνονται μεγάλες ελλείψεις σε γυναίκες διερμηνείς, εξειδικευμένες στην πολιτισμική διαμεσολάβηση μεταξύ γυναικών προσφύγων και αστυνομικών αρχών, αλλά και εμπλεκόμενων Φορέων, κάτι που καθιστά ακόμη δυσκολότερη τη διαδικασία καταγγελίας ή της όποιας, έστω, αναφοράς, αντίστοιχα, των περιστατικών.

Δ) Σημαντική είναι και η έλλειψη δικηγόρων, μέσω κρατικής πρωτοβουλίας, στους Ξενώνες και τις ανοιχτές δομές φιλοξενίας, σε συχνή και σταθερή βάση, που θα προσφέρουν νομική συμβουλευτική και στη συνέχεια, εφόσον απαιτηθεί, θα αναλαμβάνουν τη δικαστική εκπροσώπηση των επιζήσασων. Το κενό αυτό φαίνεται πως σήμερα καλύπτεται μόνο από την πρωτοβουλία των Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται στο πεδίο.

Ε) Διαπιστώνονται, επιπλέον, ελλείψεις σε εξειδικευμένα και έμπειρα στελέχη των κοινωνικών, γενικά, υπηρεσιών, ευαισθητοποιημένα σε σχέση με την πολυπλοκότητα του φαινομένου, του βάθους των καταστάσεων και της *δυναμικής έκθεσης σε κίνδυνο*, ιδίως των νεαρών και μόνων γυναικών προσφύγων.

ΣΤ) Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες περιστατικά έμφυλης βίας σε κρίση έχουν λάβει ήδη τη νομική οδό αντιμετώπισης, διαπιστώθηκε καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης, π.χ. με τη μη εφαρμογή των προϋποθέσεων της εκδίκασης της ποινικής υπόθεσης βάσει της νομοθεσίας για τα αυτόφωρα αδικήματα, σε περίπτωση που έχει ήδη εντοπισθεί και συλληφθεί ο δράστης. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα να αίρεται η κράτησή του και να οδηγείται σε τακτική δικάσιμο μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να οδηγήσει σε ματαίωση των προσδοκιών των επιζήσασων για επαρκή και αποτελεσματική προστασία από την έμφυλη βία.

7.3 Προτάσεις Πολιτικής

Μετά την ανάδειξη των παραπάνω κενών και κακών πρακτικών κατά την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας σε βάρος γυναικών προσφύγων, προτείνονται οι εξής πολιτικές:

Α) Ενίσχυση κρατικών χρηματοδοτήσεων για διαμονή του προσφυγικού πληθυσμού σε αστικά κέντρα και όχι σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας, που στερούνται αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και επιτείνουν την ευαλωτότητα των γυναικών προσφύγων.

Β) Ενίσχυση του κρατικού θεσμού της παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας στις επιζήσασες τόσο σε συμβουλευτικό επίπεδο αλλά και σε ό,τι αφορά στην νομική

εκπροσώπησή τους στο δικαστήριο από δικηγόρους εξειδικευμένες σε θέματα προσφυγικού δικαίου και έμφυλης βίας.

Γ) Δημιουργία και διανομή ενημερωτικού υλικού σχετικά για τα δικαιώματα των γυναικών προσφύγων, για σαφή, έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση στις γλώσσες τους.

Δ) Διασφάλιση της γυναικείας εκπροσώπησης στο Αστυνομικό Σώμα, από ευαισθητοποιημένα και εκπαιδευμένα στελέχη.

Ε) Παροχή υπηρεσιών διερμηνείας και πολιτισμικής διαμεσολάβησης με γυναίκες διερμηνείς σε όλες τις υπηρεσίες των αστυνομικών και δικαστικών/εισαγγελικών αρχών, που εμπλέκονται στη δίωξη των δραστών έμφυλης βίας.

ΣΤ) Βελτίωση των συνθηκών στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας ως προς τα θέματα προστασίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον παράγοντα του φύλου και ενίσχυση και βελτίωση του συστήματος μεταφοράς ευάλωτων ομάδων γυναικών από τις ανοιχτές δομές φιλοξενίας σε διαμερίσματα στον αστικό ιστό, προς διασφάλιση της προστασίας τους.

Ζ) Υλοποίηση σχετικών επιμορφώσεων στα στελέχη των Δημόσιων Φορέων, στο προσωπικό των ανοιχτών δομών φιλοξενίας αλλά και γενικά στο προσωπικό των Μ.Κ.Ο. πάνω σε θέματα έγκαιρης διάγνωσης και διαχείρισης περιστατικών έμφυλης βίας, με στόχο την βελτίωση της ικανότητας απόκρισης.

Η) Ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης (Εισαγγελείς ενδοοικογενειακής βίας, Δικαστές κλπ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αρτινοπούλου, Β., & Φαρσεδάκης, Ι., 2003. *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα*. Αθήνα : Κ.Ε.Θ.Ι.
- Αρτινοπούλου Β., 2006. *Ενδοοικογενειακή κακοποίηση γυναικών*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 17.
- Βλάχου, Β., 2006. Η βία κατά των γυναικών – Ερευνητικά δεδομένα – Σύγχρονοι προβληματισμοί. *Ποινική Δικαιοσύνη*, 4.
- Βλάχου, Β., 2008. Η προσέγγιση της ενδοοικογενειακής βίας υπό το πρίσμα των εγκληματολογικών θεωριών. *Ποινικός Λόγος* , 3.
- Δημητρίου, Σ., 2003. *Μορφές Βίας*. Αθήνα : Εκδόσεις Σαββάλας.
- Δημόπουλος, Χ., 2006. Το σχέδιο νόμου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8, σελ. 1044.
- Ιωσηφίδης, Θ., 2008. *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κυριαζή, Ν., 2011. *Η Κοινωνιολογική Έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Πανούσης, Γ., 1995. *Το μήνυμα στην εγκληματολογία*. Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
- Παπαμιχαήλ, Στ., 2005. *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις της κακοποίησης των γυναικών από τους συζύγους/συντρόφους τους*. Αθήνα –Κομοτηνή : Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.
- Ρεθυμιωτάκη, Ε., Μαροπούλου, Μ. & Τσακιστράκη, Χ., 2015. *Φεμινισμός και Δίκαιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Σεραφείμ, Α., 2016. *Πρακτικός Οδηγός Διαδικασιών Απονομής Διεθνούς Προστασίας σε Γυναίκες*. Αθήνα: ΚΓΜΕ ΔΙΟΤΙΜΑ.
- Σκλάβου, Κ., 2008. *Ενδοοικογενειακή βία και κοινωνική ένταξη αλλοδαπών γυναικών*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.

- Χατζηφωτίου, Σ., 2005. *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.
- Agamben, G., [1996] 2015. Πέρα από τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στο Ν. Κούρκουλος, επιμ. *Εμείς οι Πρόσφυγες*. Αθήνα: Εκδόσεις του 21^{ου}.
- Arendt, H., [1943] 2015. Εμείς οι Πρόσφυγες στο Ν. Κούρκουλος, επιμ. *Εμείς οι Πρόσφυγες*. Αθήνα: Εκδόσεις του 21^{ου}.
- Arendt, H., [1970] 2000. *Περί Βίας*. [Εισαγωγή –Μετάφραση Βάνα Νικολαΐδου - Κυριανίδου]. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Babbie, E., 2011. *Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Berg, B.L., 2007. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences. Sixth Edition*. Boston : Pearson.
- Bilton, T., Bonnet, K., Sheard, K., Standworth, M. & Webster, A., 1981. *Introductory Sociology*. Hong Kong : Macmillan.
- Burgess, R.G., 1984. *In the Field : An introduction to Field Resarch*. London : Allen and Unwin.
- Chatzifotiou, S. & Dobash, R.E., 2001. Seeking Informal Support. Marital Violence Against Women in Greece. *Violence Against Women*, 7(9), σελ. 1024-1050.
- Clarke, R., 1998. *Violence against Women in the Caribbean: State and Non - States Responses*. New York: UNIFEM, σελ. 110.
- Connell, R., 1990. The State, Gender and Sexual Politics: Theory and Appraisal. *Theory and Society*, 19 (5).
- Coronil, F., 2006. States of violence and the violence of the states στο F. Coronil & J. Skurski, eds. *States of Violence*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Davis, K., Leijenaar, M. & Oldersma, J., 1991. *The Gender of Power*. London: Sage Publications.
- Di-Cicco Bloom, B. & Crabtree, B., 2006. The qualitative research interview. *Medical Education*, 40 (4), σελ. 314-321.

- Dobash, R.E. & Dobash, R.P., (1998a). Violent Men and Violent Contexts στο: R.E. Dobash & R.P. Dobash, eds, *Rethinking Violence Against Women*. Thousand Oaks : Sage Publications, σελ. 141-168.
- Dobash, R.P. & Dobash, R. E., 2001. Violence against Women: A Review of Recent Anglo-American Research. *Journal of Conflict and Violence Research*, 3(2), σελ.8.
- Feldman, A., 1991. *Formations of Violence: The narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago : University of Chicago Press.
- Foucault, M., [1976] 1989. *Επιτήρηση και τιμωρία*. Αθήνα: Κέδρος.
- Hamilton, W., 1970. Selfish and spiteful behavior in an evolutionary model. *Nature*, 228 .
- Kelly, L., 1988. *Surviving Sexual Violence*. Cambridge : Polity Press.
- Litke, R., 1992. Violence and Power. *International Social Science Journal*, 132.
- Lukes, S., 1986. *Power*. Oxford : Blackwell.
- Mason, G., 2002. *The spectacle of Violence : Homophobia, Gender and Knowledge*. London: Routledge.
- Mason, J., 2011. *Η Διεξαγωγή της Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.
- Oakley, A., 1972. *Sex, gender and society*. London: Maurice Temple Smith Ltd.
- Radcliffe-Brown, A., 1958. Preface στο M. Fortes & E. Evans-Pritchard, eds. *African Political Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Riches, D., 2000. Aggression, war, violence: space/time and paradigm. *Man*, 26 (2).
- Robben, A. & Nordstrom, C., 1995. The Anthropology and Ethnography of Violence and Sociopolitical Conflict στο C. Nordstrom & A. Robben, eds. *Fieldwork under Fire: Contemporary Studies of Violence and Survival*. Berkeley: University of California Press, σελ. 123.
- Robson, C., 2007. *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα : Εκδόσεις Gutenberg.
- Sutherland, E., & Cressey, D., 1974. *Criminology*. Philadelphia: Lippincott.

Turke, P., 1991. On the human community as a primate society. *Current Anthropology*, 32(3).

Watts, C., Heise, L., Ellsberg, M. & Garcia, C., 2001. *Putting Women First: Ethical and Safety Recommendations for Research on Domestic Violence against Women*. Geneva: World Health Organization.

Weber, M., [1921] 1987. *Η Πολιτική ως επάγγελμα*. [Πρόλογος - Μετάφραση : Μ. Κυπραίος]. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Πηγές από το Διαδίκτυο

Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (1993), διαθέσιμη σε:
<http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/WPS%20ARES%2048%20104.php> (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Διακήρυξη της Βιέννης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1993), διαθέσιμη σε:
[http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/0BB8C3892AADC5CFC22574240036DCB0/\\$file/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%92%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B1%20%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1.pdf](http://www.law.gov.cy/Law/lawoffice.nsf/All/0BB8C3892AADC5CFC22574240036DCB0/$file/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%92%CE%B9%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B1%20%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1.pdf) (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966), διαθέσιμο σε:
https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26231
(τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2017. ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ αναφορικά με την παρατεινόμενη κατάσταση στο Ελληνικό, 4.5.2017, διαθέσιμο σε:
http://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/deltia_tupou/DT%20Elliniko.pdf (τελευταία είσοδος 8-5-2018)

Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1948), διαθέσιμη σε: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk> (τελευταία είσοδος 31-5-2018)

Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (1995), διαθέσιμη σε: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf> (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε μορφής Διάκρισης έναντι των Γυναικών – CEDAW (1979), διαθέσιμη σε: https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26233 (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Σύμβαση Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων (2005), διαθέσιμη σε : <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064898f> (τελευταία είσοδος 21-4-2018)

Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (2011), διαθέσιμη σε: <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4531-2018-phek-62a-5-4-2018.html> (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2015. *International Protection Considerations with regard to people fleeing the Syrian Arab Republic*, Update IV, διαθέσιμο σε: <http://www.refworld.org/docid/5641ef894.html> (τελευταία είσοδος 11-4-2018)

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2016. *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Afghanistan*, 19 Απριλίου 2016, HCR/EG/ AFG/16/02, διαθέσιμο σε: <http://www.refworld.org/docid/570> (τελευταία είσοδος 11-4-2018)

World Health Organization, 2017. *Violence against Women. Key Facts*, διαθέσιμο σε <http://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (τελευταία είσοδος 13-4-2018)

Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης

Ν.Δ. 3989/1959 *Περί κύρωσεως της πολυμερούς Συμβάσεως περί της νομικής καταστάσεως των προσφύγων*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 201/Α/26-9-1959)

Ν.1342/1983 *Για την κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW)*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 89/Α/1983)

Π.Δ. 283/1985 *ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 106/Α/31-5-1985)

Α.Ν. 389 της 26-4/4-6-1968 *Περί κύρωσεως του Πρωτοκόλλου της Ν.Υόρκης της 31-1-1967 εν σχέσει προς την Νομική Κατάστασιν των Προσφύγων*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 125/Α/4-6-1968)

Ν. 3064/2002 *Για εμπορία ανθρώπων, σεξουαλικά εγκλήματα, παιδική πορνογραφία*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 248/Α/15-10-2002)

Π.Δ. 233/2003 *Προστασία και αρωγή σε θύματα trafficking και άλλων σεξουαλικών εγκλημάτων που προβλέπονται από τον Ποινικό Κώδικα*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 204/Α/28-8-2003)

Ν. 3500/2006 *Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 232/Α/ 14-10-2006)

Ν. 3896/2010 *Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 207/Α/8.12.2010)

Ν. 4216/2013 *Για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 266/Α/10-12-2013)

Ν. 4531/2018 *Για την κύρωση Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας - «Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης»*, Εφημερίδα της Κυβέρνησης (ΦΕΚ 62/Α/5-4-2018)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Αριθ....

Ημερομηνία

Τόπος

Όνοματεπώνυμο Συνεντευξιζόμενης

Διάρκεια

Παρατηρήσεις

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ηλικία

Ιθαγένεια

Οικογενειακή Κατάσταση

Μορφωτικό Επίπεδο

Επαγγελματική Κατάσταση

1.ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Πότε ήρθες στην Ελλάδα και με ποιον τρόπο;

1.2 Πού διαμένεις σήμερα και από πότε;

1.3 Με ποιον διαμένεις;

1.4 Είσαι ευχαριστημένη με τις συνθήκες διαμονής εδώ; Ναι/Όχι και για ποιο λόγο;

2. ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΒΙΑΣ

- 2.1 Κατά τη διάρκεια της παραμονής σου στην Ελλάδα, έχεις δεχθεί βία από άντρα (έναν ή περισσότερους);
- 2.2 Μπορείς να μου περιγράψεις το είδος της βίας (σωματική, λεκτική, ψυχολογική, σεξουαλική, απειλή κ.ο.κ);
- 2.3 Ο δράστης ανήκει στην οικογένειά σου, στον ευρύτερο περίγυρο ή σου είναι άγνωστος;
- 2.4 Πού συνέβη το περιστατικό;
- 2.5 Αυτό που αναφέρεις έγινε μια φορά ή περισσότερες; Αν έγινε περισσότερες φορές, με τι συχνότητα;
- 2.6 Πριν έλθεις στην Ελλάδα, έχεις δεχθεί ξανά βία από άνδρα ή άνδρες;
- 2.6.1 Αν ναι, πού συνέβη αυτό; Πίσω στη χώρα σου ή κατά τη διαδρομή;
- 2.6.2 Ποιος/ποιοι ήταν ο/οι δράστης/ες; Ήταν ίδιος με τον δράστη στην Ελλάδα;
- 2.6.3. Τι είδους βία δέχθηκες;

3. Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΒΙΑ

- 3.1 Πότε ακριβώς αποφάσισες να μιλήσεις εδώ στην Ελλάδα για τη βία που έχεις δεχθεί;
- 3.2 Υπήρξε κάποια ιδιαίτερη αφορμή;
- 3.3 Σε ποιον/ποια απευθύνθηκες πρώτα;
- 3.4 Αναζήτησες βοήθεια; Τι είδους (Ιατρική, Ψυχολογική, Νομική, κλπ) και με ποια σειρά;
- 3.5 Πιστεύεις ότι οι επαγγελματίες στους οποίους απευθύνθηκες, σε κατηύθυναν σωστά;
- 3.6 Αν είχες επαφή από με τις αστυνομικές αρχές εδώ στην Ελλάδα, ποια η εμπειρία σου από αυτή; Αντίστοιχα, ποια η τυχόν εμπειρία σου από την επαφή με τις δικαστικές αρχές;
- 3.7 Είναι η πρώτη φορά στη ζωή σου που αναζήτησες βοήθεια ή το έχεις κάνει και στο παρελθόν στη χώρα σου;
- 3.7.1 Αν ήταν η πρώτη φορά εδώ στην Ελλάδα, γιατί; Γιατί ποτέ πριν ;

3.7.2 Αν το είχες κάνει και στο παρελθόν στη χώρα σου, τι αποτελέσματα είχε το ότι ζήτησες βοήθεια;

4. Η ΖΩΗ ΣΗΜΕΡΑ

4.1 Πώς νοιώθεις σήμερα που έχεις αντιδράσει;

4.2 Πώς σε αντιμετωπίζει ο κοινωνικός/συγγενικός περίγυρος και τυχόν ομοεθνείς σου;

4.3 Γνωρίζεις άλλες γυναίκες που επίσης δέχονται βία; Τι αισθάνεσαι για αυτό;

4.4 Πώς αντιλαμβάνεσαι πλέον τη ζωή σου στην Ελλάδα;